

1938. II. ÉVFOLYAM 5–6. SZÁM / Becht Rezső: Soproni évszakok. Ősz.

**Becht Rezső: Soproni évszakok.
Ősz.**

A Hubertusz és a Dudlesz közötti réten úgy pattannak szanaszét a szöcskék a lépés nyomán, mint az üllőn a szikrák a pöröly ütésétől. Bennük még vígan feszül az élet rúgója, amely napról-napra lankad a szeptemberi napfényben sütkérező fákban és bokrokban. Lejtőre jutott az élet és az elfáradtak csendes szédületével mosolyogva tűri, hogy a duzzasztó nedvek elapadjanak. Ami a minap még zöld volt és suhogó, ma már sárgul és zörren, ami hangos volt, arra hangfogót szorított a halk évszak, az ősz.

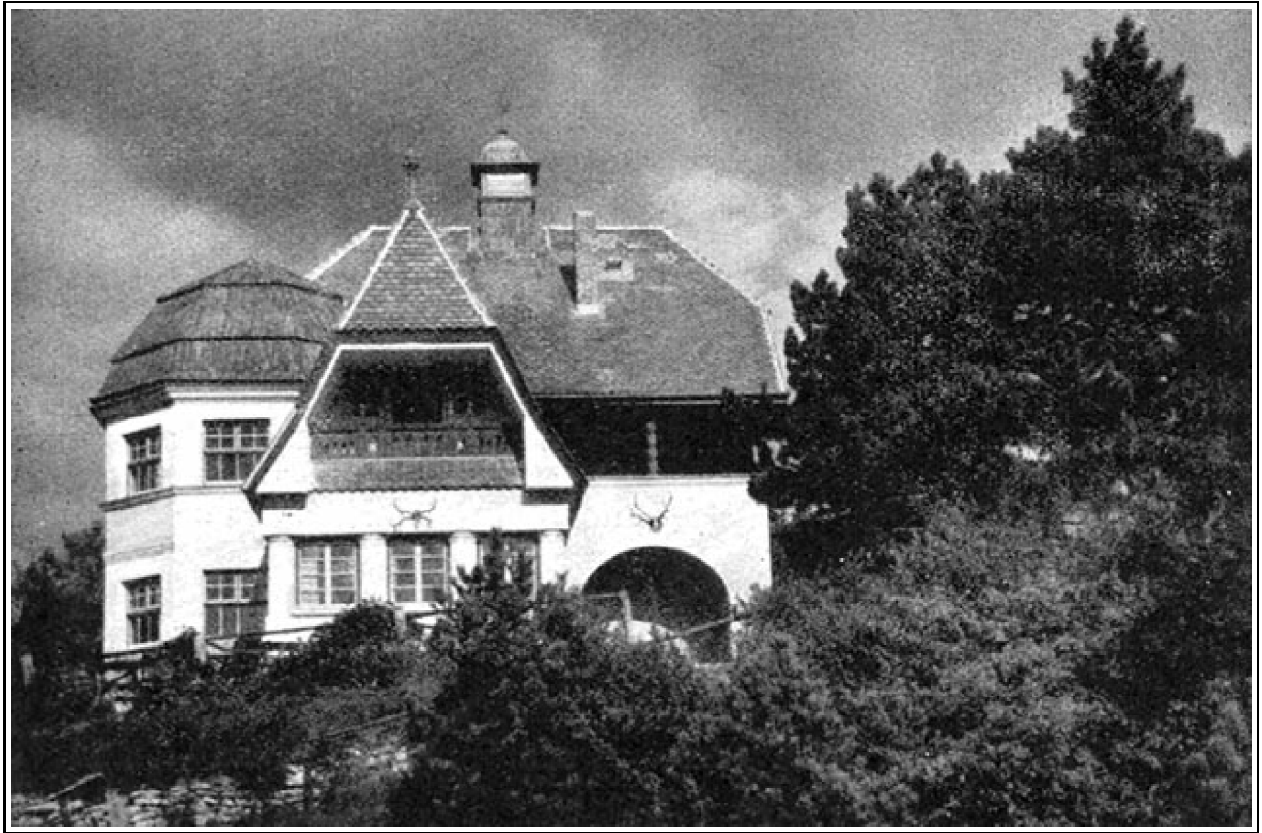
A beteljesülés megbékélt mosolya fénylik a tájon. Így: megbékélten, mosolyogva kell örülni a szeptemberi délutánnak, fent a Hubertusz terraszának egy védett szegletében, ahová besimul a napfény, ahol az aranysárga bor körül még lepkék cikkáznak és olyan nagy a békesség, mint az asztal mellett heverő komondor szemében.

Innen felülről nézve a szem nem lát csak harmóniát. A nyár forrongó nyugtalansága után az élet visszaring az egyensúly nyugalmába. Lent, a nagy lapályban, jegenyesorok közt, mézszínű őszi fényben apró vonatok kúsznak a Rozália, Rax és Schneeberg felé. Szelíd menuett-ritmus van az egymás mögött fodrosodó hegláncok vonalaiban. Zöld fodor, kék fodor, ibolyaszín fodor, valamennyi aranyporral behintve. Néha egy ökörnyálfonál úszik el a táj előtt, s ahogy a szem követi lassú lebegését, egymásután vonulnak el a lapályba torkolló völgyek szájában lapuló falvak: Ágfalva, Bánfalva ... Felettük a sziklán a Karmeliták spanyolos kolostora, a Várhely-kilátó, a Nyíres karcsú tornya, a Károly-kilátó, a soproni hegység őszi színektől tarkázott, napfénnel telecsurgatott vonulata, és lábánál maga az öreg város a kék égből kivágott tornyaival, melyek fölé régi miseruhák aranybrokát pompájával borul az őszi délután fényessége.

268 Távolba tekintő évszak az ősz. Szereti mégegyszer megmutatni a messzeséget, mielőtt elhomályosítja a ködhályog. Jó ilyenkor az élet, mint a friss dióbél, amit gyorsan kell élvezni, amíg még nem szárad rá a kesernyés hám. Jó ilyenkor nézni, a bágyadó nap felé fordítani az arcot és hallgatni. A mosolygó öregség levendulaillata árad a hervadásból és valami kacér szomorúság, mint mikor egy fonnyadó szépasszony színes divatholmi közt válogat a halálos ágyon.

Fent, a Hubertusz-kilátó legfelső emeletén teljes körre tágul a táj. Arra keletre, pirosodó szőlők közt a Virágvölgy kertjei felé lejt a Bécsi-domb. Ott lent most pirosarcú öregurak óvatos kézzel fejtik le az almát a csüggő ágról és izmos karok póznákkal döngetik a diófáról az áldást. Oda is el kell még látogatni, mielőtt megjönnek az őszi szelek, mert hátha az idén is száradó diót terítettek az öreg vendéglő asztalaira abrosz

helyett és a vörösbort a széttolt dió közé állítják, ami majdnem olyan szép, mint a köröskörül bólogató őszirózsák szelíd pompája.

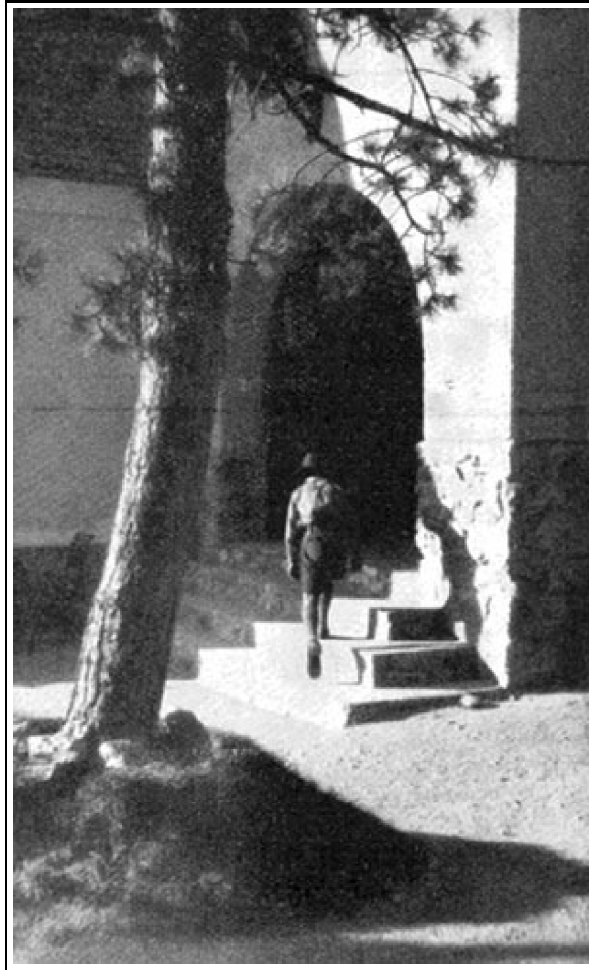

Hubertusz.

A Virág völgyön túl a Tómalom tekint a nyár után, hátrább pedig, sárguló erdők mögött a Fertő kéklík legkékebb kékjében.

*

269 Mialatt odakünn elcsöndesedik az élet és útra kelnek a fecskék és gólyák, addig benn a városban az öreg utcák nyári csendjét felveri a bevonuló diákság zivaja. Friss vér, tízezer vörös vértestecske zuhog a kiszikkadt erekbe és gyorsabb ütemre nógatja az öreg város szívét. Berzsenyi Dániel, Rákosi Jenő, Gömbös Gyula, Kánya Kálmán diákutódai hemzsegnek barnára sülvé az ősi iskolák előtt. Megnyílik a tankönyv-tőzsde, megkezdődik 270a sapkavásárlás a „mujkók” számára, akik falusi tiszteletes urak, tanítók, jegyzők, csizmás kispapok kezébe kapaszkodva riadt szemekkel barátkoznak a gimnáziumi udvarok, tanári szobák, pedellusok és diákothonok izgalmas levegőjével. Megjönnek a „zögerek”, a teológusok, a gimnazista lányok, megjönnek a viszontlátás pirulásai, s a régi „Gruben”-ek és erdészkalapok közt félszeg önérzettel feltűnnek a „balekok” vadonatúj bányászsapkában vagy erdészkalapban.

Részlet a Hubertusz-vadászlakról.
Foto: Csík F.

Veni sancte, tanévnyitás: megkezdődik az új magvetés a városban, a lelkek tavasza a természet őszeiben.

*

Az erdő sohasem lehet csunya, mert mindig igaz. Szép, mikor alszik, szép, mikor szeret, mikor terem, mikor haragszik és mikor sír. Legszebb, amikor hervad, amikor levelei, melyekre egy egész nyár írta forró üzeneteit, betelnek és az enyészet nagy levéltárába szállnak. A napfényt, amelyet a levelek magukba szívtak és a hús zöld szín alatt őriztek, búcsúzás előtt visszasugározzák az őszi természetbe. Apró napokká válnak, citromsárga, narancsszínű, skarlát, arany, piros napokká, tűzzé és lánggá, diadalmas gyászindulóvá. Sárga hegedűszóval búcsúznak a nyírfák, harsogó trombitaszóval a tölgyek és juharok, rozsdás cimbalomhúrokon dobolnak a vadgesztenyék, a bükkös klarinétos, a bokrok pedig, mint egy gyermekkórus, a tarka bogyókották apró melódiáit zümmögik hozzá.

A Várhelyen szokott kezdődni, ahol az őskori sáncok felett a vadcserezsnyefák hirtelen megőszülnek. Onnan terjed aztán tova a színek tűzvésze és október elején a komor fenyvesek kivételével lángokban áll minden völgy, minden hegy. A nagy lángolás alján pedig, a hegyoldalak tisztásain az erika-mezők lilavörös

zsarátnoka izzik és pirulva tűri a vadméhek ezreinek eszeveszett udvarlását. Nem lehet másképpen: le kell heveredni az erika-ágyra, a vadméhek közé és pantheistikus gyönyörrel, ázsiai egybeolvadással testvérnek érezni mindent – még az embert is, aki ezt a testvérséget annyiszor megtagadja.

Míg aztán egy éjszaka a dér belemar a lombba és hegyen-völgyön megindítja az őszi aranyesőt. Mintha alélt pillangók, citromlepkék, admirálisok, rókák hullanának szárnyaszegetten a fakoronák foszló felhőiből a földre, hogy visszaadják neki, amit kaptak tőle: az Élet titokzatos építőanyagát. Türelmetlen szelek cibálják a Tacsai-árok kanyarain a fákat, kozmikus utcaseprők szellőseprűvel terelik az avart a patak mentén. Fogynak a lombok, nővekszik az ég kék tengersége. Kezdi hűlni a föld és megdidergeti azokat, akiket hord.

*

De mielőtt kihűlné, még hátrahagy az embernek valamit, 271amiben a nyár melege, a napsugár illata és a kék ég optimizmusa keveredik, ami emlékeztet és feledtet, gyújt és olt, ami hordókba zárt napfény, palackokba fejtett tűz, pohárba töltött nyár: – bor.

Hubertusz. Őszi hangulat.
Foto: Csík F.

Őszi hajnalokon, amikor Sopron tornyai és házai még ködvattába rakva várják, hogy a nap leolvassa róluk a ködöt, egymásután fordulnak ki a „poncichter”-utcák kapuin a szekerek. Hordók, kádak, puttonyok és vödörök közt ott kuporog az egész 272háznép nagyanyástól, unokástól az ülődeszkákon és a szekéroidalon s indul kifelé, az északi határba, a soproni gazdapolgárélet legszebb ünnepére, a szüretre. Csöngenek a ködben a szüreti csöngők, visítanak a gyerekek, a gazda pedig a boldogságtól rekedt hangon biztatja az ökröket, hogy „heissz umma!”, amikor felérnek a Szent Mihály-templomnál a dombtetőre és megkezdődik a fehér köd alatt a szőlőlevelek vérvörös tengersége. Ezért a napért robotol egész éven át a gazdapolgár. Mert szép a búza, szép a krumpli, a káposzta meg az árpa is szép, még szebb a bab, de legszebb mégis csak a

szőlő. Ezért a kényes növényért álmatlan annyi éjszakája, ezért szegi meg a vasárnapi munkatilalmat, ezért veri magát adósságba, ez valamiképpen becsületének egy fontos része és verejtékes életének poézise. Mikor aztán egy őszi reggelen, míg a nap nehéz küzdelem után átvilágítja a ködöt és kezdenek árnyékok vetni a szőlőtők, benyomul a család a hamvas fürtök közé és az első puttony kiönti az áldást a kádba, akkor úgy érzi a gazda, hogy a világ egy nagyon szépen kigondolt valami, parasztnak lenni pedig az egyetlen emberhez méltó foglalkozás. Mögötte az öreg város tornyai törnek át a ködön, előtte a Fertő csillan fel, körülötte egész házanépe sűrög, a kádba pedig ömlik a szőlő Kell ennél több az embernek?

Este aztán a Szent-Mihály felől csilingelve jönnek a szekerek nyikorgó kerekkel, maszatos arcú gyerekekkel, szőlővértől piros hordókkal és hozzák a városba a „Burgundit”, a „Fertő-mentit”, a „Soproni kékfrankost” és a mustnak illatát, amely a Várkerület nagy ívének kivilágított üzletsora előtt összevegyül a sültgesztenye meleg illatával. A Rózsa-utca, Balfi-utca, Ruckherzu és Wieden pincéiben pedig megindul a szőlőprés, a must gyilkos forrongása, megszelidítése és borrá válása.

*

Szüret után végleg elálmosodik a természet. A nap már nem bír a köddel és a felhőkkel, csak néha-néha lobban még fel néhány órára és akkor is csak az avar közt futkosó pókokat melegíti. Krumplilevelek égnak a kifosztott mezőkön. Fanyar füstjük végighúz a zörgő kukoricakórók felett a Harkai-domb felé, ahol az őszike halványlila lángjai dideregnek és összerezzennek, ha a vadászok puskalövései beledörrennek a csöndbe.

Az enyészet illata száll a város felé, melynek meghitt falai közt az emberek ismét közelebb húzódnak egymáshoz és berendezkednek a télre. De előbb még egy halk, őszi ünnepet szentelnek azoknak, akik már befejezték vándorlásukat az évszakok útján. Fehér krizantémek kegyeletes havát terítik a temetőkre és fényvirágokat ültetnek minden sírra. Suttogva hullámszik az őszi estben az élők tömege a holtak szűk ágyai között fent az öreg [273](#)Szent-Mihály-temetőben, ahol a nagy templom árnyékában, dúsfaragású sírkövek alatt az ősök alusznak. Csak néhány lépés innen az új temető, melyben azok pihennek, akiket még láttunk és ismertünk. Száz és száz gyertya füstje libegi körül a nagy Storno-keresztet a temető végében, magasan az alatt sötétlő szőlőkertek felett, azok emlékére, akik idegenben nyugosznak. A lángok vörös fénye végigreszket az áhítatos arcokon és kirajzolja a fekete égre a Keresztet. A város felől pedig fények kúsznak felfelé a görbe utcákon, imbolygó bányáslámpák és fáklyák. A főiskolások jönnek ünnepélyes szalamanderben tisztelegni a Halál előtt, aki halhatatlan, mint az Élet.

*

Bezárult a kör, hogy pihenés nélkül új körbe lendüljön. Véget ért a séta a soproni évszakok útján, de máris újra kezdődik azok számára, akik egy életen át keresik a kicsiben a nagyot, a végesben a végtelent s egy öreg város képében és életében az egész világ képét és életét.

1938. II. ÉVFOLYAM 5–6. SZÁM / Maár Károly és Mollay Károly: A soproni és sopronmegyei helytörténetírás módszere s feladatai.

Maár Károly és Mollay Károly: A soproni és sopronmegyei helytörténetírás módszere s feladatai.

„Így lenne történettudományunk is, több, mint – ahogyan ma a közvélemény jórészt tartja – tudósok időtöltése, valami feleslegesnek látszó kulturális ballaszt, amelynek előbb-utóbb a klasszika-filológia sorsára kell jutnia; így nyerne a nagy tömegek előtt is hosszú időkre létjogosultságot és lenne művelése valóban nemzeti feladat.”

Mályusz Elemér.

1890-ben, ill. 1894-ben a soproni helytörténetírás művelésére alakult „Városi Monographiai Bizottság” a városi levéltár közép- és újkori anyagából kétkötetes forráskiadványt tett közzé.¹⁽¹⁾ Ennek a szemelvényes forráskiadványnak az lett volna a célja, hogy a bizottság tagjai a milléniumra tervezett várostörténet egyes fejezeteit a közzétett anyag alapján írják meg. A kor szokásának megfelelően a levéltári anyag kiválasztása természetesen csak az „érdekesség” szempontjából történt.²⁽²⁾ A várostörténet, ²⁷⁴ugyanúgy mint a megye által már 1875-ben tervezett megyetörténet nem készült el,³⁽³⁾ csak a városi bizottság elnöke, *Póda Endre* városplébános jelentette meg 1894-ben „A soproni bor” c. értekezését. Ez az értekezés ma nemcsak azért érdekel bennünket, mert mintául szolgált volna a bizottság tagjai számára, hanem azért is, mivel a szerző felhívást csatolt hozzá s ebben a várostörténet tervezetét közli. Ennek a tervezetnek helyi szempontból is már csak tudománytörténeti jelentősége van; teljes leközlését azonban épen e dolgozat keretében nem tartjuk feleslegesnek⁴⁽⁴⁾:

„A soproni bor című történelmi értekezéssel figyelmét óhajtottam felébreszteni azoknak, a kik képzettségüknel fogva hivatva vannak a nyomtatásban meglevő forrás anyagból ugyanis: a) Sopron sz. kir. város községi jegyzőkönyveiből, b) a soproni tanács jegyzőkönyveiből – kiszedni a hasonló történelmi értekezések megírására az adatokat. Annyi az *érdekes*⁵⁽⁵⁾ tárgy, de kevés a munkás! Már pedig felfogásom szerint mindenki, a ki Sopron ügyei iránt érdeklődik, erkölcsi kötelességének fogja ismerni, *Sopron sz. kir. város monographiájának megírásához dolgozatával közreműködni*. Felhasználom tehát az alkalmat arra, hogy a városi monographiai bizottságnak tagjait felkérjem a munkára, mely egy kis ügyszeretet mellett nem oly nehéz, mint a minőnek az lenni látszik. De Sopron sz. kir. város tekintetes tiszt karában is van munkaerő, itt is érdekeltséget szeretnék kelteni s ha ez sikerül, akkor nem kételkedem, hogy nem sokára egymás mellé sorozhatom a szép dolgozatokat, úgymint:

1. *Sopron város jogáról* (bíráskodása, jogi védelme, a büntetés nemei, polgári eskü, polgárok kötelességei és jogai);
2. *a városi administratióról* (a városi hatóságok, hivatalok, tisztviselők választása, hatásköre stb);
3. *a városi oeconomiaról* (föld- és szőlőművelés, városi major, pince és gabonatár, városi mészárszékek, sóraktár, erdő, fajárandság);

4. *a városi árvaszékről* (az árvák ügygondozása a középkorban, örökösödés, gyámnokság, nagykorúság, stb);

5. *a városi levéltár- és registraturáról* (a régi okmányok az 1311. évben dühöngő tűz következtében elvesznek, privilegiumok megújítása, a városi levéltár kezdetleges berendezése, Örtl-féle rendezés stb);

6. *Sopron sz. k. város tanintézeteiről* (egyházi iskolák, városi iskolák, ág. hitv. iskolák és gymnasium, kegyúri iskolák a középkorban);

2757. *a városi rendőrségről* (tűz elleni biztonság, éjjeli őrök, közbiztonsági és közegészségi intézkedések, orvosok, gyógyszerárak, a piac, a húsnak, kenyérnek s az élelmi szereknek ára);

8. *a kereskedésről és az iparról* (régii czéhrendszer, régii céhszabályzatok, mesterré váló avatása, az inas s a segéd viszonya a mesterhez, az árucikkek árának hatósági limitálása stb);

9. *a városi közterhekről* (polgári adó, házadó, katona-elszállásolás, hadi contributió, sarc, élelmi szerek szállítása hadi célokra, a városnak fegyveres megvédése, a város ostromlása, stb);

10. *a város közlekedési viszonyairól* (régii ország, szőlő és mező utak, uti-, szőlő-, mezei örök, vámok, vízjog, malmok, csatornák, házközök, stb);

11. *a város építészeti viszonyairól* (régii épületek, utcák, városi kapuk, építészeti rendszer, tűzkárok, vízkárok, stb.)

Mily szép és érdekes⁵⁽⁶⁾ tételek! S ha valaki azt kérdezné: ki írjon az egyes tételekről? én azt felelném: maga a tételnek elnevezése mutatja a szakhivatalnokot, a kinek e dolgokról már ex offo tudnia kell!

Felkérem tehát a városi monographiai bizottságnak s a városi tisztviselőkarnak igen tisztelt tagjait, lapozgassák az említett két történeti forrásanyagot (a városi levéltárban sok példány őriztetik) s jegyezzék fel a tárgyakhoz való történeti adatokat, illesszék azokat egy egészbe, s meg van az értekezés olyformán, mint a „soproni bor”.

Mire édes hazánk ezer éves fenállását ünnepejjük, meg lesz Sopron sz. k. városnak tartalomdús, változatos és érdekes⁵⁽⁷⁾ monographiája.”

Az első pillanatra feltűnik ennek a tervezetnek legnagyobb hiánya: hiányzik belőle az a történeti gondolat, amely az egész várostörténetnek egységét és jellegét megadta volna. Mintha csak találomra kiragadott tárgyakra hívta volna fel a figyelmet. Amint a tervezet szerzője szerint az egymás mellé illesztett adatok egy-egy értekezést adtak volna, ugyanúgy alakult volna ki az egymás mellé állított értekezésekből Sopron „tartalomdús, változatos és érdekes monographiája”. Jegyezzük meg az *érdekes* szót! Szándékosan emeltük ki a tervezet szövegében: ez ugyanis az egyetlen szempont, amely a tervezett monográfia egyes fejezeteit összeköti. Aki a magyar helytörténeti irodalmat csak valamelyest ismeri, nem fog meglepődni e megállapításunkon. Pozitívista történetírásunknak adatimádata ez még, amelytől a magyar helytörténetírás a mai napig sem tudott megszabadulni; sajátos vidéki művelődési és társadalmi viszonyaink következménye, hogy helytörténetírásunkon sem a genetikus, sem a szociológiai történeti irányok hatása nem igen látszik meg. Ma is még – nagyon csekély kivétellel – helytörténeti értekezéseink úgy íródnak, hogy szerzőjük kiválaszt egy *érdekes* tárgyat, egymás mellé illeszti az adatokat és azután *elmondja* a véletlenül fennmaradt adatok tartalmát. Végül is az az értekezés a legjobb, 276amelyben a legtöbb „adat” található. Ne mosolyogjunk tehát azon, hogy a városi monográfiai bizottság előtt is csak ennek a

történetírásnak képe lebegett. Csak meghatódottsággal gondolhatunk arra az odaadásra, amellyel e boldogabb magyar kor férfiai városuk szeretetétől áthatva, az arra hívatottak segítő keze nélkül nagy feladatokra vállalkoztak.⁶⁽⁸⁾ Számukra igazán csak nemes időtöltés lehetett, ha városuk történetével foglalkoztak s nem számíthattak arra, hogy a történetírás majd egyszer a maroknyira apadt magyarság kezében fegyver is lehet. Nem érezték, de talán nem is érezhették, mily nagy és *felelősségteljes* munka magyar történetet írni. Ezért gondolhattak arra a ma naivnak látszó lehetőségre, hogy egyes fejezeteket városházi szakhivatalnokok csak a jelen helyzettel kapcsolatos szaktudásuk alapján is „összeállíthatják”. A magyar történettudomány módszere az azóta lefolyt közel négy évtized alatt nagyot fejlődött,⁷⁽⁹⁾ a magyar értelmiség azonban erről vajmi kevés tudomást szerzett. Talán legjellemzőbb erre, ha a megyetörténetnek, mint nagyobb helytörténeti egységnek különböző célkitűzéseit hasonlítjuk össze.

Ismert tény, hogy az első ilyen magyar tervezetet *Pesty Frigyes* állította össze 1872-ben; ezt a „Magyar Történelmi Társulat” is elfogadta s a helytörténetírók figyelmébe ajánlotta.⁸⁽¹⁰⁾ *Tagányi Károly* alább idézendő cikkében találóan mondta róla, hogy a megyetörténet írójától a megye „Konversations-Lexikon”-át követelte meg. Póda Endrének fentemlített városmonográfiai tervezete 1894-ben még ugyanabban a szellemben készült, mint Pestyé s így ez utóbbira külön nem is térünk ki. Tagányi Károly Pesty Frigyes tervezetét 1894-ben megbírálta és teljesen elvetette az egymás mellé illesztett fejezetek s az *öncélú adatközlés* módszerét.⁹⁽¹¹⁾ „A megye monographiája nem lehet más, mint annak a területnek a története, e két szónak legszorosabb értelmében.” Ugyanő mutatott rá a község-, város- és birtoktörténettel ²⁷⁷kapcsolatban a helynevek és dülőnevek gyűjtésének jelentőségére is. Ennek a tervezetnek hatása, mint ezt *Mályusz Elemér* már 1924-ben¹⁰⁽¹²⁾ megemlítette, mégis csak két megyetörténetnél mutatható ki, noha a világháború után a történelemtudománnyal szemben támasztott újabb követeléseknek is megfelelt. Mályusz Elemér ugyanakkor fontos *gazdaság- és társadalomtörténeti* kérdésekre hívta fel a helytörténetírók figyelmét és ezáltal különösen a falutörténetnek új értelmet adott. A teendők közül pedig elsősorban újkori helytörténeti tanulmányok írását, vidéki társulatok szervezését és az egész Magyarország történeti földrajzának elkészítését emelte ki. 1931-ben azután a gazdaság- és társadalomtörténeti irányú helytörténetírást *népiségtörténetté* szélesítette ki és a német „Landesgeschichte” mintájára a helytörténet végső céljául országrészek népiségtörténetének megírását tűzte ki.¹¹⁽¹³⁾ „Amint nemzetiség nemcsak nemmagyar ajkú népet jelent, hanem egy azonos történeti felfogással rendelkező nép *tudatos* szellemi és politikai törekvéseinek s céljainak összességét is kifejezi – amely vonatkozásban beszélhetett Széchenyi kora nemzetiségünk fejlesztéséről –, ugyanúgy a népiség fogalmába összesűrítve látjuk egy egész nép *öntudatlan* életét és kulturális tevékenységét.” Történelmünknek ilyirányú vizsgálata milyen eredményeket hozhat, azt a Magyar Tudományos Akadémia kiadásában megindult „Magyarság és Nemzetiség” című sorozat első kötete¹²⁽¹⁴⁾ is mutatja. Ha a soproni és sopronmegyei helytörténetírók igazán értékes munkát akarnak végezni, akkor a magyar helytörténetírás ez újabb eredményeit nem hanyagolhatják el. Tisztában kell lenniük munkájuknak *módszerével* és világosan kell látniok a *feladatokat*, amelyekre adott helyzetükben vállalkozhatnak.

1938. II. ÉVFOLYAM 5–6. SZÁM / Maár Károly és Mollay Károly: A soproni és sopronmegyei helytörténetírás módszere s feladatai. / I. A módszer.

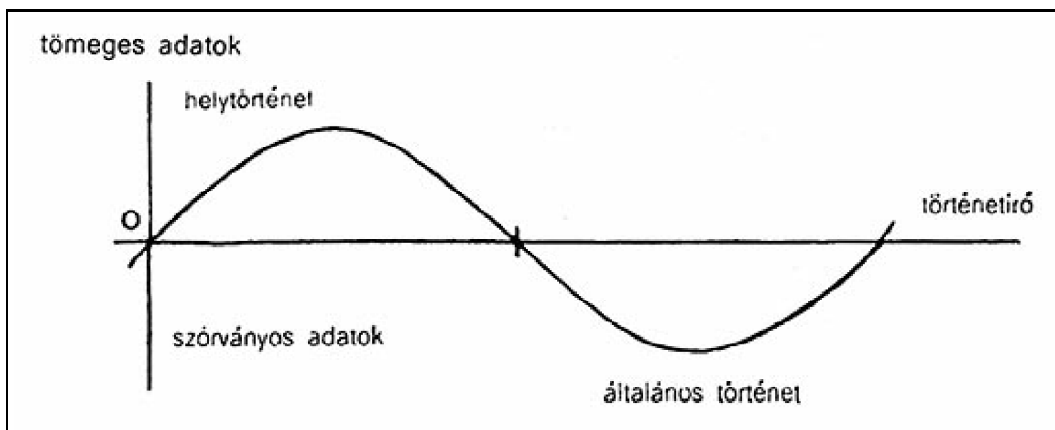
I. A módszer.

A helytörténetírás módszerét az általános történetírással szemben *Váczy Péter* vizsgálta meg.¹³⁽¹⁵⁾ Vizsgálatából kiküszöbölte ²⁷⁸az író „változó értékű személyiségét” és magából a történetírás

természetéből, ill. anyagából indult ki. Zala vármegye különben kitűnő monográfiájával¹⁴⁽¹⁶⁾ kapcsolatban fejti ki a helytörténeti kutatásnál fellépő hibák okát: egyrészt egyes kérdésekre csak *szórványos* adatok állhatnak rendelkezésre, másrészt a helytörténetírónak *sokféle* anyaggal kell megbirkóznia. A szórványos adatok sikeres feldolgozása azonban csak az általános történet keretén belül válik lehetségessé. Kivételt csupán a történeti földrajz és a településtörténet anyagával tesz: ezeket ugyanis még szórványos adataikkal is a helytörténetírás feladataihoz csatolja.

Láttuk, Mályusz Elemér fentemlített első tanulmányában helytörténetírásunk teendői között éppen a történeti földrajznak juttatott nagy szerepet. Indokolatlan tehát Váczy Péternek kételye a helytörténetírás jövőjével szemben és nem fogadható el az az állítása sem, hogy a helytörténetíróinknál annyira nélkülözött tudományos szemléletmód elsajátítására a helytörténet művelése nem alkalmas. Váczy Péter erre a nemleges eredményre éppen azért jutott, mivel a történetírást gépies műveletnek fogta fel: „A helytörténet tudományos értékét akarom megállapítani, keresem a két tényező, az író és a feldolgozás módja között a helyes arányt, hogy tisztába jöjjenek a helytörténeti kutatás lehetőségeivel. Az egyenletből ki kell küszöbölni az író változó értékű személyiségét, hogy rábukkanjak a helytörténeti módszer előnyeire és hátrányaira.” Bírálataiban Mályusz Elemér már kiemelte e felfogásnak helytelenségét:¹⁵⁽¹⁷⁾ nem az anyagból, hanem az emberből kell kiindulni. Hozzátehetjük még ehhez, hogy nemcsak a kiindulás, hanem a Váczy Péter által felállított egyenlet is helytelen. A történetírás tudományos értéke ugyanis az *író* és az *adatok* változó értékétől függ: csakis az *író* személyén keresztül válik a követett *módszer* értékessé. Ha már most a történetírás tényezőit így tekintjük, akkor a helytörténet és az általános történet viszonyát olyan hullámgörbével ábrázolhatjuk, amelynek abszcisszája a változó értékű történetírót, ordinátája a változó számú adatokat jelenti.

Természetesen a történetíró éppen változó értékénél fogva az abszcisszát emelni vagy süllyeszteni fogja: vagyis az adatok szórványosságának megállapítása teljesen a történetírótól függ. Ennek megfelelően mindegyik lehetőség (helytörténet, általános történet) területe változni fog. Ez annyit jelent, hogy az írónak kell eldöntenie a rendelkezésre álló adatok alapján, mely kérdések oldhatók meg a helytörténet és melyek az általános történet keretén belül. Képesse kell tehát e helytörténetírót tennünk ²⁷⁹arra, hogy *tudományos* munkájának e határait világosan felismerje. Képzett kutatónak, aki tudományának legújabb eredményével lépést tart, ez nem okoz különösebb nehézséget. Helytörténetíróink zöme azonban vidékiek közül kerülnek ki. Ismeretes, hogy vidéken rendezetlen művelődési viszonyainknál fogva a legújabb eredményekről *rendszeresen* csak kevesen értesülnek. Helytörténetíróink levéltárosok, nevelők (tanár, tanító, pap) és egyéb értelmiségiek. De még ezek között is különbséget kell tennünk a városi és a megyei helytörténetírók között. Ezért már e dolgozat címében is utaltunk a városi és megyei kutató módszerének és feladatainak különbözőségére.¹⁶⁽¹⁸⁾

A tudományos munka szempontjából kétségkívül a megyei kutató van a leghátrányosabb helyzetben. Ez a megállapításunk természetesen nem vonatkozik az általa elvégezhető munka értékére. Csak annyit jelent, hogy a megyei kutató jut legnehezebben levéltári anyaghoz és a szükséges szakirodalomhoz s így elsősorban néprajzi (tárgyi és szellemi) adatgyűjtő, ill. adatközlő munkára kell szorítkoznia. Ezen a területen azonban éppen a megyei kutatótól várhatjuk a legrendszeresebb és legértékesebb munkát. De tisztában kell lennie azzal, hogy módszeres képzettség nélkül még erre a munkára sem vállalkozhatik.¹⁷⁽¹⁹⁾

Ha a megyei kutató pl. valamely község történetét akarja megírni, akkor már hosszabb időt kell töltenie Sopronban (vármegyei, ²⁸⁰ esetleg városi levéltár), Győrben (püspöki levéltár) és Budapesten (Országos Levéltár, Esterházy-levéltár);¹⁸⁽²⁰⁾ ekkor azonban meg kell felelnie azoknak a követelményeknek is, amelyeket a városi kutatóval szemben támasztunk.

A Sopronban lakó kutatótól már megköveteljük, hogy a becsületes és teljes anyaggyűjtésen túl adatait tudományos módszerrel s a számbajövő szakirodalom felhasználásával dolgozza fel. Ne csak elszigetelt adatokat közöljön, hanem tárgyát tárgykörének fejlődésébe elődjeinek eredményei alapján illesse be. Természetesen minél nagyobb a feldolgozott tárgy, annál nagyobb a figyelembe veendő tárgykör is. Pl. ha Sopron valamelyik régi utcanevét történeti és nyelvészeti adatokkal sikerül megmagyaráznom, ez az eredményem újabb láncszem Sopron történeti helyrajzához; ha az egész Sopron történeti helyrajzát dolgozom fel, úgy Sopron város történetére is kell támaszkodnom; midőn Sopron város történetét írom, nemcsak e város fejlődését vizsgálom, hanem arra is kíváncsi vagyok, eredményeim mennyivel járulnak hozzá a nyugatmagyarországi, esetleg a dunántúli vagy a magyarországi városokra vonatkozó eddigi ismereteinkhez. A közkeletű hasonlattal élve, a kész téglát nemcsak az épülő házhoz visszük, hanem a helyére is illesztjük. A történetírással azonban a helytörténetírók általában úgy vannak, hogy azt hiszik, a halomba hordott téglából *magától* épül majd fel a ház.

Az imént említett követeléseknek vidéki helytörténetírásunk eddig teljes mértékben még nem tudott megfelelni. Ennek okát egyrészt még mindig nagyon egyoldalú tudománypolitikánkban, másrészt sajátos művelődési és társadalmi viszonyainkban látjuk. Tudománypolitikánk annyiban egyoldalú, amennyiben a főváros és a vidék között úgyszólván semmi tudományos kapcsolat nincs. Sopron esetében ezt a fővárostól való távolsága némileg megmagyarázza, de fővárosi tudományos életünket ez nem menti fel a vidékkel való törődés alól. *Belitzky János* 1935-ben¹⁹⁽²¹⁾ nagyon helyesen mutatott rá arra, hogy Mályusz Elemér elsősorban történeti iskolázottságú írókra gondolt. A vidéken élő helytörténetíró ellenben csak igen ritkán tarthat lépést a történettudomány fejlődésével. Ha tehát tudományos útmutatás nélkül megírt munkáját éles

vagy vállveregető bírálattal fogadják, sok esetben igazságtalanul járnak el vele szemben. „A vidéki ember élete ugyanis más, mint a nagyvárosié. Egy papot, jegyzőt, tanárt, orvost városszerte, járásszerte, sőt néha megyeszerte ismernek. Ha egy ilyen embernek sok jóakarattal, minden támasz nélkül megírt munkáját a tudományos kritika ledorongolja, egy egész vidék gúnyos mosolyát érzi magán a sokat dolgozott és [281](#)sok pénzt költött író. Attól pedig igazán az Isten mentse meg, hogy véletlenül egy kisvárosi középiskola tanára legyen.”

Igazságtalanok volnánk azonban a fővárossal szemben, ha mindent rovására íránk. A Magyar Történelmi Társulat 1883-ban [20\(22\)](#) és 1932-ben jólsikerült vándorgyűlést tartott Sopronban, de a soproni helytörténetírásra hatást nem gyakorolt. Ennek pedig nem a Magyar Történelmi Társulat, hanem a soproni helytörténetírás szervezetlensége volt az oka. [21\(23\)](#) Az 1937 májusában megindult Soproni Szemle már eddigi eredményeivel is azt igazolja, hogy a magyar helytörténetírás megújítását nem kell feltétlenül a német mintára megszervezett régészeti és történeti társaságoktól várunk (irodalmi társaságaink erre alkalmatlanok), ahogy Mályusz Elemér gondolta, hanem a megyénként, illetőleg vidékenként indított folyóiratoktól. [22\(24\)](#) Ezeknek a folyóiratoknak erkölcsi (cikkek beküldése) és anyagi (előfizetés) támogatása, a helyi kutatók jóakarató irányítása volna fővárosi tudományos életünknek egyik feladata. Ezt a munkát pedig elsősorban a vidéki városoknak, illetve a vármegyéknek fővárosba szakadt fiai vállalhatnák. A vidék, mint valami kifogyhatatlan bőségszaru, évtizedeken keresztül szolgáltatta a főváros szellemi életének kiválóságait, anélkül azonban, hogy ebből a vidékre is visszasugárzott volna valami. A föl-földobott kő csak ritkán hullt vissza a szülői földre. A megyénként indított folyóiratok megadnák azt a lehetőséget, hogy a vidéki városokból, illetve a megyékből elszakadtak szülőföldjük szellemi életébe bekapcsolódhassanak.

Fővárosunk minden igyekezete azonban meddővé válik, ha a vidék nem végzi el a maga *belső* revízióját. Az idősebb vidéki nemzedék, még ha egyetemet végzett is, tanulmányait általában a világháború vége előtt fejezte be. Ebből a nemzedékből került ki a fiatalabb nemzedék történettanárainak jórésze. Köztudomású azonban, hogy vidéki embernek mily nehéz tudományosan továbbképeznie magát s mily kevesen bírják azt a hősi munkát, amelybe ez vidéken kerül. Így a legújabb tudományos eredményeket többnyire csak a fiatalabb nemzedék szívta magába, [282](#) amely a háború után került az egyetemre. Ez a fiatalság az egyetem padjaiból egy új Magyarország képével a szívében tért haza és azt hiszi, hogy tudásával egy szociálisabb, önzetlen magyar élet megvalósítását fogja szolgálni. Az Alma Mater beléje nevelte, hogy a tudás elsősorban a nemzet, illetve az emberiség szellemi és anyagi haladását mozdítja elő s ugyanott megszokta azt is, hogy nincs az a professzor, aki ne tévedhetne. De a régi várfalak árnyékában rájön arra, mennyi az önzés, mennyi az önérdek és mennyi külsőséggel különböztetik meg egymástól az embereket. Jól körülbástyázott világ ez a vidéki magyar élet, amelyben helytörténetírásunk tengődik. Nem fogott eddig rajta semmi igyekezet, amely színvonalát emelni, látókörét tágítani akarta volna. „Ezek után természetesen kell levonnunk azt a következtetést, hogy vannak a magyar helytörténetírás művelői sorában olyanok, akiktől haladhat a tudomány előre vagy hátra, nekik az nem fontos, mert ha ők számításukat megtalálták, akkor minden rendben van” – írja keserűen egy fiatal történész. [23\(25\)](#) Egyesek bizonyára megbotránkoznak ezen az őszinte kijelentésen, de ez a helyzet nem változtat. Sokan vannak még, akik nem látják, hogy a helytörténetírás nem lehet többé játék, szórakozás, a pusztán érdeklődés kielégítése. Helytörténetet írni ma *felelősségteljes kötelességet* jelent. Felelősek vagyunk a nem szakképzett olvasóközönséggel szemben, amelytől nem várhatjuk el, hogy megállapításainkat minden egyes esetben ellenőrizze; felelősek vagyunk a szaktudománnyal szemben, amely eredményeinket nem nélkülözheti; s Sopronban nem kell külön magyaráznunk, hogy felelősek vagyunk a külfölddel szemben is, amely állításainkat ma már számontartja. [24\(26\)](#) Ma nem *érdekes*, hanem *fontos* kérdésekkel kell foglalkoznunk. Olyanokkal, amelyek jelen helyzetünkkel közvetett vagy közvetlen összefüggésben vannak. Többször

hallottuk, hogy mire jó pl. középkori soproni családokkal vesződni. Igaz, az egyes családokra vonatkozó adatoknak pusztán leközlése *egymagában* még nem sokat ér. Mindjárt időszerű lesz azonban a kérdés, ha pl. családtörténeti kutatással kimutatom, hogy a középkori soproni családok egyenes ágon mind kihaltak s a mai soproni őstermelők Sopronban [283](#) legfeljebb háromszázéves multra tekinthetnek vissza. Ennyit minden nemzetiségi elfogultság nélkül ma már meg lehet állapítani [25\(27\)](#) és mégis nem egy – különben jó magyar érzelmű – soproni bizonyára csóválja majd fejét ennek hallatára.

Ugyanis egy régi soproni tudálékos hagyomány azt tartja, hogy a mai német őstermelők már nagyon régen, „talán ezer éve is” laknak Sopronban. Hiszen még 1931-ben is ezt olvashatjuk: „És valószínűnek tartjuk, hogy mikor IV. Béla és V. István királyunk [26\(28\)](#) végleg beolvasztotta a soproni lóvéreket a soproni polgárságba, az itt már akkor bizonyára jelentékeny számban meglevő német elem és a besenyő keveredésből állott elő Sopron mai őstermelő lakossága. Ez csak nyelvére német (a nyelvéen is idegen hatás érezhető), de külső és belső tulajdonságai teljesen elütnek a németiség jellemző vonásaitól.” [27\(29\)](#) Ezek a sorok ujságban jelentek meg. Az ujságcikk kerete viszont nem adhatja meg minden esetben azt a lehetőséget, hogy a szerző állításait tudományos érvekkel *kellően* alátámaszthassa. Valamikor a helytörténetírásnak ezt a módját is el kellett fogadni, hiszen nem volt folyóirat, amely az összes helytörténeti cikkeket leközlöthette volna. 1869-ben *Márki Sándor* a Századok hasábjain fordult a vidéki lapokhoz, hogy helytörténeti cikkek leközlésével a helytörténeti kutatásokat mozdítsák elő. [28\(30\)](#) Ezekben az ujságokban azonban, az említett okoknál fogva, bizonyos idő múltán valami tudományos felelőtlenség kapott lábra. A fentidézett sorok pl. szédületes történeti, néprajzi, embertani és nyelvészeti nehézségeket *ugranak át* s az idézett néhány mondat bizonyításához vagy megcáfolásához egy történész, nyelvész, néprajzi kutató és antropológus hosszú munkája volna szükséges. [29\(31\)](#) A helytörténetírásnak ez a módja mai követelményeinket már nem elégítheti ki. Véglegesen el nem döntött kérdések megvitatása tudományos igényű folyóiratba való: a sajtónak viszont az a *fontos* szerep jut, hogy az eredményeket széles körökben elterjessze.

A vidéki magyar élet szűk kereteinél és merev társadalmi viszonyainál fogva egységes tudományos szemléletmód kialakítása azonban nagy nehézségekbe ütközik. A magyar társadalom szemléletében még mindig az egyéni érték *külső* jegyei (állás, cím stb.) adják meg a döntő szót s tudományos kérdésekben is [284](#) általában ez a felfogás uralkodik. Ennek azután az a következménye, hogy akár közéleti, akár tudományos kérdéseknek *tárgyi* vonatkozásait a *személyiektől* nem tudják mindig elválasztani. Ezért e kérdéseknek elintézésénél sokszor nem a belső, *tárgyi értékek*, hanem a gondolatokat felvető egyén *személyi* súlya játsza a legnagyobb szerepet. Ez az oka annak, hogy még az egészséges bírálatot is nehezen viselik el az emberek. *Szekfü Gyula* 1911-ben mesterien jellemezte ezeket a viszonyokat: „...kevesen vagyunk, mindenki ismeri egymást, s így a tárgyi momentumoknak személyi élük támad. A megfigyelés helyességét bizonyítja az úgyis ritkán megjelenő *nem* panegyrikus bírálatok ellen való stereotyp tiltakozás. Az ilyen bírálatra feltétlenül *válasz* készül, mely a bíráló eljárásában *vádemelést* lát.” [30\(32\)](#) Szükségtelen bizonyítanunk, hogy tárgyilagos és jóakarató bírálat nélkül semmiféle haladás nem képzelhető el.

A bírálattól való irtózás azonban más téren is megbosszulja magát: a helytörténetíró ugyanis sok esetben sem a forrását, sem a tárgyára vonatkozó irodalmat nem bírálja meg. Ezért vándorolnak hibák állandóan egyik munkából a másikba. Igaz, a források felülvizsgálása, az irodalom eredményeinek megrostálása nem jelenti a helytörténetírás legkényelmesebb módját. „Szakszerűsége hajló korunkban a helytörténeti kutató egyetemes képesítést igényel. Természetszerűleg ilyen széleskörű felkészültséggel csak ritkán dicsekedhet valaki. Így jobbára azok a „helybeli nagyságok” nyomulnak előtérbe, akik felületesen sok mindennel foglalkozva „mindenhez értenek”. [31\(33\)](#) Evvel azután sokszor a forrásanyag vagy az irodalom elégtelen

ismerete jár együtt.

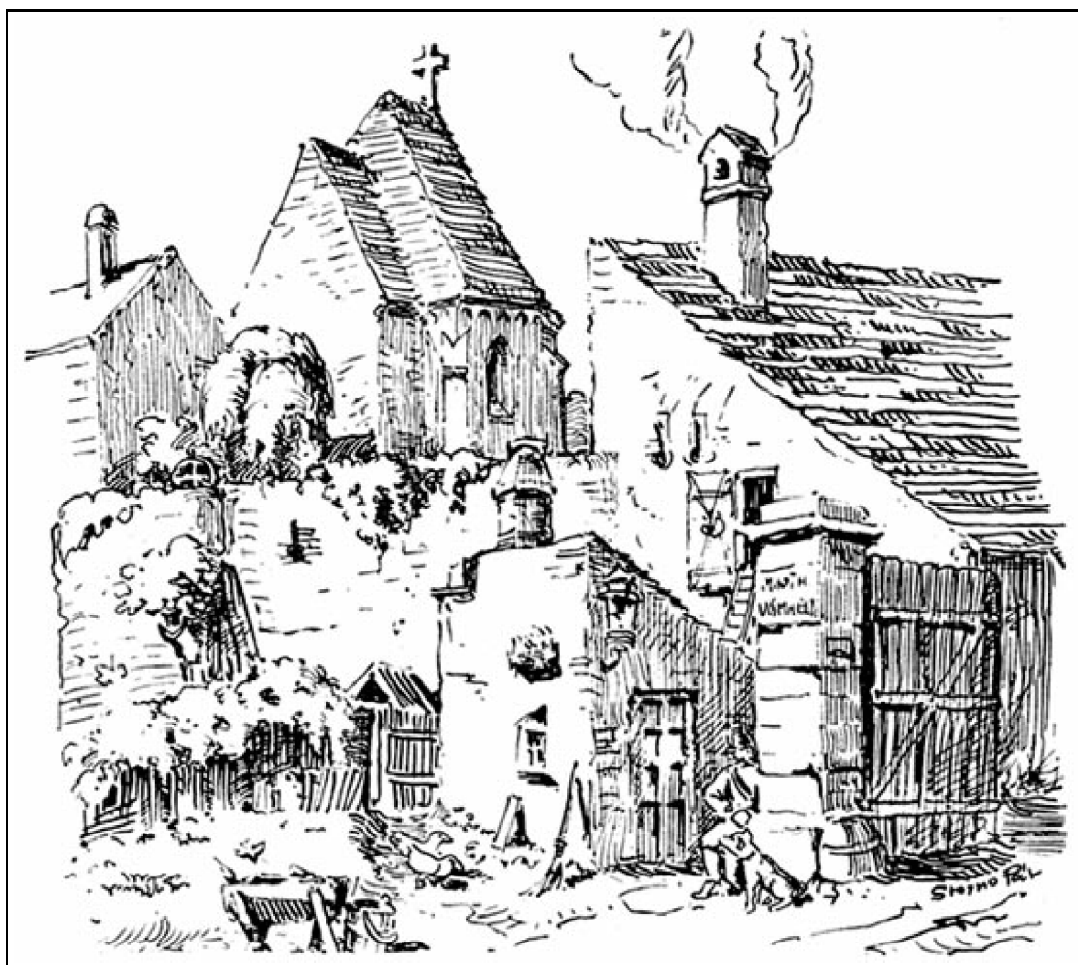
A fent elmondottakat nagyon jellemzően világítja meg a több mint nyolcvan évig tartó *Lövére* ~ *Lövere* ~ *Löwre*-vita.³²⁽³⁴⁾ Ez nemcsak a helybelieket, hanem a fővárost is foglalkoztatta. Köztudomás szerint Sopronban Lövéreken csak azokat a nyaralókat értjük, amelyek nagyjából a soproni várhoz tartozott egykori *Lövére* falu (1265: *terra Luer*) helyén fekszenek. E nyaralók *magyar* neve a legutóbbi évekig a németből (*Löwer*, a soproni német nyelvjárásban *lev.*) átvett *Lövere* (*Löwer*) volt; ezt most hivatalosan is a *Lövére* elnevezés váltotta fel.³³⁽³⁵⁾ A különféle elnevezések jogosultsága és eredete körül folyt vita régi keletű. Már 1856-ban névtelen cikk szól „Über die Bedeutung des in Oedenburg zur Bezeichnung eines Baumgartens gebräuchlichen 285 Wortes Leber.”³⁴⁽³⁶⁾ 1865-ben *Nagy Imre* egy oklevél *Luer* adatát *Lueur*-ré változtatja³⁵⁽³⁷⁾ és ennek alapján Lövére falu királyi sagittáriusait tévesen *lövő-örök*-nek, ill. *lő-örök*-nek gondolja; vagyis a falu nevét hibásan *Lőör*-nek olvassa.³⁶⁽³⁸⁾ A vitát a Magyar Történelmi Társulatnak 1883. évi soproni kirándulása terelte helyes irányba. *Szalay József* a városi kutatással megbízott bizottság jelentésében tulajdonképp meg is oldotta a kérdést.³⁷⁽³⁹⁾ Nem ismeri ugyan *Nagy Imrének* fenti hibás magyarozatát, de saját magyarozatának végén megjegyzi: „Ilyen biztos levén a lövére származása, fölösleges annak magyarozatai végett a laub-e, leher (= mál), löve és hasonló szavakhoz nyulni, *mint eddigelé történt*”. Nyelvészeti adatokkal fejt ki, ha nem is egészen szabatosan, hogy a *lövére* (*Löwer*) szó éppen úgy igéből képzett régi főnév, mint a *búvár*, *csaplár*, *füzér*, *tölcsér*, *folyondár*, stb. Nem említi meg, hogy *lövére* szavunkat mint *köznevet* nem tudjuk kimutatni,³⁸⁽⁴⁰⁾ de hivatkozik már a marostordamegyei *Lövére* és a pozsonymegyei *Nagy-* és *Kis-Levárd* (németül *Gross-*, *Klein-Schützen*³⁹⁽⁴¹⁾ nevű helységekre. Lényegében tehát már itt megtaláljuk a ma elismert és tudományosan megerősíthető magyarozatot, mégis *Szalay Józsefnek* erre a fejtegetésére mai napig senki sem mutatott rá. Megemlíttették, hogy az *Oedenburger Zeitung* 1884-ben közölte a bécsi *Presse* egyik szerkesztőjének és *Barcsfay*-nak (Király József Pál) magyarozatát (*Löwer* < óbajor *löber*’ *Laubgarten*’; < bajor *lewer*’ *Grenzhügel*, der mit Obstbäumen bepflanzt ist’).⁴⁰⁽⁴²⁾ Ráműtettek *Dörfler György* soproni lakatosmester alapos értekezésére,⁴¹⁽⁴³⁾ aki 1889-ben a sagittáriusokat lövéreknél ²⁸⁶mondja és nevükből származtatja a német *Löwer* nevet. Egyesek döntő bizonyítéknak tartották, hogy *Csánki Dezső* 1897-ben⁴²⁽⁴⁴⁾ *Lövére* faluval kapcsolatban királyi nyilasokon lövéreket vagy lövéreket is ért s hogy *Erdélyi László* 1917-ben⁴³⁽⁴⁵⁾ a *Lövére* faluban lakó *lövérekről* beszél. *Dörfler* véleménye kellő nyelvészeti alátámasztás híján azonban csak ötletnek tekinthető s *Csánki Dezső* sem bizonyítja be a *lövére* > *Lövere* > *Löwer* elnevezés létezését vagy jogosultságát. *Erdélyi László* pedig *Lövere* falu lakóival csupán *társadalomtörténeti* szempontból foglalkozik s így a szóbanforgó *nyelvészeti* kérdésre ki sem tér. A vitatkozók jórésze azonban nem is tudta, mi a vita igazi tárgya. „De hiszen ez nem nyelvi kérdés, hanem történelmi” – jelentette ki valaki,⁴⁴⁽⁴⁶⁾ mintha okleveleinkben nem fordulna elő *nem* magyar eredetű helynév is és mintha az okleveles adatok nyelvészeti magyarozat nélkül elégségesek volnának a kérdés megoldására. „A lövére szó úgy van képezve, mint a kövér, vagy ösztövére” – olvassuk 1933-ban és 1938-ban,⁴⁵⁽⁴⁷⁾ ámár az első pillanatra világos, hogy *kövére* és *öztövére* szavunknak képzés dolgában a *lövére* szóhoz semmi köze. A *lövére* szó ugyanis a *löv* : *löv* : *lő* igének -r képzős származéka,⁴⁶⁽⁴⁸⁾ *kövére* és *öztövére* szavunkra pedig hasonló képzést nyilván nem foghatunk rá. *Melich János* már 1926-ban⁴⁷⁽⁴⁹⁾ összeállította a *Lövere* névre vonatkozó oklevelek adatait és *Szalay Józseftől* függetlenül mutatta ki, hogy „mind a *lüeu*’ lövére’ mind pedig a *luér*’ lövére’ az ó-magy. **lüünei* **lüünei*’ lövére’ ige származéka.” A német alak ebből népetimológia útján keletkezett. *Melich Jánosnak* erről a magyarozatáról a soproni vitatkozók azonban nem vettek tudomást, amíg *Házi Jenő* 1933-ban fel nem hívta rá a figyelmet.⁴⁸⁽⁵⁰⁾ Mindenesetre a feltámadt történelmi érdeklődés jelének kell tartanunk, hogy 1931-től kezdve egymást érték a cikkek.⁴⁹⁽⁵¹⁾ Ezek az egész város nyugalma felkavarták. A vitából becsületsértési és 4000 pengős kártérítési per keletkezett, amely kétszeres fellebbezés után még a kir. Kúriát is foglalkoztatta. Gúnydalok keltek szárnyra és a vita a helyi kereteket túllépve már-már

országos jelentőségűvé kezdett válni.⁵⁰⁽⁵²⁾ Természetes, hogy így nemcsak a tudományos módszer, hanem az addigi tudományos eredmények jelentősége is mindjobban ²⁸⁷háttérbe szorult s a vita önkénytelenül is azt a benyomást keltette, mintha egyesek túlzó magyarkodók,⁵¹⁽⁵³⁾ mások e magyarkodás csökönyös ellenzői lettek volna. Világos, ilyen körülmények között a vita úgy nyúlt, mint a rétes, a nélkül azonban, hogy az elfogadható érvek vagy ellenérvek megszorodtak volna.⁵²⁽⁵⁴⁾ Pedig *Veszélka László* már 1934-ben észrevette, hogy az 1283. évi oklevélnek adata nem *Lwer*-nek, hanem *Lwev*-nek, azaz *Lövő*-nek olvasandó,⁵³⁽⁵⁵⁾ ami újabb bizonyíték *Lövő* és *Lövé*r helységneveink nyelvészeti összefüggése mellett. A német *Löwer* név magyar eredetét viszont 1935-ben a bizonyára nem magyar célokat szolgáló „Handwörterbuch des Grenz- und Auslandsdeutschtums”⁵⁴⁽⁵⁶⁾ is elfogadta.

Már most a kérdés mai állása szerint a következő állapítható meg. Történeti adatokkal igazolható, hogy Sopron mellett a királyi *sagittariusok*-nak volt telepük, amelynek neve okleveleinkben mint *Luer* és egyszer mint *Lwev* szerepel. Ez a helynév az ó-magyar nyelv olvasási szabályai szerint *Lüér*-nek, ill. *Lüő*-nek olvasandó. Kimutatható az is, hogy a sagittariusokat *lövők*-nek hívták. A *lövő* foglalkozásnév pedig már a 13. században előfordul,⁵⁵⁽⁵⁷⁾ ez a *lő* igének származéka. A *lő* ige viszont az ú. n. tiszta *v*-töví igék második csoportjához tartozik.⁵⁶⁽⁵⁸⁾ Ez annyit jelent, hogy az ige töveiben az *ő* (csonka *tő*) és az *öv* ~ *äv* (teljes *tő*) váltakozik. Az ó-magyar nyelvben (a népnyelvben ma is) az ilyen igék (*lő*, *nő*, *fő*, *sző*, *jő*) tövében *ü*-t találunk. Tehát a *lüő* és a *lüvő* > *lövő* változatok összefüggése világos. Ebből a foglalkozásnévből (*lövő*’ Schütze, Bogenschütze’) a magyar helynévadás törvényei szerint vált helynév (v. ö. pl. *Kürtösmagyar*, *Igric* stb.)⁵⁷⁽⁵⁹⁾ A *lő* igéből azonban egy *lövér* ~ *lövér* származék is képezhető (l. a fentidézett példákat). Ezt a származékot mint *köznevet* eddig ugyan nem sikerült kimutatni; a magyar szóképzés szabályainak viszont megfelel és létezése *helynévi* alakban nyomon követhető (v. ö. pl. a maros-tordamegyei *villa Luer*-t, amelyet ma Maros-*Lövér*-nek hívnak).

Joggal feltehető tehát, hogy a gyakoribb és megszokottabb *lövő* köznévnél volt egy ugyanolyan jelentésű, de ritkább *lövér* *lövér* változata is, amelyből szintén keletkezett helynév. A helynévből a telep megszűnése ²⁸⁸után⁵⁸⁽⁶⁰⁾ a 14. század folyamán *dülönév* lett,⁵⁹⁽⁶¹⁾ amelyet a Sopronba betelepülő némettség is átvett. Ennek a *dülönév*-nek német alakja 1390-ban tűnik fel: „unter den *lebarn* ...”⁶⁰⁽⁶²⁾, további változatai: 1423: *Leberperg*; 1427: an der *Lebergassen*; 1453: an dem *Hindern Leberperg*; 1462: *Lebergrund*; 1526: *Lewerperig*, an di *Leberwisen*.⁶¹⁽⁶³⁾ A némettség szókincsében ugyanis volt egy *Lewer* ~ *Leber*, összetételekben is használt, *Erdaufwurf*, *Hügel*, besonders ... *Grenzhügel* jelentésű *dülönév*.⁶²⁽⁶⁴⁾ Ezért egyszerűen azonosította a rokonhangzású, de előtte ismeretlen jelentésű *Lövér* *dülönévv*el (népetimológia). A német *Löwer* változat az irodalmi nyelv újabb alakja.

Ezek azok a lényegbevágó módszertani hibák, amelyek a helytörténeti kutatás természetéből folyó nehézségek mellett helytörténetírásunk megújítását gátolják. Keresnünk kell tehát azokat a lehetőségeket, amelyek e hibákat kiküszöbölhetik. (Folytatjuk.)

Részlet a Szent Mihály-kapu környékéről. id. Storno Ferenc 1864. évi vázlatkönyvéből.
Storno Pál rajza.

1938. II. ÉVFOLYAM 5–6. SZÁM / Németh Sámuel: A soproni evangélikus líceum könyvtárának érdekességei: inkunabulák, unikumok.

289 Németh Sámuel: A soproni evangélikus líceum könyvtárának érdekességei: inkunabulák, unikumok.

I. Az evangélikus líceum könyvtára Sopron legrégebb és érdekes könyvekben leggazdagabb könyvtára. A líceumot 1557-ben szervezték, – de ezt az iskolát 1674-ben elvették az evangélikusoktól minden felszerelésével, tehát a könyvtárával együtt. A vidéki magyar ifjúság számára 1658-ban az 1557-ben alapított latin-német iskola mellett szerveztek egy magyar líceumot is, úgy, hogy egy ideig a két iskola egy időben állt fenn (1658–1674). Ezt a magyar-latin líceumot is megszüntették ugyan 1674-ben, – de az épületét és könyvtárát meghagyták a gyülekezet birtokában. Az 1681-iki soproni országgyűlés határozata szerint az iskola 1682-től újra megkezdte működését ott, ahol mai nap is van. A német-latin iskola

megszűnt. A líceumi könyvtár két könyvtár egyesítéséből származott. Az iskolai könyvtár volt az egyik, – a másik a konventi könyvtár. Az evangélikus egyházközség a lelkészei számára a lelkészek lakásán szervezett könyvtárt. Tudjuk, hogy erre a könyvtárra 1666-ban Rothenburg városa 10 tallért küldött: „zu der neu aufrichtenden evangelischen Bibliothek zu Oedenburg in Ungarn”. Ennek a konventi könyvtárnak megalapítója volt Zuana Menyhárd († 1666), továbbá Lang Mátyás lelkész († 1682). Három érdekes kép van a könyvtár alapítására vonatkozólag az ev. egyházközség birtokában. Zuana Menyhárd arcképe ezzel a nagybetűs felirattal: inchoabat (= megkezdte); – Lang Mátyás arcképe ezzel a felirattal: amplificabat (= fejlesztette), t. i. a könyvtárat, Lipót arcképe ezzel a megjegyzéssel; hoc imperante (= ennek uralkodása idején). Amikor a líceum épülete helyett 1825-ben újat emeltek, az iskolai és a konventi könyvtárt egyesítették. A konventgyűlésben 1825 december 26-án határozták el, hogy a konventi könyvtárt a líceum épületébe áttelepítik. Az egyesített könyvtárnak első könyvtárosa Hetyésy László líceumi tanár volt. Ehhez az új könyvtárhoz járult Raics Péter igazgató könyvtára, ezzel együtt a könyvtár ekkor 10.750 kötetet foglalt magában.

Ez óta egyesek szép adományokkal gyarapították a könyvtárat. Az adományozók közül különösen megemlíjtjük a következőket:

Oertel Gottfried 1831-ben 380 kötet,

Torkos Sámuel 1838-ban 750 kötet,

Toepler Theophil 1854-ben 1200 kötet,

Rupprecht-család 2000 kötet,

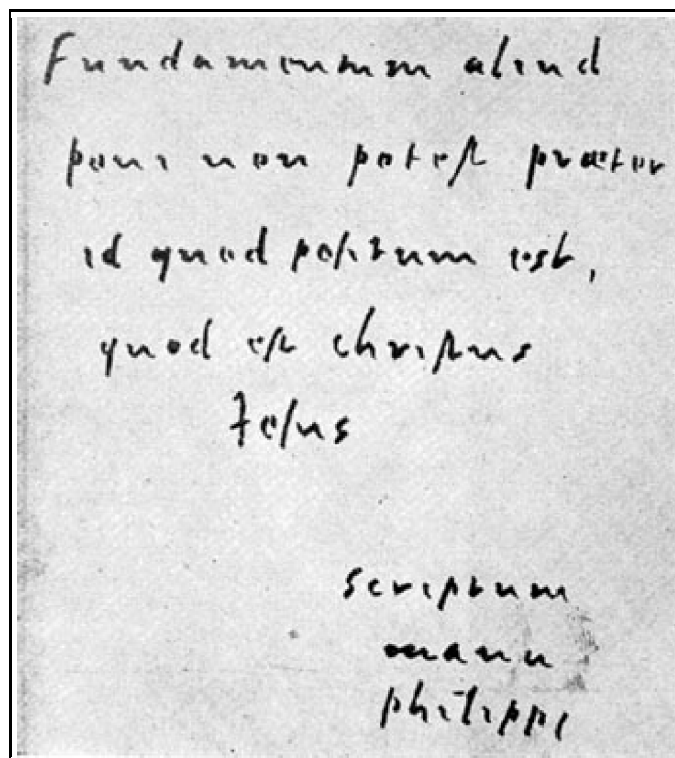
Glosius Dániel 1840-ben 2630 kötet.

Huber Zsigmond mérnök, Kucsera Márton vadosfai lelkész, [290](#)Torkos József soproni lelkész is jelentős könyvajándékokkal gyarapították a könyvtárt.

Glosius könyvtárát az örökhatározó intézkedése szerint mint külön könyvtárt kezeljük.

A könyvtár jelenlegi (1938. jan. 1.) állománya 27.916 kötet.

II. Egy ilyen régi, különféle forrásokból összeállított könyvtár, ha értő szemmel nézzük, nemcsak raktár, hanem művelődéstörténeti bizonyíték. Milyen művelődéstörténeti rétegek helyeződnek el a város, az egyházközség, az iskola, a hagyományozó családok történetében, – mind erre felelnek a megszólaltatott könyvek. Felelnek sokszor nemcsak azzal, hogy itt vannak, hanem az értékes bejegyzésekkel, amelyek a könyvek eredetére adnak felvilágosítást s ezzel együtt rámutatnak azokra az erekre, amelyeken át művelődésünknek bizonyos iránya, színezete hozzánk szivárgott.

Melanchton kézírása egy könyv tábláján: Fundamentum aliud poni non potest praeter id quod positum est, quod est Christus Jesus Scriptum manu Philippi.

A reformáció országával: Németországgal természetesen szoros összeköttetésben állottak az evangélikus lelkészek, tanárok, – s ezt az erős német kultúrhatást mutatják is a könyvek. Két könyvünk van, amelybe Melanchton sajátkezűleg írt ajánlást, – s Luthernek művei nagyobb részt megvannak első kiadásaikban [291](#)(Ősnyomtatványaink, a 16. századbeli könyveink jó része a legkiválóbb német nyomdászok: Coburger (Nürnberg), Schönsperger (Augsburg), Frobenius (Basel), H. Lufft (Wittenberg) műhelyéből került ki. Különösen érdekesek a doktori disszertációk, amelyeket az intézet tanítványai vagy jóakarói megküldtek. Látjuk ebből, hogy a líceum tanulói a göttingai, erfurti, hallei, bécsi, lipcsei, jénai, wittenbergi egyetemen tartották a „dissertatio inauguralis”-t. Sok közöttük a soproni származású. Ilyen orvosi disszertációkat írtak a következő soproni tanulók:

Zuana Menyhért Wittenberg 1646 (De sole),

Gruber Ábrahám Utrecht 1862 (De febris),

Lőv András Jena 1682 (De lue venerea),

Liebezeit Zsigmond Halle 1713 (De tumore oedematoso podagrico),

Lőv Frigyes Jena 1721 (De polypodio),

Neuhold Jakab Lipcse 1722 (De lienis genuino),

Sailer Vilmos Halle 1728 (De pulmonum subridentium opplicatione),

Stockinger Gottfried Erfurt 1728 (De medicamentorum purgantium natura),

Kövesdy Károly Jena 1743 (De sterilitate mulierum),

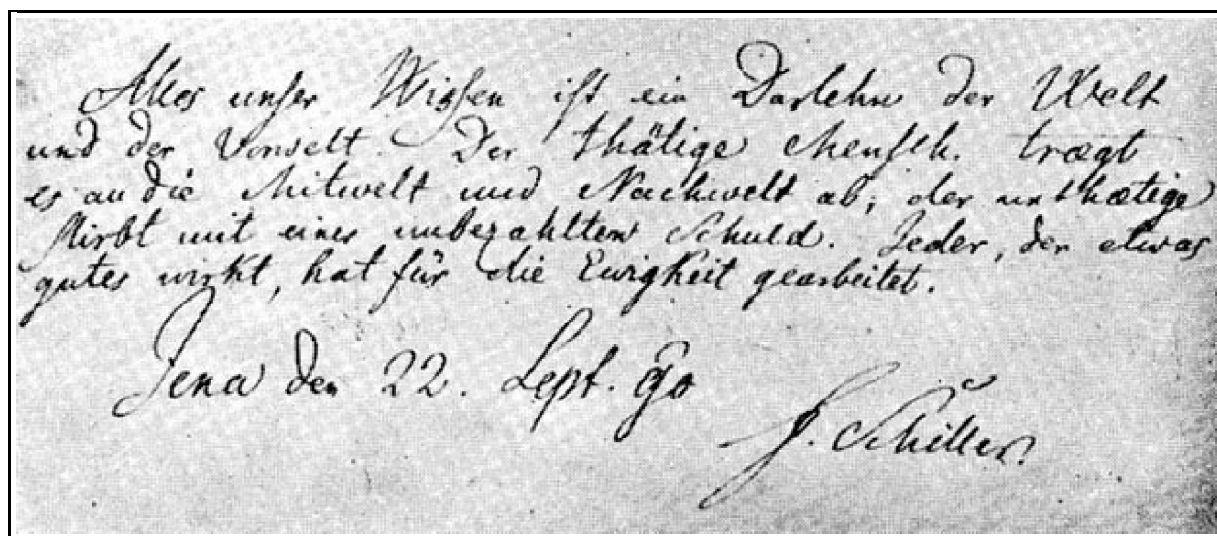
Deccard Vilmos Jena 1747 (De morborum acutorum malignitate),

Rothe Theofil Altdorf 1750 (De diaeta convalescentium),

Trogmayer Theophil Jena 1754 (De inflammationum therapia),

Ebhardt Zsigmond Jena 1755 (De statu mesenterii ...),

Elhard Kristóf Lipcse 1756 (De contraria medicina).

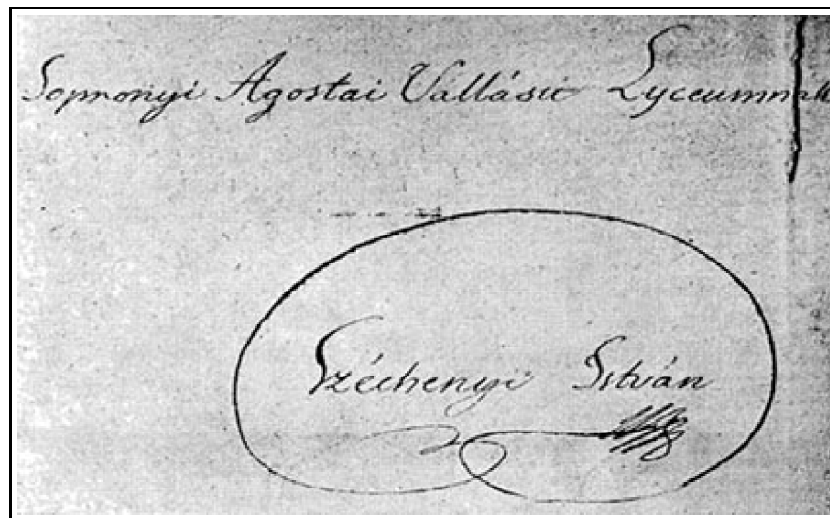
Schiller sajátkezű bejegyzése Grosz János albumába.

Ezek közül Zuana Menyhért disszertációja nemcsak régiségénél fogva érdekes, hanem azért is, mert ez a Zuana lett a könyvtár megalapítója, városi tanácsos és iskolafelügyelő (Consul et scolarcha). A németországi összeköttetésekre mutatnak az említett disszertációkon kívül a tanulóknak albumai, amelyekbe németországi barátai, tanárai, kiváló írók jegyezték emléksorokat. [292](#)Könyvtárunk hét ilyen albumot őriz. Grosz János emlékkönyvébe több neves írón kívül Schiller is írt emléksorokat.

A Sopronban letelepedett osztrák arisztokrácia is német könyvekkel gyarapította a könyvtárat. Szép exlibriseket, érdekes bejegyzéseket találunk a Laszberg, Jörger, Wurmbrand, Zinzendorf, Eggenberg családok révén könyvtárunkba került könyvekben.

III. De bármily erősen mutatkozik is a német művelődési hatás könyvtárunkban, csakúgy mint Sopronban általában, nem kevésbé erős a magyar szellem alkotásai iránt való érdeklődés sem. A líceum egyik igazgatója: Kövesdy Pál 1686-ban magyar nyelvtant írt akkor, amikor ő előtte Erdősi Sylvesteren, Szenci Molnáron, Geleji Katonán kívül alig foglalkozott más a magyar nyelvvel. Egy másik liceumi igazgató: Ribini János 1751-ben beszédet intéz az ifjúsághoz s ez a beszéd nyomtatásban is megjelent „De cultura linguae Hungaricae”. Lelkesen buzdította az ifjúságot: „Fogjatok hozzá, hogy éppen ti virágoztassátok fel a hazai nyelvet, a ti fáradozástok, munkátok tegye a magyar nyelvet gazdaggá. Rút dolog s méltatlan a nemes

lélekhez, elhanyagolni azt a nyelvet, amelyet őseinktől kaptunk! Ha nem fáradozunk a magyar nyelv ügyében, vétkezünk a haza, a magyar név, a mi kedves nyelvünk, őseink s önmagunk ellen.” – Kövesdy Pál is, Ribini János is mint rektorok egyúttal a líceumi könyvtár könyvtárosai is voltak, – s akik ilyen lelkesedéssel csüngtek a magyar nyelven, kétségtelenül ők maguk is s hasonló szellemű utódaik is igyekeztek a könyvtár magyar vonatkozású részét is szaporítani. Ezért találunk sok értékes régi magyar könyvet és sok első kiadást, „editio princeps”-t könyvtárunkban. A régi magyar vallásos irodalomnak emlékei nagyobb részét Hrabovszky György püspök hagyatékából kerültek hozzánk, aki lelkesen, szakértően gyűjtötte a régi magyar könyveket és kéziratokat. Ezek közül a régi egyházi művek közül érdekesebbek: Kulcsár György: Postilla 1574-ben. – Beythe J. predikációi 1584. – Magyarai J. Az országban való sok romlásoknak okairól, 1602. – Lethenyi István: Az augustana confessionnak nevezetesebb articulusai, 1633. – Káldi György bibliafordítása, 1626. – Szenci Molnár Albert szótára, 1621. – Károli György bibliafordítása 1590-ből, az úgynevezett „vizsolyi biblia”. Ebben a bibliában a következő bejegyzést találjuk: Zrini Doricza Bibliája. – Majd lejjebb: Anno 1615 December 15 die Az Nemzetes es Nagos Zryni Doricza asszonni atta ez konivet aýandekon az Nemzetes Nagos Also Lendvai Banffy Kattha asszonnak es nekem Sibrik Istvannak ugi hogi az mig elünk Istent dítserionk belole es u Nagat Istent imadgiunk Atta Nimet Uyvarat Tury hittel eltedert Sibrik Istvan. – Az irodalom fejlődésével lépést tart a könyvek beszerzése: a 18. századból Bél Mátyás, Pray, Katona, Mikes, Faludi, [293](#)Sajnovits, Dugonits, Horváth Ádám, Gvadányi, Kazinczy, Révai, Rajnis, Virág, Bod Péter, Rotharides, Wallaszky műveinek első kiadásai megvannak könyvtárunkban. Ugyanígy megtaláljuk az akkori magyar folyóiratokat is: Bécsi Magyar Hírmondó, Magyar Kurir, Bécsi Magyar Merkurius. A 19. század elejéről is szinte minden kiválóbb írónak művei megvannak editio princepsben. A líceumnak s a líceumi könyvtárnak a magyar közművelődés iránt való ezt az érzékét méltányolta bizonyára Széchenyi is, amikor a Hitel egy példányát ajánló sorral ellátva küldte meg a könyvtárnak.

Gróf Széchenyi István ajánló bejegyzése a „Hitel” egy példányába.

Könyvtárunk biznyságot tesz tehát arról, hogy Sopronban a német kultúra mellett erősen kifejlett érzék volt a magyar művelődés legfőbb értékmérője: a magyar irodalom iránt is.

IV. Minden könyvtárnak érdekességeit alkotják az 1. inkunabulák, 2. unikumok, 3. kéziratok. A kéziratokról ez alkalommal nem óhajtok szólni, az inkunabulákat és unikumokat emlitem meg, s ezek

közül is különösen azokra mutatok rá, amelyek a közérdeklődést inkább felkelthetik.

Az inkunabulák közé soroljuk az 1500 előtt megjelent nyomtatványokat. Az inkunabula jelentése: pólya, bölcső, kezdet, – ezt a szót foglalták le a jelzett nyomtatványok számára. Magyarul ősnymtatványnak hívjuk az 1440-től 1500 dec. 31-ig megjelent könyveket. Elég szép számmal maradtak fenn, mai nap már körülbelül 30.000 ősnymtatványt ismernek. Könyvtárunkban a következő 42 kötet inkunabula található:

1. Biblia aurea. Ulm, 1476.
2. Német biblia. Augsburg, 1477.
3. Historiae Lombardicae opus cum legendis. Norinbergae, 1478.
2944. Biblia latina. Norimbergae, 1480.
5. Valerii Maximi dicta et facta memorabilia. Mediolani, 1480.
6. Platina: Vitae pontificum summorum ad Sixtum IV. Norimbergae, 1481.
7. Anselmi Cantuariensis opera. Argentinae, 1481.
8. Euclidis liber elementorum ... Venetiis, 1482.
9. Német biblia. Nürnberg, 1483.
10. Herold: Sermones sancti de Sanctis. Spirae, 1483.
11. Liber Quadripartiti Ptolemei. Venetiis, 1484.
12. Seneca tragédiái (Ferrara. 1484).
13. Hygnus: Poeticon astronomicon opus. Venetiis, 1485.
14. Hippokratis libellus de medicorum astrologia. Venetis, 1485.
15. Sermones secure dormi. Rutlingen, 1485.
16. Quadragesimalum sermonum thesaurus. Argentinae, 1487.
17. Malleus maleficarum. 1487.
- 18 Biblia latina. Basileae, 1487.
19. Vocabularius breuiloquus. Argentinae, 1488.
20. Ambrosii Spirae Sermones. Venetiis, 1488.
21. Modernorum summulae logicales. 1489.
22. Spartiani Aelii: De vita Hadriani imperatoris. Venetiis, 1490.
23. Abano P. Differentiorum philosophorum et medicorum conciliator. 1490.

24. Sermones tres de passione Christi. Argentinae, 1490.
25. Biblia latina Basileae, 1491.
26. Sermones quadragesimales Thesauri novi Argentinae, 1491.
27. Rosa anglica practica medicinae a capite ad pedes. Papias, 1492.
28. Liber Chronicarum cum iconibus. Schedel (Hartmann). Norinbergae, 1493.
29. Sermones Thesauri novi ... Argentinae, 1493.
30. Homeliarius doctorum. Basiliae, 1493.
31. Brunonis Herbipolensis Psalterium. 1494.
32. Biblia latina. Basileae, 1495.
33. Aristotelis opera (graece). Venetiis, Aldus, 1495.
34. Gu. de Occam: super potestate summi pontificis. Lugduni, 1496.
35. Turrecremata I.: Summae de ecclesia domini. Lugduni, 1496.
36. Laurentiae Vallensis opus elegantiarum linguae latinae. Venetiis. 1496.
37. I. Turrecremata: Questionum LXXIII ... Lugduni 1496.
38. Der teutsch Belial. Augsburg, 1497.
39. Sebastiani Brant: Stultifera navis. 1497.
40. Aristotelis opera (graece). Venetiis, Aldus, 1498.
41. Beckenhaus: Index alphabeticus in scripta Bonaventurae Moguntiae [1499].
42. Virgilii P. Maronis opera cum commentario. Parisiis, 1500.

295 Ez csak felsorolása az inkunabuláknak. Egyet bemutatunk úgy, amint szakszerűen le szokták írni: Fekete préselt bőrrel bevont fatábla. Az első fatáblán superexlibris P. M. D. Z. 1660. – Nagy fólió alak. Gótikus betűk. Két kolumnás, 50 soros lapok. Kézszínezett 109 fametszet. Festett iniciálék.

Első lap: Hie hebet an die Epistel des heyligen prier / sters sant Iheronimi zu Paulinum von allen goet // lichen buechern der hystori. // Das erst Capitel. *Utolsó lap* (583-ik) a második columna végén: Diss durchleuchtigist // werck der gantzen heyligen geschiffit genant // dy bibel für all ander vorgetruecket teeutsch biblen. // lauterer. clarer und warer nach rechter gemey / ner teutsch mit hohem und grossem vleyss. gegen // dem lateynischen text gerechtuertigt. unterschid // lich punctirt mit vberschriefften bey dem meyst- // en teyl der capitel und psalm. iren inhalt vnd vr // sach. anzaygende. Vnd mit schoenen figuren dy historien bedeutende. hat hie ein ende. Gedruckt // durch anthonium koburger in der loeblichen key // serlichen reychstat Nuernberg. Nach der ge // burt cristi des gesetzes der genaden. vierzehen / hundert vnd in dem dreyvndachtzigsten iar. am // montag nach Inuocavit. Vm wellich volbring//ung. sey lob. glori. vnd ere. der hohen heyligen dry // naltigkeit. vnd eynigem wesen. dem vater vnd dem // sun vnnd dem heyligen

geyst. der da lebt vñnd // regiret gott ewigklich amen.

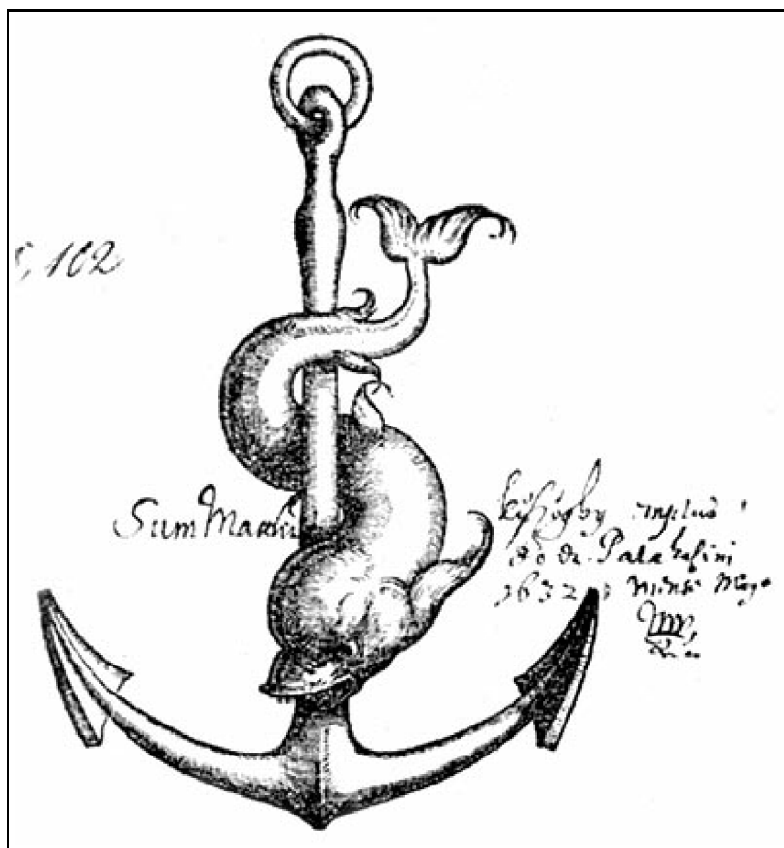
Az ősnyomtatványok értékét növeli természetesen elsősorban ritkaságuk, azután teljességük (igen sok a hiányos példány), továbbá a bennük levő fametszetek, iniciálék. *Fametszeteiről* nevezetes a felsorolt ősnyomtatványok közül különösen kettő: a „*Teutsch Belial*” és az 1483-iki *nürnbergi német bibliakiadás*. Mind a kettőből közlünk képet. A *Teutsch Belial* metszetei épúgy, mint a biblia képei már eredetileg arra voltak szánva, hogy kézzel utána festik. Éppen ezért ezeken a metszeteken csak a fő körvonalakat látjuk, kevés árnyékolást: a 15. század fametszeteinek általános jellegzetes vonása ez. Természetes a képeken az anachronizmus: Salamon király és környezete a 15. század ruháját viseli. Az 1483-iki *nürnbergi német bibliakiadásban* 109 metszetet találunk. A *Teutsch Belial* metszeteinek festése durva, a határvonalakon túlmegy és néha olyan vastagon van felrakva, hogy a ruha redői is eltűnnek alatta. A biblia fametszeteit jóval gondosabban festették. Az *iniciálék* helyét a nyomás alkalmával üresen hagyták, csak egy kis betűt nyomtak oda, amelyeket oda kell festeni. Az *iniciálék* legtöbbször piros és kék festékekkel vannak festve. Vannak arannyal díszesen festett kezdőbetűk is. Az egyik baseli kiadású bibliánkon (1495) az *iniciálék* festése valami ok miatt elmaradt, úgy, hogy itt a fejezetek kezdetei üresen tátognak, bennük az apró betű, amelyet oda kellett volna festeni. Éppen az *iniciálék* kifestése, a kezdőlapok ékes kiállítását mutatja, hogy az inkunabulák még bizonyos mértékben átmenetet [297](#)alkotnak a kéziratok és a tulajdonképpeni nyomtatványok között. Ilyen díszes kezdőlapot látunk az egyik baseli bibliánkban.

[296](#)Fametszet a „Der teutsch Belial” című inkunabulából 1497. A fametszet kézzel színezett.

Kézzel színezett fametszet az 1483-ban Nürnbergben megjelent német bibliából. A jelenet a híres salomoni ítéletet ábrázolja. A bibliában 109 ilyen fametszet van.

A híres velencei nyomdász: Aldus Manutius nyomdászjelvénye: horgony delfinnel.

De nemcsak a fametszetek, iniciálék teszik értékké az inkunabulákat, hanem a *ritkaságuk, szép nyomásuk, kiadójuk híre-neve is*. Így például líceumi inkunabulánk között van két úgynevezett *Aldina*. Aldus Manutius Romanus (1448–1515) a 15. század végén és a 16. század elején élt; mint tudós is kiváló volt, de különösen mint nyomdász és könyvkiadó szerzett hírnevet. Velencében nyomdát alapított s egyik főcélja volt, hogy a görög írókat görög nyelven kiadja. Könyvtárunkban levő egyik Aristoteles-kötet ajánló soraiban írja: „Aristoteles igitur graecarum facile princeps in manus tuos Princeps inclyte ... *primo impressus prodit emendatissimus*” („Tehát Aristoteles, – a görög tudósoknak bizonyára a legkiválóbbika – most nemes fejedelem, mint *legelőször gondosan kinyomatva* jut kezébe.”) Aldus Manutius egész könyvnyomtató dinasztiának lett megalapítója, – a mi inkunabuláink az alapító Aldus Manutius Romanus Primus velencei nyomdájából kerültek ki, – s így különösen értékesek. Az egyik 1495-ből való, – a másik 1498-ból, – mindegyik Aristoteles műveit tartalmazza. Az Aldinákat nemcsak ritkaságuk teszi értékké, – körülbelül 900 van összesen, [298](#)–, hanem a rendkívül gondos nyomása, filológiai pontossága is. Valóban „emendatissimus”, mint Aldus Manutius Primus írja az előszóban. Mai szemmel nézve, a görög szöveg elég nehezen olvasható, mert sok benne a rövidítés. A régi nyomdászok jelvényeket is választottak maguknak, – így az Aldus-nyomdának híres jelvénye egy horgony, amelyre delfin csavarodik.

Aldus Manutius adta ki legelőször görögül Aristoteles iratait. Részlet az 1495-iki kiadásból.

V. Az inkunabulák mellett a könyvtárak érdekességei az unikumok is. Jakubovich Emil, az orsz. Széchenyi-könyvtár igazgatójának 1931. dec. 4-iki megállapítása szerint könyvtárunk unikumai a következők:

1. Evangéliomos könyv, Csepregben 1631. Farkas Imre által.
2. J. A. Comenius: Januae Linguae Latinae Vestibulum Bartphae Tipis civitatis per Thomam Scholtz Anno MDCXCVIII.
3. Ez Evangéliomok és az Epistolák, Mellyeket esztendők által szoktak az Keresztyéneknek Gyülekezetibe olvasni és hirdetni. Nyomtatatot Kereszturat Farkas Imre által anno MDCXIII.
4. Vigasztalással teljes praedicatio az özvegységnek sanyarú [299](#)állapottyáról. Irattatott Cassai András uj falusi ecclesiának praedicatora által. Anno MDCXLIII.
5. Otto vagy zabolátlan indulatok áldozatja. Egy szomorú történet Jerusalemi András magyar király idejéből. Magyarul kiadta Cseri Péter Pesten. N. Kis István nemzeti könyvtárosnál találtatik 1812.

Érdekes ezek közül Cseri Péter „Otto” című regénye! Ritka dolog, hogy a 19. század elejéről unikum

legyen! Cseri Péter e regénye, illetőleg regényátdolgozása 1822-ben is megjelent. A Bánk bán mesét dolgozza fel, s Katona József a Bánk bán első: 1821-iki kiadásában meg is emlékezik róla: „Csery úr, vagyis inkább Müller, akiből ő fordított egy történetében, Ottót veszi és Bánk által Konstantinápolyban megöleti.” Ebből a regényből vette Katona Melinda nevét, akit előbb Adelájdnek nevezett. Hosszú ideig nem értették a kritikusok, hogy hogyan emlékezhetik meg Katona az 1821-es Bánk bán kiadásban arról a Cseri-féle regényről, amely 1822-ben jelent meg! A magyarázat tehát az, hogy volt egy 1812-es kiadás is, amelyből csak ez a mi példányunk maradt meg, amint erre Gombocz Zoltán rámutatott.

Kodexek, inkunabulák a líceumi könyvtárban. Középen nyitva kézirat biblia 1394-ből.

Az inkunabulákon s az unikumokon kívül vannak értékes kéziratok is; gazdag a bibliagyűjteményünk. Sok szép fametszetekkel ellátott régi könyvünk van a 16. század elejéről. A könyvkötészet különféle fajtáira is szép példányaink vannak.

1938. II. ÉVFOLYAM 5–6. SZÁM / Dr. Verbényi (Veszélka) László: A soproni rajziskola története.

300 Dr. Verbényi (Veszélka) László: A soproni rajziskola története.
(Második közlemény.)

1938. II. ÉVFOLYAM 5–6. SZÁM / Dr. Verbényi (Veszélka) László: A soproni rajziskola története. /
3. A soproni rajztanítói állás betöltése és az iskola leltára 1799-ben.

3. A soproni rajztanítói állás betöltése és az iskola leltára 1799-ben.

1799 július 30-án hunyt el Steiner Bálint.⁷¹⁽⁶⁵⁾ Elárvult az intézet, amelynek alapjait kétévtizedes szívós munkával vetette meg. A fáradtság, az áldozatkészség azonban nem volt hiábavaló. Az iparosság ellenszenvé a rajziskolával szemben szűnőben volt, a rajzmester kitartó erőfeszítése lassanként méltánylásban részesült. Steiner új iparosnemzedéket nevelt; ez iparának gyakorlása közben ismerte fel a rajzolás jelentőségét. Sopron gazdasági életének és fejlődésének eddig nem méltatott előmozdítója volt ez a jelentéktelen intézmény; biztosítja az iparosságnak a korkívánta képzést s gyűjtőhelye ama törekvéseknek, amelyekből a város szakirányú iskolái a 19. század folyamán kialakult. A tanács felismerte ezt és ezért Steiner halála után a Rationak megfelelően nyomban gondoskodott az állás betöltéséről; ez két okból érdekes. Bemutatja egyrészt egy szaktanítói állás betöltésének módját a 18. században, másrészt sejteti velünk a soproni rajziskola tekintélyét.

A pályázat kiírásának időpontja ismeretlen. Későbbi időkben újságok útján került nyilvánosságra, ekkor még a folyóiratok csekély száma miatt alig valószínű. 1798 óta híre terjedhetett, hogy Steiner betegeskedik s hogy a céhek nyugtalanok⁷²⁽⁶⁶⁾ az iskola sorsa miatt. Megindul ezzel a csendes tervezgetés a pályázók között; a helyi igazgatónak és győri főigazgatónak megvan a maga jelöltje, ezenkívül szerencsét próbálnak Ausztriából és Horvátországból is.

Az első pályázat Steiner halálát követő napon, augusztus 1-én érkezik meg, benyújtója Schaly Ferenc.⁷³⁽⁶⁷⁾ Kérvényében elmondja, hogy 6 évig tanult szorgalmasan Steiner mellett, őt betegsége folyamán pontosan és díjtalanul helyettesítette. Ezzel alkalmasságáról is bizonyosságot tett. A második pályázó Drost György János soproni építőmester.⁷⁴⁽⁶⁸⁾ Megokolása szerint oly rajzkészsége van, hogy a többi rajzolóval ellentétben nemcsak az elébe tett tárgyat tudja a legpontosabban lerajzolni, hanem érti **301**a rajznak a gyakorlatban való alkalmazását is. Bármikor megtekinthető rajzgyűjteménye van, a városi levéltár viszont a határfelosztáskor készített munkáját őrzi, amelyet Hubert kamarai mérnök jóváhagyott. A rajzban való jártasságát igazolja a sok magánóra (privat Lehrstunden), velük elismerést szerzett magának. Ilyfajta magántanítókról eleddig inkább a kereskedelmi oktatásügyben hallottunk; adatunk az ipari magánoktatásban jóval megelőzi a kereskedelmieket s oka talán abban keresendő, hogy az iparos- és kereskedőnevelés iskolája a 18. század végén még a rajziskola. Drost külföldön tanult, nemcsak „practicus”-a, hanem „theoretikus”-a a rajzolásnak. Tanítványait elméletileg és gyakorlatilag egyaránt ki akarja művelni, a tanórákon kívül kiviszi őket a szabadba s a geometriai felvételt is megmagyarázza. Eddig hűségesebb polgár volt, működését a közjó javára szándékszik fordítani. A harmadik pályázó Müller Ferenc szobrász⁷⁵⁽⁶⁹⁾ Nem régen telepedett le Sopronban, képességeinek azonban már számos jelét adta. Kérését mestere, Fischer Márton, a bécsi Szépművészeti Akadémia tanára bizonyítvánnyal támogatja. Elméleti ismereteit a Szépművészeti Akadémián szerezte, több szobrásznál gyakorlatilag képezte magát. Tanítói gyakorlata van, az ifjúságot jól fogja vezetni a rajzolásban. A pályázók között van még Leinbacher Gottwin Tádé,⁷⁶⁽⁷⁰⁾ Raab Mátyás,⁷⁷⁽⁷¹⁾ a zágrábi rajziskola tanítója, késve érkezik meg Müller József Dániel kérése⁷⁸⁽⁷²⁾ s így a tanács figyelembe nem vehette. Van ezután még egy jelentkező, akinek kérvénye vagy elveszett, vagy e nélkül vett részt a pályázaton. Vele immár 7-re emelkedik a pályázók száma. Vester Flórián helyi igazgató augusztus 12-én megkeresést intéz a tanácshoz⁷⁹⁽⁷³⁾ s a rajztanítói állásra Matuschek Mózes ferencrendi szerzetest, a budai nemzeti iskola hitoktatóját ajánlja. Ez régebben a 3. és 4. elemi osztály tanítója volt, egy a rajziskolában meglevő rajzzal rátermettségét igazolta, vezette a székesfehérvári rajziskolát, latinul és németül egyaránt tud s rajzainak bécsi felülbírálója megfelelőknek találta azokat. Oly férfiúról van tehát szó, aki rövid megszoktatással a nemzeti iskolák megindulása óta Sopronban élt, ismerte

a helyi viszonyokat, segítségére volt Steinernek felszerelés és könyvek szerzésében. Vele lezárult a jelentkezés s megindult a versengés a rajztanítói állásért.

Vitéz Imre, az elemi iskolák pécsi inspektora augusztus elején felszólítja a tanácsot,⁸⁰⁽⁷⁴⁾ hogy a 4085/1795. sz. királyi rendelet ³⁰² értelmében a megüresedett rajztanítói állásra oly három egyént terjesszen fel, akiknek képességeiről a bécsi Szépművészeti Akadémia meggyőződött s a hazai nyelvet (magyar) bírják. A tanács augusztus 12-én a pályázók közül Matuschek Mózes hitoktató, Müller Ferenc szobrász és Drost György építész felterjesztését határozza el⁸¹⁽⁷⁵⁾ s az állásra – nyilván Fischer Márton bizonyítványa miatt – Müller Ferenc szobrászt találja a legalkalmasabbnak; ez ugyanis mintákat is tud készíteni, pedig ezek beszerzése nagyon költséges. A tanács határozata aztán vagy módosult, vagy újabb rangsort állapítottak meg, mert Matuschek Budáról augusztus 21-én köszönetét fejezi ki,⁸²⁽⁷⁶⁾ hogy első helyen jelölték.

Legvégső fokon úgy látszik, hogy Müller akadémiát végzett szobrász és Matuschek régebbi soproni tanító kerültek egymással szembe. A döntés Vitéz Imre főinspektor kezéből csak 2 hónappal később, október 25-én érkezik meg.⁸³⁽⁷⁷⁾ E szerint az első helyen jelölt Matuschek Mózeszt nevezi ki november 1-i hatállyal s egyben felszólítja a polgármestert, hogy hivatalába vezesse be s összes járandóságait november 1-től kapja.

Matuschek rövidesen megkezdte működését, a hónap folyamán több kérelmet nyújtott be a tanácshoz a felszerelési szükségletek tárgyában. Hivatalbalépésének azonban más nyoma is maradt. Steinertől eltérően egy meglévő iskolát kellett tovább vezetnie. A dolog természete hozta magával, hogy az átvétel alkalmával leltárt is készítettek az iskola felszereléséről, ez pedig intézménytörténeti szempontból érdekes bepillantást enged annak szervezetébe. Steiner halála után ugyan a polgármester mutatott be a tanácsnak egy ideiglenes leltárt,⁸⁴⁽⁷⁸⁾ a véglegeset 1799. december 6-án vették fel.⁸⁵⁽⁷⁹⁾ A leltár alapján 2 részre oszlik: először példányszám és tárgy szerint felsorolja a rajzmintákat, a második rész a rajziskola egyéb felszerelését mutatja be. Figyelemreméltó az iskola mintakészlete, ami a részletes felsorolást más, ilytermészetű iskolákkal való összehasonlítás végett megérdemli.

I. Leltári számmal ellátott eredeti rajzok: 2 db. vonal-alapelemek, 4 db. polygon 3–12 szögig, 2 db. elliptikus körző, 4 db. építészeti tagok vázlatban (2), fényben és árnyékban (2), 2 db. csigavonal, 1 db. összetett tagok, 1 db. 2. toszkánai oszloprend fényben és árnyékban, 2 db. dór oszloprend vázlatban (1), fényben és árnyékban (1), 2 db. ión oszloprend vázlatban (1) fényben és árnyékban (1), 2 db. korinthusi oszloprend vázlatban (1) fényben és árnyékban (1), 2 db. római oszloprend vázlatban (1) fényben és árnyékban (1) ³⁰³10 db. minta (különféle), 5 db. virág, 1 db. ívhajlás dór oszloprend szerint, 1 db. ívhajlás római oszloprend szerint, 2 db. keret (rajz), 1 db. ábra lombdísszel, 1 db. vasrács oszlopokkal, 1 db. erkély, 9 db. fedélszék, 1 db. alapelemek távlatban, 1 db. dór oszloprend, 1 db. kápolna-alaprajz, 1 db. kápolna-keresztmetszet, 1 db. kápolna-homlokzat, 1 db. nagyobb épület alaprajza.

II. Leltári szám nélküli rajzok: 2 db. ívhajlás a toszkánai oszloprendben, 1 db. ívhajtás a korinthusi oszloprendben, 1 db. ívhajlás a római oszloprendben, 1 db. korinthusi oszloprend távlatban, 1 db. geometriai alakok elemei, 1 db. geometriai testek fényben és árnyékban, 1 db. ajtó és ablak a toszkánai oszloprend szerint, 1 db. ajtó és ablak a dór oszloprend szerint, 1 db. ajtó és ablak az ión oszloprend szerint, 1 db. ajtó és ablak a korinthusi oszloprend szerint, 1 db. ablakmélyedés és vakablak, 2 db. korlát, 1 db. korlátburkolat, 1 db. tetőablak, 1 db. gyapot felbontására szolgáló gép, 1 db. házalaprajz, 2 db. polgári ház alaprajza, 1 db. polgári ház keresztmetszete és homlokzata, 1 db. homlokzat, 1 db. falusi ház alaprajza, 1 db. falusi ház homlokzata és keresztmetszete, 1 db. utasítások a tervrajzhoz, 5 db. tanulók rajzai.

E rajzmintáknak különösen azért van értéke, mert belőle megállapítható, hogy egyrészt milyen emberek látogatták ezt az iskolát, másrészt pedig a rajzoktatás fokára következtethetünk. Az 1783. évi rendelet⁸⁶⁽⁸⁰⁾ ugyanis bőséges utasításokat adott a rajziskolák tanítványára, módszerére s 5 fokot különböztetett meg a rajztanításban. A soproni leltár anyagából kétségtelen, hogy a negyedik fok mintái, az építészeti részletek megvannak. Az ötödik fok, a távlatlan csupán az 1815. évi leltárból látszik. De más okból is figyelmet érdemel. 1787-ben a pécsi főigazgatóság bekérte a soproni rajziskola mintáit⁸⁷⁽⁸¹⁾ a Bécsben Schalte által történő felülbírálás és véleményadás végett. Bernácsky igazgató küldte el s ennek az anyagnak leírása megmaradt.⁸⁸⁽⁸²⁾ A kettő összevetéséből az derült ki, hogy 1787-ben csak 46, azaz feleannyi rajzminta van, köztük a negyedik fok, az építészet alig szerepel. Kétségtelen tehát, hogy a rajzminták alapján fejlődésről beszélhetünk. Van ezenkívül 72 keret (40 hibás állapotban), 20 rajzeszköz (csak 6 használható), 25 szék, 1 asztalka, 1 vizeskád, 5 nagy asztal 5–5 férőhellyel és fiókkal, 1 szekrény a rajzok és rajzeszközök megőrzésére.

A leltár nem teljesen kielégítő, de megnyugtató képet ad a rajziskola állapotáról. A rajzok bizonyos fokig hiányosak, nincs minden szakma képviselve, Steiner nem gondoskodott a felszerelés időnkinti váltásáról és javításáról. Mindez elsősorban pénzkérdés³⁰⁴ volt s a tanácstól függött. Különben a leltár is igazolja a végzett komoly munkát s a vezető rajziskolákat megközelítő színvonalat. A lehetőség a további fejlődésre megvan. Minden attól függ, milyen elhatározással, tervvel lép az új tanító hivatalába s mily mértékben támogatja a tanács.

1938. II. ÉVFOLYAM 5–6. SZÁM / Dr. Verbényi (Veszélka) László: A soproni rajziskola története. / Dr. László Verbényi (Veszélka): Die Geschichte der Soproner Zeichenschule. II.

Dr. László Verbényi (Veszélka): Die Geschichte der Soproner Zeichenschule. II.*⁽⁸³⁾

Die seit der Eröffnung verflossenen 20 Jahre sind im Werdegang der Zeichenschule von großer Bedeutung. Die staatliche Fürsorge und Kontrolle legte den Grund für die spätere Entwicklung, andererseits konnte sich die unter Steiners Hand aufgewachsene neue Generation der Gewerbetreibenden von der Notwendigkeit des Zeichenunterrichts überzeugen. Die erfreuliche Wirkung des Institutes auf die Industrie würdigte der Magistrat einer Beachtung, als der neue Zeichenlehrer zu besorgen war. Das Recht der Besetzung fiel gemäß der Verordnung des Jahres 1795 dem erhaltenden Gemeinderat zu. Dieser hat zuerst die Stelle ausgeschrieben, was für uns besonders wissenswert erscheint. Es veranschaulicht teils einen Wettstreit der Künstler und damit das Ansehen der Oedenburger Zeichenschule, teils die Art und Weise, wie die Stelle eines Fachlehrers im 18. Jahrhundert besetzt wurde.

Bis zum festgesetzten Termin meldeten sich 7 Bewerber: 5 aus Sopron, 1 aus Buda, 1 aus Agram. Der Magistrat kandidierte aus dieser Reihe vor dem Oberdirektor in Pécs den gewesenen Franziskaner *Moses Matuschek*, den Baumeister *Johann Georg Drost* und den Bildhauer *Franz Müller*. Der Oberdirektor ernannte *Matuschek*, der seit der Einführung der Nationalschule Lehrer der 3. und 4. Elementarklasse und zeitweise der Gehilfe Steiners war.

Der Amtsantritt Matuscheks ist auch in anderer Hinsicht bedeutend. Die Übergabe der Zeichenschule geschah auf Grund eines Inventars, was den Zustand einer ungarischen Fachschule merkwürdig beleuchtet. In der Geschichte des ungarischen Fachschulwesens sind uns wenige solche Inventarien bekannt. Am wertvollsten sind darin 91 Zeichenvorlagen, außerdem verschiedene Ausstattungsgegenstände. Nach der kurzen Beschreibung des Jahres 1786 ist ein wesentlicher Fortschritt sichtbar, besonders in Vorlagen. Der

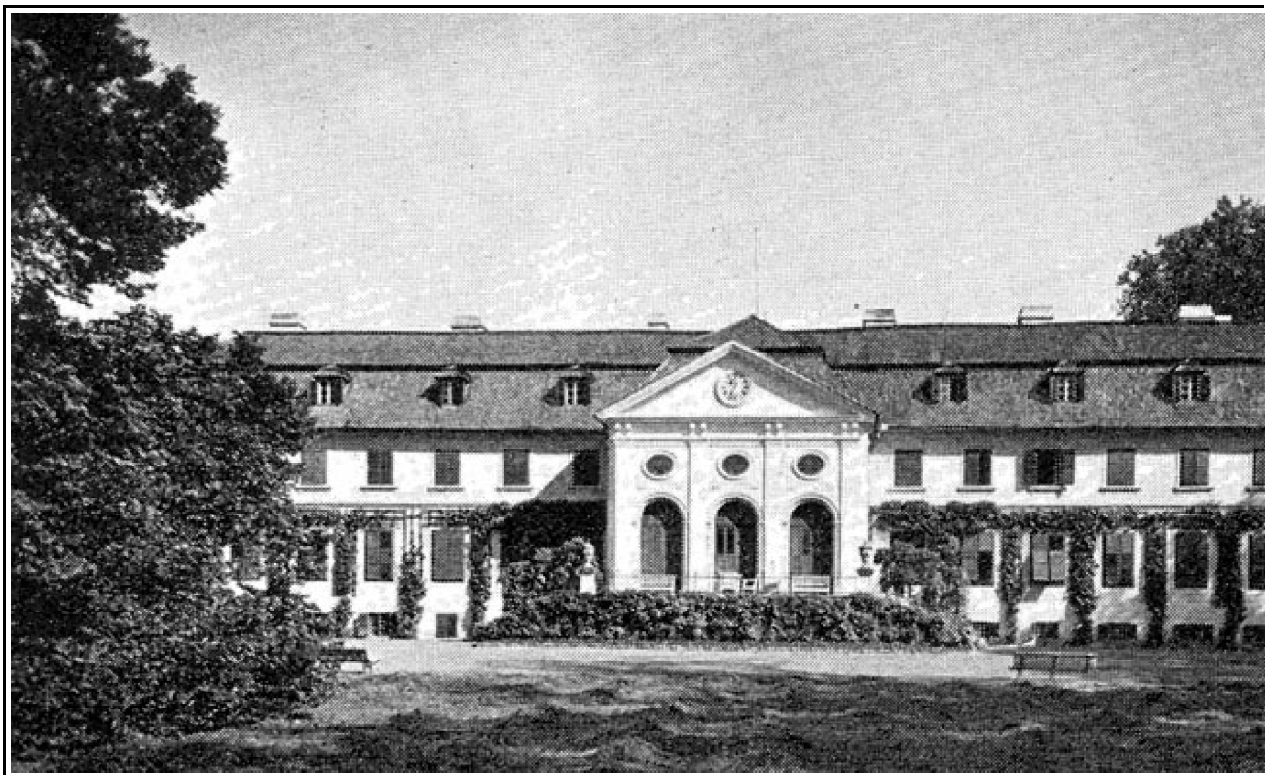
Zustand der Zeichenschule ist zwar nicht vollkommen, doch beruhigend und spricht für eine weitere Entwicklung.

1938. II. ÉVFOLYAM 5–6. SZÁM / Énekes Kálmán: A sopronhorpácsi kastély.

305 Énekes Kálmán: A sopronhorpácsi kastély.

Szépen rendezett park közepén áll a sopronhorpácsi kastély; mai alakját többszörös átalakítással nyerte.

A horpácsi birtok a régebbi időben a *Petőházi Zeke* családé, utóbb *Megyeri Zsigmondé*, majd a *Nádasdy* családé, később *Draskovics Miklóse* volt, kitől *Széchenyi György* érsek egy ideig zálogban bírta, majd megvette a sárvár-felsővidéki birtokkal egyetemben. A birtokot utóbb *Széchenyi Lajos gróf* nagyobbította a Felsőbüki Nagy családtól vett földekkel.

A sopronhorpácsi gróf széchenyi-kastély kerti főhomlokzata.

Foto: Diebold.

Széchenyi György gróf idejében, aki a birtokot nagybátyjától, György érsektől örökölte, kastély még nem volt. A család ugyanis Széplakon és Sopronban tartózkodott.

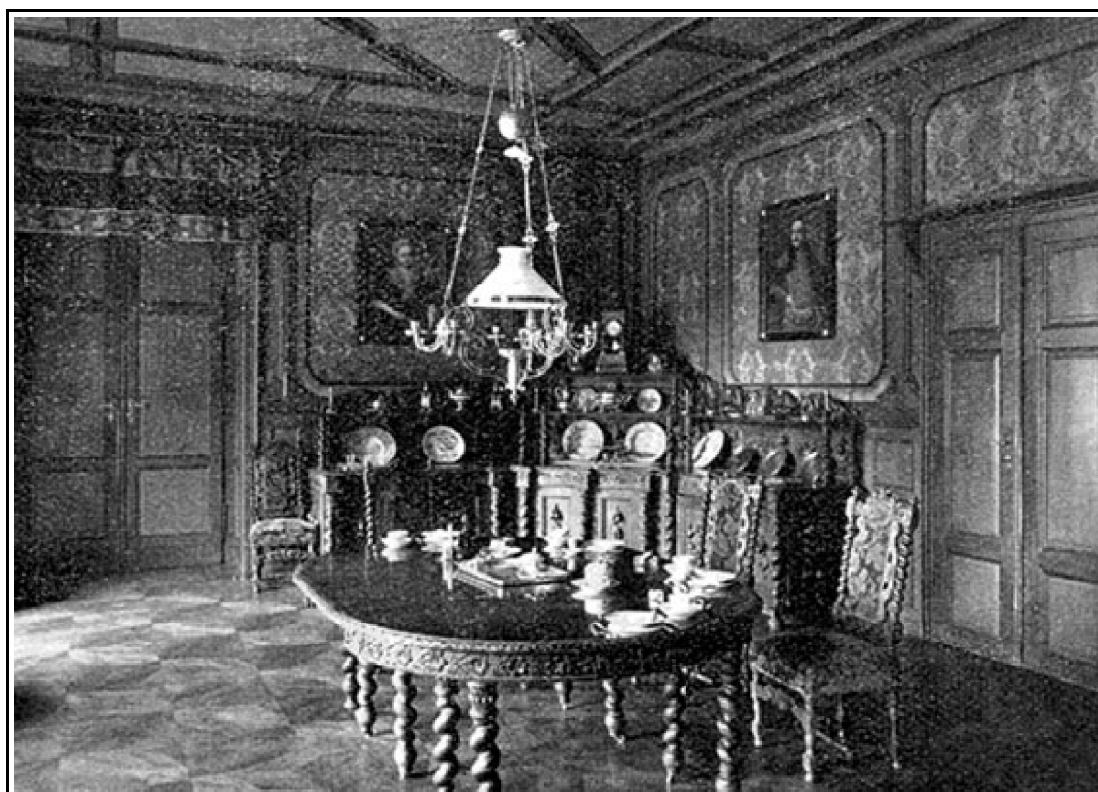
Amikor a sárvár-felsővidéki birtok négy részre oszlott, 1741-ben az új tulajdonos, gróf Széchenyi László (felesége Draskovich Mária) a mai park szélén levő kis kastélyba költözött. Később a birtok átszállt Széchenyi Zsigmondra, aki a herceg Esterházy családtól a már hosszú éveken át zálogban tartott Széplakot

is bírta. Ezt a birtokot a herceg 1771-ben visszaváltotta és a Széchenyi család kénytelen volt Horpácsra költözni.

Mivel a kis kastély szűknek bizonyult, II. Széchenyi Zsigmond gróf özvegye már 1771-ben mind Újkéren, mind Horpácson téglát égettetett, anyagot hordatott és még ez évben olasz munkásokkal lerakatta az új kastély alapjait. De a földszintes épület csak 1774-ben készült el s bécsi asztalos, soproni szobrász dolgozott 306rajta. 1783-ban a tulajdonosok Cenkre költöztek és a kastély nyolc évig használatlanul állt. 1788-ban hatalmas szélvész lesodorja a tetejét, amit azután Széchenyi Ferenc hozatott rendbe, 1800-ban pedig Lajos fia számára egy emelettel kibővítette. A munkálatokat Ringer József soproni építész és Finkoir Ferenc mérnök irányították. Ugyanezek végezték a cenki kastély bővítési munkálatait is. Az átalakításoknál Müller Ferenc soproni szobrász bécsi kőfaragókkal, soproni kőművesek, bécsi kályhás, Schauer lakatos dolgoztak. A kastély 1801 szeptember 1.-én készült el; Széchenyi Lajos gróf és felesége, Clam-Gallas Alojzia költözött bele. 1857-ben lebontásra került az ú. n. Kiskastély, 1864-ben pedig, Széchenyi Imre gróf idejében, a kastély alsó részét alakították át. Ugyancsak ő alakította át 1872-ben az egész 307kastélyt, akkor készült a hatalmas üvegház is. E munkálatoknál Dikast Ferenc horpácsi asztalos, Koller János építőmester, Eichinger Károly horpácsi nyerges és Dietz Jakab asztalos dolgoztak. Az átalakítási munkák 14.000 forintba kerültek.

A sopronhordászi gróf Széchenyi-kastély nagyterme. (A sarokban II. Vilmos császár szobra Begastól.)
Foto: Diebold.

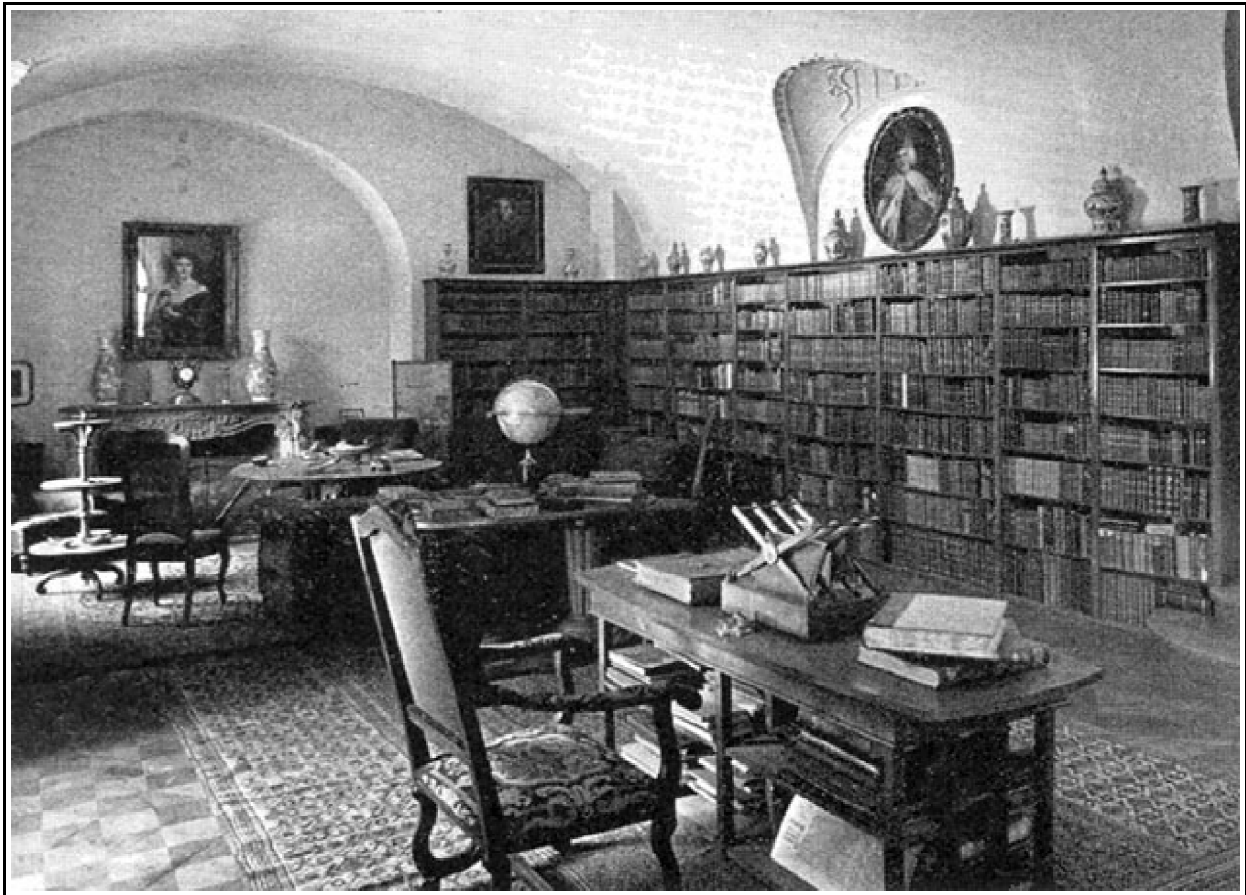
A sopronhorpácsi gróf Széchenyi-kastély ebédlője.
Foto: Diebold.

A kastély, illetőleg a horpácsi birtok eddigi tulajdonosai: 1678–95 Széchenyi György primás, 1695–1703 gróf Széchenyi György, 1703–38 gróf Széchenyi Zsigmond, –1760 gróf Széchenyi László, –1762 gróf Széchenyi László özvegye, –1767 gróf Széchenyi Antal, –1769 gróf Széchenyi Zsigmond, –1774 gróf Széchenyi József és Ferenc, –1820 gróf Széchenyi Ferenc, –1855 gróf Széchenyi Lajos, –1898 gróf Széchenyi Imre, –1934 gróf Széchenyi Dénes, 1934-től gróf Széchenyi Dénes özvegye.

A kastély főbejárata délnek fekvő, míg kocsibejárója északra van, hatalmas fáktól védve. Azelőtt nyugatról volt e bejárat, de utóbb ezt lezárták és könyvtárnak alakították át; itt a szép stukkó-mennyezetet olasz munkások készítették. A kastély nagyjából az 1800-as átalakítás jegeit mutatja külsején. Hosszú homlokzatának az előreugró középső rész a nagyteremmel adja a hangsúlyt.

308A belső berendezés szép régi darbjait családi arcképek gazdag sora váltja fel. Sok műtárgy személyes vonatkozás révén még értékesebb lesz. A kastélynak ugyanis nem egyszer volt nagy vendége. Széchenyi Imre berlini nagykövet lévén, állandó kapcsolatot tartott fenn a művészvilág nagyjaival és azok itt Horpácson is meglátogatták. Liszt Ferenc p. o. 1872-ben és 1874-ben több hetet töltött itt, sőt barátai is utána jöttek. Megvan még a zongorája, több arcképe és egy érdekes ceruzarajz, amelyet Lenbach, a világhírű arcképfestő itt vetett papírra és amely a mestert, Apponyi Albert grófit, Mihálovits Ödönt, a grófi házaspárt és egy fiatal grófnőt ábrázol. Még korábban, 1843-ban I. Ferenc József és testvérei, Miksa meg Lajos Károly királyi hercegek vendégeskedtek itt. A kőszegi hadgyakorlat alkalmával II. Vilmos császár látogatta meg a kastély urát. Ezt a látogatást a kastély lépcsőházában márványtábla örökíti meg ezzel a szöveggel: „1893. évi szeptember hó 19.-én II. Vilmos német császár és porosz király fejedelmi

látogatásával tüntette ki e ház urát, gróf Széchényi Imrét és nejét Sztáray Szirmay Alexandra grófnőt, minek emlékét fiúi kegyelettel megörökítette gróf Széchényi Dénes.” E látogatásra emlékeztet még a császár maga ajándékozta mellszobra, a hírneves Reinhold Begas alkotása.

A sopronhórpácsi gróf Széchényi-kastély könyvtárterme.
Foto: Diebold.

309A kastélyhoz csatlakozó park külön látványosság, különösen májusban a rózsafák virágzása idején.

1938. II. ÉVFOLYAM 5–6. SZÁM / Énekes Kálmán: A sopronhórpácsi kastély. / Források.

Források.

B. Szabó László: A Széchényi-család története. 2 kötet.

Csatkai Endre: Sopron vármegye műemlékei. 3. kötet.

U. a.: Egy ismeretlen Lenbach-rajz Liszt Ferencről. Magyar művészet, 1936. 11. sz.

Vasárnapi Ujság, 1893. 41. sz.

Kokas Kálmán: A szanyi népviselet.

Szany lakóinak népviselete sok régi magyar vonást őrzött meg.

Terefere Szanyban.
Foto: Diebold.

A férfiak *dómánya* búzavirág-kék posztóból készült, gazdag zsinórzással. A legények piros posztómellényeit (*puruc*) 120 rőf ezüst, zöld és sárga zsinór s 65 fehér porcellángomb díszítette. Fejrevalójuk kerek, alacsony domborulatú nemezkalap volt. Melléje darutollat tűztek. Jártak kicsi árvalányhajás *asztragán* kucsmában is s ezt nemzetiszínű *pillangós* kokárdával díszítették. A ráncostorkú, sarkantyús, zergebőrből készült rámászsizma szívalakúán metszett karimáján elől hosszú, piros *bakló* függött.

310A nők színes cérnával kivarrott, rézsarkú, fűzős félcipőt, hat-nyolc keményített és bő szoknyát viseltek. Ezeknek színe az ünnepek jellege szerint változott. Például Mária-ünnepeken a fehér, pünkösdkor a piros szín uralkodott. Az ingváll gyolcsból készült, a nyaknál egyenletes redőkbe szedték. Nyakukon négy-hat sor kalárist hordtak. Bő ingujjuk csíkos hímzésű volt és a könyök felett *buggyosra* kötötték. Az ingváll fölé

került a mélyen kivágott, testhezálló s színes selyemből készült mellényke (*pruszlik*). Ezt ezüst zsinórozás borította. *Aranypecsétes*, könnyű selymekendőt terítettek nyakukra: a mellen által hátul *bokrosra* kötötték vagy a pruszlikhoz tűzték. Az ingvállat szoknyaöv [311](#)(*kikötő*) szorította a csípő felett a derékhez. A szoknyaöv két szalagja *pillangókkal* és zsinórral díszítve egész a szoknya aljáig ereszkedett le. Széles és színjátékos, a szoknya aljáig érő selymekötény egészítette ki a viseletet.

Szanyi menyecske.
Foto: Diebold.

Szanyi legény.
Foto: Diebold.

A lányok fonatos hajukat díszes fésűvel erősítik fel, az asszonyok pedig lemezzpapírból készült *kobakra*. Piros leszorítókendővel kötik le, föléje gazdagon hímzett, derékig érő fehér csipkekendő kerül.

Leánygyermeknek szalagos *balidonokat*, fiúk *mellest* és vászongatyát viselnek. Idősebb asszonyok a testhezálló, paszomántos, fekete *tunikákat* kedvelik.

312 Az egész viselet rendkívül festői, szívet-lelket gyönyörködtető, igazi nemzeti érték.

Végtelen kár, hogy amikor eredeti szanyi népviseletről írunk, félig-meddig már a multról beszélünk. A férfínépnek már csak az idősebb (a hatvanadik éven túl lévők) tagjain láthatjuk ma is a szanyi népviselet eredeti darabjait. Kár, az utánpótlás hiánya miatt ezek is szakadozottak, kopottak.

Szanyi jegyespár.
Foto: Diebold.

A leányok és a menyecskék sem tartották meg régi népviseletünket, hanem városi befolyás alatt az általánosan viselt és kedvelt szanyi búbos *ruhát* alakították ki, amely már csak szabásában és színeiben tartja meg a régi hagyományokat: díszítéseiben és tartozékaiban lényegesen leegyszerűsödött.

A Bokréta-mozgalom nagy munkával és áldozatkészséggel igyekszik felkutatni és újból visszaállítani a régi népviseletet. [313](#)Sublótok és szekrények fenekén még majdnem minden házban megtalálhatók a régi viselet értékes darabjai. Ezeket a Bokréta tagjai szívesen csináltatják meg újra. És bokrétás kivonulásaik, – de minden nagyobb helyi ünnepen is – már szívesen veszik fel. Amit – úgy látszik – a megváltozott életkörülmények a mindennapi életből már-már eltüntettek, azt az Országos Magyar Bokréta Szövetség a maga jeligéje értelmében – „hétköznap nyugat, ünnepnap kelet” – bizonyos ünnepekre újra láttatja, kétségtelenül mindenki öröme, aki a magyar jellegű szépségek értője és érzője.

Szanyi hajviselet.
Foto: Diebold.

1938. II. ÉVFOLYAM 5–6. SZÁM / KRÓNIKA

314 KRÓNIKA

1938. II. ÉVFOLYAM 5–6. SZÁM / KRÓNIKA / Soós Imre: A községhatár multja és a Magyar Földrajz.

Soós Imre: A községhatár multja és a Magyar Földrajz.

A falutörténetírókat kevés megoldandó feladat érdekli annyira, mint a faluhatár kialakulásának kérdése. Annak a folyamatnak a rajza, ahogy az őstáj természetes állapotából a mai kultúrtájig fejlődik, nemcsak kedvelt tudományos csemege a történetíró és a földrajzzal foglalkozó számára, hanem elengedhetetlen és értékjelző fejezete minden komoly falutörténetnek is. Maga az egész faluhatár-kérdés történelem is, földrajz is, de közelebb áll a földrajzhoz, mint a történelemhez, s hol a településtörténet, hol a településföldrajz tágabb neve alatt szokott meghúzódni. Akár földrajzi, akár történeti munkában vitatják is e kérdést, az eredmény legtöbbször hiányos, mert aki a faluhatár-kutatás tudományával akar foglalkozni, annak a

földrajzban is, a történelemben is egyaránt jártasnak kell lennie.

A történeti részletkutatások hiánya látható a nemrég megjelent *Magyar Földrajz* (Hungarologia-sorozat) második kötetében, a *Prinz Gyula és gróf Teleki Pál* által szerkesztett: „Magyar munka földrajza” egyik-másik fejezetében is. A földrajztudományban új utakat jelző hatalmas munka egyik szerzőjének, Prinz Gyula professzornak személyében már ismerjük a településformák élesszemű kutatóját, aki a településföldrajzi jelenségek megokolásában nem szorul történeti tények kutatására, mert azok térbeli megjelenési formáiból kikövetkezteti, megsejti azokat a multban végbement esemény- és fejlődéssorozatokat, amelyeket kevésbé éles ítélőképességgel rendelkező kutató csak részletes történeti ismeretek birtokában, vagy éppen a vonatkozó levéltári anyag áttanulmányozása után tudott volna meglátni. Talán nem lesz érdektelen, ha a történetkutató ezen a helyen teszi meg a községhatár multjával kapcsolatos megjegyzéseit, amelyek e munkának a magyar mezőgazdaság tájképe című fejezetében közölt egyes megállapításait akarják más oldalról is megvilágítani.

Bár a szántó föld tőkeértéke a honfoglalás korában nem sokkal volt több a semminél, mégsem lehet az egész ország területére vonatkoztatni a Magyar Földrajznak azt a megállapítását, hogy „a föld csak a tizenkilencedik században lett kamatozó, bérbeadható igazi tőkeérték”. (164. lap.) Való, hogy a 15. században a köznemesi falvak szántóföldjei már igen élénk birtokcsere (adásvétel, bérlet, zálog, adomány) tárgyát képezték. A mohácsi vész idején már rég feledésbe merült a szántók ősi területegysége, az ekeföld, amely mintegy másfélszáz holdnyi kiterjedésével még a föld egykori értéktelenségére utalt. Helyette a ma elfogadott kat. holdnál kisebb terjedelmű magyar hold lett a föld területegysége s ha a 16. század elején még ennek törtrészeit is áruba bocsátották, akkor arra kell gondolnunk, [315](#) hogy már ekkor kitűnően értettek a föld értékének megállapításához s ahhoz is, hogyan kell a földet pénzzé, tőkévé tenni. A 16–17. század a féktelen zálogosítások korszaka. Ekkor már a föld túlértékelése is divatos volt, amennyiben a zálogba vetett ingatlan tényleges értékét többszörösen meghaladó tőkét is vettek fel valóságos uzsorakamatra. A földdel mint *egyetlen* tőkeértékkel való kereskedés annyira bonyolult zálogműveletté fajult, hogy a zálogbavevő maga is nem egyszer újból elzálogosította az idegen tulajdont s igen gyakran a harmadik-negyedik zálogbirtokostól kellett azt visszapörölni.

Az előkelő szerzőnek ahhoz az állításához is, hogy a „nagy és középbirtokok szántóföldjeinek feltagolása a 18. században, a gabonatermelés felvirágzásának idején kezdődött meg s a volt jobbágyfalvaink határfelosztása csak a 19. század második felének kezdetére (vagyis a tagosztály idejére) esik,” (165. lap) a következőket jegyezzük meg: A nagybirtokú szántó feltagolása már a 16. század folyamán, a közép- és kisbirtokú falvak határfelosztása pedig legalább másfél századdal korábban végbement. E tekintetben bizonyíték gyanánt hivatkozunk a 16. század elején a nagy- és középbirtokon egyaránt erősen föllendült majorkodásra, amely nemcsak a már feltört összes szántókat igyekezett teljes mértékben a többtermelés szolgálatába állítani, hanem erdőirtással próbálta az eddig használatlan területeket is meghódítani. A mezőgazdálkodásba való bekapcsolódással pedig természetesen velejárt a határ feltagolása is. Ennek lehet tulajdonítani azt a körülményt, hogy a 17. századi dülőnevek erősen tagoltak, apró dülőkre szabdaltnak mutatják be a határt. Ha ehhez még hozzáteszük, hogy a 17. század dülőnévanyaga sokkal gazdagabb és bővebb, mint a mai, akkor azt is bátran leszögezhetjük, hogy a 17. században a művelés alatt álló határrészek erősebben tagoltak, mint napjainkban. A 18. század elején (1728) készült megyei lajstrom e tekintetben igen figyelemreméltó adatokat közöl velünk; *Árpáson* a jobbágyok kezelésében álló szántóföldek összes területe 1090 pozsonyi mérő, a szántók 324 apró földszegélyre darabolva fekszenek a határban. Az ugyancsak nagybirtokú *Babot* 1966 mérős határja 580 darabból áll. *Bágyog* 1281 mérős határát 502 darabra szabdalták. A jobbágyszántók átlagos területe tehát 2–3 mérős (igen hozzávetőleges

számítással 1 hold) föld, Csorna község határát a múlt század első éveiben még ennél is kisebb darabokra tagoltan mutatja be egy térkép. A szerzők által határfelosztó tényezőként említett 1853. évi tagosztály nemcsak föl nem tagolta az amúgy is össze-vissza szabdalt határt, hanem ellenkezőleg, összefogta az apró földdarabokat, más szóval elvégezte azt a feladatot, amit ma a tagosítással szoktak elvégezni. Az 1853. évi tagosztálynak csak annyiban lehet a határfelosztást tulajdonítani, amennyiben létrehozta az új, vagyis a mai dűlőrendszert.

1938. II. ÉVFOLYAM 5–6. SZÁM / KRÓNKA / Verbényi (Veszélka) László dr.: Adatok Sopron iskolaügyének multjából.

Verbényi (Veszélka) László dr.: Adatok Sopron iskolaügyének multjából.

1. *A soproni kisednevelés megindulása.* 100 éve éppen annak, hogy az első soproni kiseddóvó intézet megnyitotta kapuját. Az elemi iskolás 316kort el nem ért gyermekekkel való törődés évszázadokra nyúlik vissza, megvalósítására a 18. század végétől kezdve európszerte látunk kísérleteket. Az első óvodát nálunk 1828-ban gr. Brunszvik Teréz alapította Pesten. Mintegy évtizeddel később Sopronban is van ilyfajta intézmény. Szokásban volt a 19. század elejétől kezdve, hogy azokat az iskolákat, amelyeknek fenntartásáról nem a város gondoskodott, téli tüzelőfával támogatta a városi tanács. Ily kéréssel kapcsolatban bukkanunk a soproni kisednevelés első nyomaira. 1840-ben a soproni ev. elemi s vele kapcsolatban levő reáliskola tanítói karán kívül ingyenes tüzelőfáért folyamodik a soproni kisednevelő intézet (Kleinkinderbewahrungsanstalt) vezető bizottsága. A kérvény szerint¹⁽⁸⁴⁾ az intézmény 1838-ban kezdte meg működését s rövid idő alatt szép virágzásnak indult; a nevelés munkáját egy tanító és egy ápolónő látja el, fennállását e célra alakult egyesület emberbaráti adakozása teszi lehetővé. Hasonló kérvényekről tudunk az 1842., 1843., 1844., és 1847. évekből,²⁽⁸⁵⁾ ezután nyoma vész a soproni kisednevelő intézetnek. További kutatásokra vár annak megállapítása, kinek kezdeményezésére alakult a soproni kisednevelést pártoló egyesület, kik voltak tagjai, ki volt a tanító, hol folyt a tanítás munkája s életben maradt-e az intézmény a szabadságharc után is.

2. *A soproni polgári, reál- és női ipariskola első nyomai.* A 18. század végén a soproni ev. egyház feltűnő érdeklődést és áldozatkészséget tanusított iskoláival szemben. A kath. iskolák fejlődésmenetét nagyjában meghatározta a Ratio, szervezetükben évtizedek során alig mutatkozott változás, ezzel szemben az ev. iskolaügyben, főleg az elemi iskolában nyugati eszmeáramlatok hatására hasznos kísérletek, új típusok tűnnek fel. A különbség könnyen magyarázható. A soproni ev. egyházközség szorosabb szellemi kapcsolatot tart fenn azokkal a középnevet városokkal, amelyek a német nevelésügynek a 18. század elejétől fogva irányítói. Ide járnak tanulmányaik befejezésére a teológusok, akiknek az iskolaügy is érdeklődési körébe vág. A rendelkezésünkre álló anyag nem igazít el pontosan az egyes iskolafajok bevezetésének időpontjára nézve, kétségtelen azonban, hogy már 1840-ben a soproni ev. elemi iskola szervezetében 5 osztályú elemi (a beadvány polgári iskolának, Bürgerschule nevezi) egy-egy osztályú reáliskola és „kised leányokat női munkára oktató iskola” van.³⁽⁸⁶⁾ Az eleminek polgári iskolaként való megjelölése német mintára történt, a reáliskola és női ipariskola szakirányú nevelésünk történetében figyelemreméltó jelenségek. Kiforrott szervezetük, tanítói karuk arra hagy következtetni, hogy működésük néhány évvel, akár egy évtizeddel korábban megkezdődhetett. Az ev. reáltanfolyam mintájára a kat. elemiben az 50-es évek elején kétosztályú reáliskola alakult⁴⁽⁸⁷⁾ s belőle lett később, az ev. tanfolyammal való egyesítés után a 317soproni reáliskola. A szakszerűségnek ily jellegetadó mértékben való jelentkezése ékes bizonyítéka annak, hogy újító eszmék Sopronban évtizedekkel korábban öltöttek testet, mint az ország

egyéb városaiban. A különböző fokú és fajú szakiskola egyazon iskolaszervezetben a városi polgárság művelődésvágyát szemlélteti s magyarázata lehet annak, hogy az ipari és kereskedelmi oktatásügy sok kísérlet után csak sokára rendeződött.

3. *A soproni tanítóegyesület.* 1851 elején érdekes leirat érkezett a soproni tanácshoz: a kerületi főispán felvilágosítást kér a soproni kat. tanítók 1846 óta létező egyesületéről.⁵⁽⁸⁸⁾ A Bach-kormány ekkor még alaposan figyelte a magyar szellemi életet, szemmeltartotta az egyesületeket, amelyek további működéséhez a kormány engedélye volt szükséges. Ezért juttatja el alapszabályait 1850-ben a soproni tanítóegyesület, amelyről a tanácstól bővebb jelentést kér a közoktatásügyi minisztérium. E szerint az egyesület tervét 1844-ben Hahnenkamp József tanító vetette fel, az alapszabályokat 1846-ban erősítette meg a győri főigazgató. A felügyeletet a helyi igazgató gyakorolja az egyesület felett. Tagjainak száma 45, jórészt soproni és sopronkörnyéki tanító, ezenkívül néhány egyházi ember, 1846 óta évenként gyűléseket tartott, a szabadságharc alatt működése szünetelt. Beszámol a jelentés az egyesület könyvtáráról, folyóiratairól s vagyoni állapotáról; ebből arra következtethetünk, hogy elsősorban közművelődési célt szolgált. Közvetíti a tanács egyúttal a tanítóság ama vágyát, hogy az egyesület működése ismét megindulhasson. Az egyesülési törekvés nemcsak helyi, de országos szempontból is figyelmet érdemel, hisz a magyarországi tanítóság csupán a millénium idején kezd egyesületekbe tömörülni.⁶⁽⁸⁹⁾ További adatunk a minisztérium döntéséről, a tanítóegyesület működéséről nincsen.

1938. II. ÉVFOLYAM 5–6. SZÁM / KRÓNKA / Csatkai Endre: Ehrlinger János, soproni rajztanár,

Csatkai Endre: Ehrlinger János, soproni rajztanár,

akiről Veszelka László a Soproni Szemle II. évfolyamának 4. számában közölt értékes adatokat, nem ismeretlen alakja sem a soproni, sem az általános magyar művészettörténetnek. Veszelka adatai szerint 1817–1821 közt itt rajziskolája volt. De ezenkívül is vannak soproni tartózkodásának figyelemre méltó mozzanatai. Megrajzolta Sopron látképét és róla metszetet adott ki; az utóbbi egy példánya a városi múzeumban van, míg az eredeti rajzot dr. Holl Jenőné úrasszony birtokolja. Ugyancsak a múzeumban látható egy kedves vízfestmény, amelyet Pokorny Róbert dr. orvos ajándékozott a köznek: a színlaposztót ábrázolja, amint ütött-kopott ruhájában baktat a Várkerület hepehupás járdáján. Látható a dómtemplom már összeomlott tornyának egy részlete és a mai várkerületi házak közül a 107-es és 109-es számú. A kép jelzése meglehetősen elmosódott, évszáma lehet 1810 vagy 1813, de nincs kizárva, hogy 1819, ez utóbbi jobban beleillik az ismert évszámokba, valamint a rajzon a színlapon látható darab, a „Mohrin” is ebben az évben szerepelt a soproni színpadon tudomásunk szerint először. Ehrlingerről ^{318a} Magyar Képzőművészek lexikonja (Szendrey–Szentiványi) azt mondja, hogy tájképeket készített előszeretettel, de restaurálással is foglalkozott; főképpen Pozsonyban élt. 1846-ban Pestre költözött, miután az ottani kiállításokon már többször szerepelt. Attól fogva nyoma vész. A lexikon soproni tartózkodásáról nem tud. Ehrlinger megyei vonatkozású képe Esterházy Pál herceg nádor képe, amelyet egy olasz metszetről másolt és a Nemzeti Múzeumnak ajándékozott. A jobbaházi katolikus templomban egy kisebb olajfestményét találtam, a Szent családot ábrázolja, 1846-os évszámmal és pozsonyi keltezéssel.

1938. II. ÉVFOLYAM 5–6. SZÁM / KRÓNKA / Cs. E.: Soproni harangöntők művei a budapesti Rókus kápolnában.

Cs. E.: Soproni harangöntők művei a budapesti Rókus kápolnában.

Dr. Schoen Arnold, a budapesti művészeti helyrajz szorgalmas és hivatott munkása, a közeli hetekben a pesti Szent Rókus-kápolnáról adott ki nagyobb munkát. Az 1822-ben kelt egyházlátogatás jegyzőkönyvében minket közlelő érdeklő adat fordul elő: a kápolna négy harangja közül kettő soproni gyártmány volt. Az egyiket 1749-ben *Bester János József* öntötte a názárethi Jézus, a zsidók királyának tiszteletére, a másodikat szintén ugyanilyen jeligével *Köchel János György* 1779-ben. Míg Köchel neve jól ismert a soproni művészettörténetben, hisz több harangot sikerült műhelyéből, legalább is adatszerűen, kimutatni, addig a „Bester” név teljesen ismeretlen. Mivel pedig ebből az időből *Pfistermeister János József* nevével ékesek a Sopronban gyártott harangok, fel kell tételeznünk, hogy az egyházlátogatás jegyzőkönyvében sajnálatos elírás történt. Így is érdekes, hogy harangöntőink híre-neve eljutott az ország fővárosáig.

1938. II. ÉVFOLYAM 5–6. SZÁM / KRÓNKA / Zügn Nándor: Néhány szó Kapuy Vitál „Egered” című tanulmányához (megjelent a „Soproni Szemle” II. évf. 3. sz.-ban.)

Zügn Nándor: Néhány szó Kapuy Vitál „Egered” című tanulmányához (megjelent a „Soproni Szemle” II. évf. 3. sz.-ban.)

Ennek a tanulmánynak a második részében a szerző az Egered birtok nevével és fekvésével foglalkozik. Ebben van néhány olyan kitétel és meghatározás, amelyeket elfogadni nem tudok, ezért szóváteszem, nehogy e tévedések átmenjenek az utódok tudatába.

Azt írja a szerző, hogy „a soproni határ, pontosabban az erdőség középkori faállományában nagy számban és széles területen szerepelt az égerfa”. Ez tévedés. A soproni erdőségekben széles területeket sohasem foglalt el az égerfa, nagykiterjedésű, összefüggő égeresek itt sohasem voltak. De nem is lehettek, mert ilyenek csak állandóan magas vízállású, televénydús talajú, mocsaras jellegű *sík* területeken lehetségesek, mint a Hanyságban vagy Dél-Somogy talajvizes homokjain, ilyen jellegű *sík* területek pedig Sopron város határában sohasem voltak. A soproni erdőségekben az égerfa sávokban a patakok mentén van és volt, foltokban pedig főleg ott, ahol a patakok a dombok közül kilépnek a síkra. Ezek az égerfa-foltok a soproni domboktól délre, tehát a Harka felé fekvő völgytorkolatokban fekszenek és fekdtek talán a mainál nagyobb kiterjedéssel a középkorban, de számottevő kiterjedést sohasem értek el. *Ezek, az Egered birtokhoz tartozó legelőket, réteket és szántókat az erdők felől beszegő égeresek adhatták meg a birtok nevét.*

319Nem hallottam és nem olvastam még soha semmit, ami indokoltá tenné azt a kitétel: „... nagy számban és széles területeken szerepelt az égerfa, általánosságban a nyírfa”. A magyar a nyírfát mindig megkülönböztette az égerfától, sohasem cserélte össze a kettőt, az egyik nevét sohasem használta a másikra is. Ezt az állításomat – azt hiszem minden erdész és botanikus aláírja. Ismerjük a „Nyírséget”, de sohasem hallottam, hogy azt égeresnek is nevezték, ismerjük a hanysági „Epererdőt”, de nem hinném, hogy azt valaki is nyíresnek merné mondani.

Kár volt ezt a fanévcserét erőltetni azért, hogy az Egered nevet a Besenbinderin dülönévre vezesse vissza, mert nézetem szerint itt is téved a szerző. Én ugyanis a régen velem szolgált erdőtiszteltől és erdőőröktől, öreg bánfalvi erdei munkásoktól és az öreg soproni turistáktól mindig úgy hallottam, és a város régi

erdészeti térképeiből is úgy tudom, hogy a „Besenbinderin” névvel régen azt az erdőrészt jelölték, mely a mai Muck-kilátó gerincén és annak nyugati és keleti lejtjén terül el és amelyről a régi erdőleírások is feljegyzik, hogy faneme nagy százalékban a nyír volt. Az én nézetem az, hogy a Kapuy szerint is Soprontól délre fekvő Egered birtok északi határát a Fáberréttől a Büdösforrásig keleti-nyugati irányban húzódó vízválasztó gerinc képezte, hisz a régiek mindig a természetes határokat keresték, és így Besenbinderin, Nyíres nevű erdő rész Egeredhez nem tartozhatott, mert e határgerinctől északra feküdt a Sopronbánfalva–Ágfalva oldalon, melyről maga Kapuy is megállapítja, hogy „valahányszor Egeredről szó esik, sohasem szerepel Ágfalvával vagy Sopronbánfalvával (akkor Zuannal) együtt a helységek felsorolásában, hanem Harkával és Nyékkal együtt”.

Végeredményben igaza van Kapuynak abban, hogy „a régi Egeredet az előadottak alapján tehát a Nyíres–Harka–Sopronnyék háromszögben helyezhetjük el a legmegfelelőbbben”, de – nézetem szerint – a *Nyíres már nem tartozott beléje*.

1938. II. ÉVFOLYAM 5–6. SZÁM / Soproni eseménynapló.

Soproni eseménynapló.

A Soproni Szemlének ez az új rovata régi soproni óhajt teljesít. Már a középkori városi könyvekben így fejeződnek be a feljegyzések: *vnd also habend es die herren des rates zu einer ewigen gedechnüss in diez gegenburtig statpuch haissen schreiben*. Városi szabályrendeletekben mondták ki,^{*(90)} hogy a város krónikáját évente össze kell állítani. Ma az első pillanatra talán mosolyt kelt ennek a gondolatnak felújítása, de vajjon helytörténeti szempontból értéktelen volna-e, ha pl. száz évre visszamenőleg ismernők a város eseménytörténetét. S a várostörténésznek az elkövetkezendő évekre vonatkozó kutatásainál nem lesz-e segítségére, ha nyersanyagának legalább időrendi áttekintése már előre rendelkezésére áll. A soproni ember számára pedig tanulságos, ha időnkint meg-megáll és számot vet a multtal. Úgy véljük tehát, nem végzünk felesleges munkát, midőn ezt a rovatunkat megindítjuk. Sopron város bibliográfiájának ez a természetes kiegészítése.

1938. II. ÉVFOLYAM 5–6. SZÁM / Soproni eseménynapló. / 1938.

3201938.

Január 4: Brennbergbánya önálló róm. kat. lelkészséget kap.

Január 7: Az „Actio Catolica műkedvelőgárda” díszkarnagynak választotta Kálmán Imre zeneszerzőt. Az erről szóló díszoklevelet küldöttség adta át a zeneköltőnek bécsi lakásán.

Január 8: A Budapesti Korcsolyázó Egylet korcsolyaművészei Sopronban.

Január 9: Csornán zöldmező tanfolyam nyílt meg.

- Január 10: Légtalmai egészségügyi- és mentőtanfolyam megnyílik.
- Január 12: Szerényi Irén második helyre került a hágai nemzetközi gépíróversenyen.
- Január 13: Soproni amatőrfényképezők nagy sikert arattak Debrecenben.
- Január 15: Zárult a soproni cipészipari tanfolyam.
- Január 16: Az Iparosszövetség előadássorozatának kezdete. Vége: márc. 13.
- Január 21: Iglér Gusztáv soproni születésű müncheni festőművész meghalt.
- Január 26: A törvényhatósági kisgyűlés Bulla Elmának és Jávor Pálnak a városi színházban tervezett vendégszereplésére 1100 pengőt szavaz meg.
- Január 28: Frankenburg Irodalmi Kör estje győri írók és művészek részvételével.
- Január 30: D. Payr Sándor egyetemi tanár, történész, a debreceni tudományegyetem díszdoktora 76 éves korában meghalt.
- Február 1: A soproni kamara területére megállapították a legkisebb nyomdaipari munkabérekét.
- Február 2: Önálló egyesületté alakul a Soproni Fotóklub.
- Február 4: Az Emericana soproni hölgycsoportja megalakult.
- A soproni légtalmai sorozás megkezdődött.
- Február 5: A „Nyugati Őrszem” c. folyóirat első száma megjelent. (Líceumi ifjúság kiadása.)
- Február 7: Agyagosszergényben a 3 hónapos téli gazdasági tanfolyam ünnepélyes záróvizsgálója.
- Február 8: Újra megalakult a Soproni Iparosdalárda.
- Február 14: A városházán C. B. postai rendszerű, 70 állomásig bővíthető távbeszélőberendezés felszerelését határozzák el. Költség: 2000 P.
- A kisipari mintaműhely átépítésének költségei: 25.585 P.
 - A Tallián-utcában esővízcsatorna építését határozza el a város. Költség: 10.000 P.
 - A hordójelző hivatalt áthelyezik a Festetich-majorba.
 - Fertőmeggyes község a fertőmeggyesi városi tulajdont képező fertőterület megvételére tesz ajánlatot.
 - A volt Schwarz Viktor-téglagyár délnyugati részében az anyagkitermelés következtében földcsuszamlások keletkeztek. A városi közgyűlés a legsürgősebb feltöltések és vízelvezetési munkákra 16.000 P-t engedélyez.
 - A csatornázásról új szabályrendeletet alkotnak.
 - A városi közgyűlés az állami Széchenyi István gimnázium összes földemeinek kicserélését elrendeli.

Költség: 123.000 P. A kormány 70.000 pengő államsegélyt ígért.

321 Február 20: Márkus Ferenc dr. ügyvédet a róm. kath. hitközség elnökévé választják.

Március 5: A Hegykő községben január hó elején megnyílt kéthónapos szabászati tanfolyam záróvizsgája. A tanfolyamon 40 hallgató vett részt.

Március 10: Sopron törvényhatósági kisgyűlése a Kurucdombra tervezett kat. templom építési helyéül a marhavásártér egy részét jelöli ki.

Március 20: A belügyminiszter 14 napra betiltotta a „Sopronvármegye” c. napilapot.

Március 22: A németbirodalmi hadsereg egy különítménye Sopron határában üdvözölte a soproni huszárezredet a magyar hadsereg képviselőjében.

Március 24: Tűzvész Vitnyéden. Elhamvadt 28 lakóház, 35 gazdasági épület, a felhalmozott terményekkel együtt; sok állat elpusztult. Pár nap múlva újabb tűzvész pusztított el 5 lakóházat és több kisebb gazdasági épületet. A kár mintegy 70.000 P.

Március 27: Az Orsz. Faluszövetség Nagycenken Széchenyi-emlékdalversenyt rendezett 9 dalárda részvételével. Díjnyertes – immár másodízben – a csapodi dalárda.

– Bermann Géza nyug. posta műszaki igazgató 66 éves korában elhunyt.

Március 28: Kelényi Géza ny. postafőigazgató, h. államtitkár 72 éves korában meghalt.

Március 31: Domokos Sándor törvényszéki tanácselnök nyugalomba vonult.

Április 2: A soproni kamarazene-együttes a rádióban hangversenyezett.

– Skerlán Gyula ny. r. kat. elemi iskolai igazgató 62 éves korában elhunyt.

Április 3: Steffler Lajos kinevezése a soproni törvényszék új elnökévé.

Április 4: A Kurucdombon megnyílik a Jány-alapítvány költségén egy melegedő otthon.

Április 12: Tűzvész Hidegségen. Leégett 4 lakóház, több gazdasági épület, számos állat elpusztult. A kár 31.000 P.

Április 20: A barbacsi postaügynökség megkezdte működését.

Április 28: A város elhatározza, hogy az 1921. évi népszavazás megörökítésére a „Zrínyi” tiszti leánynevelőintézet falán – amely intézetben a szavazás eredményének összeszámlálása megtörtént – emléktáblát helyez el.

– A háromszögelési munkák elvégzését a város elhatározza. Költség: 8000 pengő.

– Levente-otthon létesítésére 3500 pengőt szavaz meg a város. E célra a Festetich-majorban két lakásrészt átalakítanak.

– A géperejű bérkocsiipar gyakorlására vonatkozó városi szabályrendeletet módosítják.

– A város elhatározza, hogy a Mátyás király-utcában a kocsutatót és gyalogjárókat 50.000 P költséggel megépítteti.

– Néhai vitéz Gömbös Gyula volt miniszterelnök szobrának költségeire 1000 pengőt szavaz meg a város.

– A város elhatározza, hogy a Wälder József és Alsólövérc-utcákban a szennyvíz-közcatornát megépítteti. Költség: 36 000 P.

322– A város elhatározza, hogy a Rákosi-útból kiágazó, a Lenk-téglagyárhoz vezető utat a dűlőút csatlakozásáig 7000 pengő költséggel bazalt makadamburkolattal építteti ki.

– Néhai Lewinszky Anna a Wälder József-utca 11. számú házat közjótékonyági célra a városra hagyta.

Május 4–6: Pedagógiai kiállítás a Deáktéri ev. iskolában.

Május 8: A szombathelyi Schola Cantorum hangversenye.

Május 17: Megalakult a Légvédelmi Líga soproni osztálya.

Május 21–23: A huszárezred lovasünnepélyt rendezett.

Május 29: A festőteremben megnyílt a természet- és állatvédelmi kiállítás. (A Soproni Városszépítő Egyesület: Természet- és Állatvédelmi Osztály rendezésében.)

Július 1: A kereskedelemügyi miniszter elrendelte a bécs–sopron–balatoni útvonal korszerű átépítését.

Június 2: Sopron vármegye közgyűlési termében, Széchenyi János gróf indítványára, ünnepség keretében kifüggesztették a keresztet.

Június 2–4: Könyvnap Sopronban.

Június 3: A soproni református hitközség első harangját felavatták.

Június 5: ifj. Storno Ferenc, a soproni festőművészek nesztorja, 86 éves korában meghalt.

– Papp-Váry Elemérné emléktábla-alapra az adománygyűjtés megindul.

Június 10: Sopronban és a környéken erősen terjed a száj- és körömfájás.

Június 17: Dr. Brányi Géza OTI-főorvos 48 éves korában meghalt.

Június 21: Az Aranyvonat a Szent Jobbal Sopronba érkezik.

– Holl Jenő dr., a Gy. S. E. V. üzletigazgatója Budapesten meghalt.

Június 25–26: A Soproni Magyar Férfidalkör második helyre került a Király-díjas csoportban a székesfehérvári dalosnapon.

Július 2: A Tschurl-átjáró (Széchenyi-tér 3. sz. ház) lebontását megkezdik.

– Sopronmegyei jegyzők nagygyűlése.

Július 3: A soproni felső ág. h. evang. egyházmegye közgyűlését tartja. A lemondott Scholtz Ödön esperes

helyébe Ziermann Lajos igazgatólelkészt választják.

– A kamarai kerület kereskedő egyesületei vándorgyűlést tartottak.

– Tűzvész Pinnyén. (18 pajta és 3 lakóház leégett.) A kár 53.000 P.

Július 6: Vitéz Szepessy Aladár ny. altábornagy, a Tesz soproni kerületének elnöke, 71 éves korában elhúnyt.

Július 9: Sopron vármegye törvényhatósági bizottsága a „Horthy Miklós Nemzeti Repülő Alap”-ra 6000 pengőt szavaz meg. – A megyei tisztviselők és az ezekkel együtt működő állami hivatalok tisztviselői erre a célra havi illetményeiknek 1 százalékát ajánlották fel.

– Schranz Mihály ny. ev. tanító, címzetes igazgató 90 éves korában meghalt. A szlőjdoktatás meghonosítója. Szül. Villámos (Vas m.) 1848.

Július 15: A soproni járás községeiben július 15-től kezdve áttértek a postatakarékpénztári pénzkezelésre.

Július 19: Az Erzsébetkertben kivirágzik egy banánfa (Musa ensete).

Július 24: A Soproni Polgári Lövészegylet löversenye.

323 Július 26: Sopron város a Nemzeti Repülő Alapra 10.000 pengőt ad.

Július 29: Az árkormánybiztos intézkedését kéri a polgármester az árdrágítás letörésére.

– A város a Sopron városi és megyei vitézek zászlajára 200 pengőt adományoz.

– Tolnai Vilmos pécsi egyetemi tanár síremlékének felavatása az ev. temetőben.

– A reálgimnázium tornacsarnokának tatarozására 6000 pengő államsegélyt adott a kultuszminisztérium.

– A törvényhatósági bizottság elhatározza, hogy a Honvéd-úton és a Lövér-fürdő mellett új transzformátor-állomásokat létesít.

– A csornai téli gazdasági iskola és állandó szaktanácsadó-állomás felállítását, illetve építését megkezdték. Az intézmény, egyelőre bérelt helyiségben, nov. 1-én kezdi meg működését.

– A Soproni Lovasegyesület lovasünnepélye a lövérkörúti pályán.

– A farádi róm. kath. egyházközség „Szent István” kultúrházát felavatják.

Július 30: Bornemisza Géza iparügyi miniszter a nyári egyetem megnyitására Sopronba érkezik.

Július 31: A nyári egyetem megnyitása. (Ezzel kapcsolatban aug, 11–18-ig erdőmérnök továbbképző tanfolyam.) Résztvevők száma: 729. Előadások száma: 51, továbbképző tanfolyamánál: 24.

Augusztus 1: Dr. Sopronyi-Thurner Mihály polgármesterré választásának 20-ik fordulója.

– Életbelép Sopronban a mezőgazdasági munkaidő- és munkabérmegállapítás.

– A városszéli telepítés tanulmányozására a városi szociálpolitikai és telepítési bizottság Bécsbe megy.

- A városi vegyvizsgáló állomást a Festetich-majorba helyezik el.
- A Liszt Ferenc Zeneiskola a Csengery-u. 13. sz. házba költözik.
- Augusztus 5: Az Állami Felső Építőipariskola szünidei felvételének 3. füzeté: „Sopron építészeti műemlékei” megjelent.
- Augusztus 7: A kópházi renovált templom felszentelése.
- Augusztus 11: A Szent György-utcában megkezdik a csatornázást.
- Augusztus 18: Ünnepelesen bezárult a soproni Nyári Egyetem.
- Augusztus 19: 30 éve, hogy Hartmann testvérek az Ikvahídon Elektro-Bioskop néven (ma Elite-mozgóképszínház) megnyitották az első soproni mozgóképszínházat.
- Augusztus 20: Szent István búcsú és zászlóavatás az István turista menedékháznál.
- Hadiemlékmű és országzászló felavatási ünnepély Osliban.
- Augusztus 26: A balfi postán nyilvános távbeszélő állomást állítottak fel.
- Szeptember 1: A Széchenyi-gyűjtemény megnyitása a Storno-házban.
- Az agyagosszergényi postaügynökség megkezdte működését.
- Szeptember 2: A két hét óta tartó vasöntödei sztrájk véget ért.
- 324**Szeptember 3: A Soproni Városi Mozgóképszínház 25 éves jubileuma. (Megnyílt 1913. szept. 3.)
- Szeptember 8: A soproni ipartestület kézműipari kiállítása a kaszinó termeiben. (Szept. 8–19.)
- A Katolikus Legényegylet mestervizsga előkészítő tanfolyamot tart Sopronban.
- Szeptember 11: Bélyegkiállítás megnyitása a kaszinóban. (Szept. 11–20.)
- Szeptember 12: Az Ógabonatér 44. sz. ház udvari részének lebontásakor I. Lipót és Mária Terézia korabeli aranyérmeket találtak.
- A KISOK úszónapja a középiskolai tanulók számára.
- Szeptember 13: Tűzoltótanfolyam nyílik meg 60 hallgatóval. – Tart: szeptember 22-ig.
- Szeptember 14. Fertőszentmiklós községben 6 lakóház leégett. A kár 8000 P.
- Szeptember 15: Sopronbánfalva, Ágfalva és Fertőrákos villamosításának közigazgatási bejárása.
- Szeptember 16: A Dr. Barry & Co. autóbuszvállalatot (Sopron–Wien) a németbirodalmi posta veszi át.
- Szeptember 17: A Gazdasági Egyesület termény- és baromfikiállítása megnyílik. (Szeptember 17–19.)
- Szeptember 18: A Brennbergbányai Bányászdalárda 20 éves jubileuma.

- A magyar vasutasok Széchenyi-zarándoklata Sopronba.
- Sakkverseny Sopronban.
- A soproni vasutas-lövészek megnyerték a férfiak és hölgyek versenyét.

Szeptember 21: Tüntető felvonulás a Felvidék felszabadításáért.

Szeptember 24: Sopron vármegye törvényhatósága elhatározta, hogy a csornai községi Margit-kórházat átveszi.

– Sopron megye törvényhatósága táviratban köszöntötte vitéz Horthy Miklós kormányzót, Imrédy Béla miniszterelnököt és Kánya Kálmán külügyminisztert a békés revízióért folytatott munkálkodásukért, továbbá a Ducet, Hitler Adolfot, Moscicki lengyel köztársasági elnököt és lord Rothermeret, a magyarság barátait, a magyar igazság érvényesüléséért folyó törekvések támogatásáért.

– Sopron vármegye törvényhatósága az általános népvédelem céljaira közjóléti alapot létesített és közjóléti bizottságot szervezett. Az alap bevételeit a törvényhatóság évről-évre költségvetésileg biztosítja.

– Gévay-Wolff Lajos, Sopron vármegye alispánja 47 évi szolgálat után nyugalomba vonult. A törvényhatóság, kiváló érdemei elismeréséül, örökös tagjai sorába iktatta.

Szeptember 28: A bodonhelyi Rába-híd ünnepélyes felavatása.

Szeptember 30: Mérey Kálmán dr., a soproni kat. gimnázium igazgató-tanára 76 éves korában meghalt. Sopronban 40 évig tanárkodott.

– A városi törvényhatósági bizottság távirattal üdvözölte Mussolini olasz miniszterelnököt, Hitler kancellárt, a lengyel államfőt, az angol és francia miniszterelnököt a müncheni egyezmény megkötése alkalmából.

– A törvényhatósági bizottság kimondja, hogy 1939. jan. 1-től kezdve 325a törvényhatósági úthálózatba átveszi a sopron–harkai és a sopron–pozsonyi állami közút 7.132 km hosszú szakaszát.

– A város a Győr–Sopron–Bécs átkelési közút megépítésével kapcsolatban a Győri-úton, Kőfaragó-téren, Domonkos-, Ötvös-, Artner-, Lackner-utcában közcsatornák építését határozza el 298.000 P költségen.

– A város elhatározza, hogy üzemi helyiségek elhelyezésére kétemeletes épületet emel a városi villanytelepen 181.000 pengő költséggel.

– A város elhatározza, hogy a Lackner Kristóf-utca meghosszabbításában fekvő városi építőtelen (villanytelep) 12 munkáslakást épít 124.000 pengő költséggel.

– Légoltalmi szempontból kiegészítik az építési szabályrendeletet.

– A város a légoltalmi költségvetést 502.759 pengőben állapítja meg.

– A városi törvényhatósági bizottság az 1939. évi költségelőirányzatot tárgyalta. Pótadó: 50%.

– A város egy II. o. gazdatiszti állást szervez.

– A városi törvényhatósági bizottság a róm. kat. és az evang. hitfelekezetek iskolasegélyét 25.000 pengővel

felemeli. Ebből a kat. hitközség 60%, az evang. 40%-ot kap.

Október 2: A Sopronban nevelkedett *Torkos László* magyar költő 100. életévét érte el. Ez alkalomkor költeményeinek újabb kötetét adta ki.

Október 3: A pécsi Erzsébet-tudományegyetem ev. hittudományi karának ünnepélyes megnyitása.

– Megkezdték a szüretelést.

Október 4: Tolnay Andor színtársulata megkezdi előadásait.

Október 5: Légvédelmi okokból távbeszélőt szerelnek fel a Károly-kilátón.

Október 6: A róm. kat. iskolaszék elhatározza, hogy iskolaorvosi intézményt létesít azonnali hatállyal.

– Sopron ifjúsága a Hittudományi Kar hallgatóinak kezdeményezésére, pénzalapot létesít a visszacsatolandó magyarságnak nemzeti életünkbe való bekapcsolása és intézményeinek helyreállítása céljából.

– Hazafias ünnepély keretében nyílik meg a soproni szabadegyetem. (Rendezői: a Társadalmi Egyesületek Szövetsége, Sopron város iskolán kívüli népművelési bizottsága, az Egyesült Keresztény Nemzeti Líga.)

Október 7: Az árkormánybiztos a város területén a zsír árát: 1.80, a háj árát: 1.80, a szalonna árát 1.78, a sertéshús árát 1.60 pengőben állapította meg.

– A Soproni Hírlap c. napilap szerkesztősége a Nemzeti Hiszekegy költője: Papp-Váry Elemérné emlékének megörökítésére emléktáblaalapot létesített; a közadakozásból befolyt 268.50 P összeget a város polgármesterének adták át abból a célból, hogy jelöltesse meg azt a házat, amelyben a költő soproni tartózkodása alatt otthont talált.

– A Sopronvármegye c. napilap gyűjtést indít a Felvidék felsegélyezéséért.

– Az evang. líceum ifjúsága többszáz nemzeti zászlót gyűjtött a felszabaduló Felvidéknek.

326Október 8: Dr. farádi Szilvássy Kálmán ny. vármegyei tiszti főorvos 71 éves korában meghalt.

– A város két címeres zászlót ad a soproni gyalogezrednek.

– Sopron vármegye kisgyűlésének tagjai 270 P összeget adtak zászlóbeszerzésre a Felvidék számára.

Október 9: A kat. konvent a kurucdombi templom építésére 80.000 pengőt szavazott meg.

– A kat. konvent díszközgyűlésében hódol Szent István emlékének.

– Csík Ferenc soproni amatőr ezüstérmet nyert a luxemburgi fotóvilágkiállításon.

Október 11: A Dunántúli Ev. Egyházkerület intézményei gyűléseit tartják Sopronban.

Október 12: A polgármester táviratilag üdvözli a felszabadult Sátoraljaújhely és Ipolyság városokat.

Október 13: A kir. tanfelügyelő bejelenti, hogy az idei tanévben a soproni evang. elemi iskolában a VIII., a kat. elemi iskolában a VII. osztály megnyílt.

Október 15: A kat. konvent napközi otthona megnyílik.

Október 16: Mihályiban felszentelik az evangélikusok új tornyát és harangját.

– A csehektől megszökött tizennégy magyar katona érkezett Sopronba.

Október 17: Az Országos Társadalombiztosító Intézet soproni székházának építését megkezdik a Gensel Ádám-utcában.

Október 20: Imre Sándor egyetemi tanár „A nők és a nemzet sorsa” címmel előadást tart.

Október 21: A ragadós száj- és körömfájást Sopronban megszüntnek nyilvánítják.

– Tűz pusztított Bősárkányban.

Október 23: A Tesz soproni kerülete a Frontharcos Szövetség soproni csoportjával revíziós nagygyűlést tartott a Petőfi-téren.

– A sopronbánfalvi kőfajta fölé épült cserkészkapolnát felszentelték.

Október 25: Társadalmi akció indul meg Sopronban a katonaságnak téli ruhával való ellátására.

– 8718 személy részére elkészültek a nyilvános óvóhelyek Sopronban.

1938. II. ÉVFOLYAM 5–6. SZÁM / Sopron bibliográfiája.*

Sopron bibliográfiája.^{*(91)}

Bartos Géza: Civitas fidelissima. Soproni levél. (Debreceni Ujság Hajdúföld, 42. évf., 183. sz., 1938. aug. 14.)

– Soproni emlékek. (Debrecen, 25. évf., 154. sz., 1938. júl. 10.)

Berezky Sándor: Soproni emlékeim. (Soproni Ev. Líc. Diákszövetség emlékkönyve 1918–1938. Sopron, Röttig-Romwalter ny.)

Becht Rezső: Soproni évszakok. Nyár. (Soproni Szemle, II. évf., 1938. 4. sz., 179–185. o.)

[327](#)– Soproni évszakok. Tavasz. (Soproni Szemle, II. évf., 1938., 3. sz., 118–123. o.)

– Líceumi tanárok – líceumi diákok. (Soproni Ev. Líceumi Diákszövetség emlékkönyve 1918–1938. Sopron, Röttig-Romwalter ny.)

Belitzky János: A nyugatdunántúli és felvidéki besenyő telepek. (Domanovszky-Emlékkönyv, 59–95 1. Budapest, 1937.)

Berecz Dezső dr.: Második négyes. (Soproni Ev. Líceumi Diákszövetség emlékkönyve 1918–1938. Sopron, Röttig-Romwalter ny.)

– Diákemlékek. (Soproni Ev. Líceumi Diákszövetség emlékkönyve 1918–1938. 184–190. o. Sopron,

Röttig-Romwalter ny.)

Björn Collinder dr.: A leghívebb város. (Megjelent a Nya Dagligt Allehanda svéd napilap 1936 jún. 3. számában. Báró Podmaniczky Pál dr. fordítása. 8–r., 11 l. – Scarbantia könyvsorozat 3. sz. Sopron, 1938.)

Bruckner Győző: Visszaemlékezés a soproni ev. liceumban eltöltött diákévekre. (Soproni Ev. Líceumi Diákszövetség emlékkönyve 1918–1938. Sopron, Röttig-Romwalter ny.)

Csaba József: Berzsényi él. (Soproni Ev. Líceumi Diákszövetség emlékkönyve 1918–1938. Sopron, Röttig-Romwalter ny.)

– A diákkúti forrás meséje. (Soproni Ev. Líceumi Diákszövetség emlékkönyve 1918–1938. 65. o. Sopron, 1938. Röttig-Romwalter ny.)

Csatkai Endre dr.: A Soproni Exlibris Története. (Összeállította Missuray-Krúg Lajos és Thier László közreműködésével. – Scarbantia helytörténeti könyvsorozat. 5. sz., 8°, 32 l., 32 tábla. Sopron, 1938. Röttig-Romwalter ny.)

– Idegenek a régi Sopronról. (Levéltöredékek, útinaplók,) 1487–1841. (Scarbantia könyvsorozat, 2. sz., Sopron, 1938.)

– Apróságok a régi soproni kórház multjáról. (Soproni Hírlap, 25. évf., 118. sz., 1938. máj. 26.)

– A gróf Szapáry-kastély Bükön. (Soproni Szemle II. évf., 1938., 4. sz., 248–256. o.)

– Régi soproni nyomdák. (Soproni Hírlap, 25. évf., 122. sz., 1938. jún. 1.)

– Régi soproni könyvesboltok. (Soproni Hírlap, 25. évf., 123. sz., 1938. jún. 2.)

– Novák János soproni festő Széchenyi István vizsgáztatója. (Soproni Hírlap, 25. évf., 126. sz., 1938. jún. 5.)

– ifj. Storno Ferenc 1851–1938. (Soproni Hírlap, 25. évf., 127. sz., 1938. jún. 8.)

– Régi licisták albumai. (Soproni Ev. Líceumi Diákszövetség emlékkönyve 1918–1938. Sopron, Röttig-Romwalter ny.)

– Könyvgyűjtők, régiséggyűjtők a régi Sopronban. (Soproni Szemle, II. évf., 1938., 3. sz., 132–143. o.)

– Lorettói óra a soproni orsolyita zárda iskolai múzeumában. (Soproni Szemle, II. évf., 1938., 3. sz., 168. o.)

– Dobiaschofszy Ferenc bécsi festő művei Sopronban. (Soproni Szemle, II. évf., 1938., 3. sz., 168. o.)

328– Mikor épült az ágfalvi katolikus templom? (Soproni Szemle, II. évf., 1938., 3. sz., 169. o.)

– A városi mosóhely (Waschstatt). (Soproni Szemle, II. évf., 1938., 3. sz., 169. o.)

– A soproni színház ruhatára 1800-ban. (Soproni Szemle, II. évf., 1938., 3. sz., 170. o.)

– Sopron és Pozsony összefonódott multja. (Soproni Hírlap, 25. évf., 231–232. sz., 1938. okt. 13–14.)

– Liszt Ferenc keresztszülei soproniak voltak. (A mester születésének 127. évfordulójára. 1811. okt. 22.) (Soproni Hírlap, 25. évf., 239. sz., 1938. okt. 22.)

– Sopron és a Felvidék régi személyes kapcsolatai. (Soproni Hírlap, 25. évf., 240. sz., 1938. okt. 23.)

– Komárom, a soproni Magyar Társaság életrekeltője. (Soproni Hírlap, 25. évf., 245. sz., 1938. okt. 29.)

– Nagycenki kulisszák Csokonai Vitéz Mihálynál. (Soproni Hírlap, 25. évf., 247. sz., 1938. nov. 1.)

– Az ócsai és enesei Torkos-család soproni nevezetes tagjai. (Soproni Hírlap, 25. évf., 219. és köv. sz., 1938. szept. 29.)

- ifj. Csemegi József*: Sopronbánfalva középkori templomai. (Soproni Szemle, II. évf., 1938., 4. sz., 196–203. o.)
- Csengey Gusztáv*: Sopronban. (Soproni Ev. Líceumi Diákszövetség emlékkönyve 1918–1938. Sopron, Röttig-Romwalter ny.)
- Csipkés Kálmán*: Régi soproni egyházi ruhák. (Soproni Szemle, II. évf., 1938., 4. sz., 235–240. o.)
- Cs.(ipkés) K.(álmán)*: Újabban szerzett órák. (A városi múzeum közl.) (Soproni Szemle, II. évf., 1938., 4. sz., 246–247. o.)
- E v. H.*: Schuschnigg's Schuld. (Az Oedenburger Zeitung terjesztésének akadályai Bécsben, 1936.) (Oedenburger Zeitung, 71. évf., 204. sz., 1938. szept. 11.)
- Fejér Lajos*: Egy kis séta, mely nagyra nő. (Király-várás Sopronban.) (Soproni Ev. Líceumi Diákszövetség emlékkönyve 1918–1938. Sopron, Röttig-Romwalter ny.)
- Főző Géza*: Soproni gesztenyések. (Soproni Szemle, II. évf., 1938., 3. sz., 148–156. o.)
- Gregorius, Friedrich*: Herbst am Burgstall (Vers.) (Oedenburger Zeitung, 71. évf., 230. sz., 1938. okt. 12.)
- Hajas Béla*: Soproni emlékek. (Soproni Ev. Líceumi Diákszövetség emlékkönyve 1918–1938. Sopron, Röttig-Romwalter ny.)
- Hamvas Béla*: Líceumi emlékek a nyolcvanas évekből. (Soproni Ev. Líceumi Diákszövetség emlékkönyve 1918–1938. Sopron, Röttig-Romwalter ny.)
- Köszöntünk Sopron! (Soproni Ev. Líceumi Diákszövetség emlékkönyve 1918–1938. Sopron, Röttig-Romwalter ny.)
 - Az emlék tanít. (A soproni ev. líceum hősi halottainak emléktáblájára.) (Vers.) (Soproni Ev. Líceumi Diákszövetség emlékkönyve 1918–1938. 149–150. o. Sopron, Röttig-Romwalter ny.)
- 329** *Horkay Béla*: Soproni ének. (Soproni Ev. Líceumi Diákszövetség emlékkönyve 1918–1938. Sopron, Röttig-Romwalter ny.)
- Horváthné Rapaics Judit*: Ligeti Antal. (Soproni festőművész életrajza.) (Budapest, Sárkány-nyomda, 1938.)
- Jánossy Gábor*: Diákéveim. (Soproni Ev. Líceumi Diákszövetség emlékkönyve 1918–1938. Sopron, Röttig-Romwalter ny.)
- Jeszzenszky Károly*: A találkozó. (Rajz a soproni Ev. Líceumi Diákszövetség 1922. jún. 29. ünnepéről. Sopron, Röttig-Romwalter ny.)
- Kapi-Králik Jenő*: Mit kaptam a líceumtól. (Soproni Ev. Líceumi Diákszövetség emlékkönyve 1918–1936. Sopron, Röttig-Romwalter ny.)
- Kapuy Vitál*: Egered. Helytörténeti tanulmány. I. Egered története. II. Egered neve és fekvése. (Soproni Szemle, II. évf., 1938., 3. sz., 124–132. o.)
- Kertész János dr.*: Sopron a magyar kultúra végvára. (Városkultúra, 1938., 13–14. sz., 143. o.)

– Sopron idegenforgalma és az Anschluss. (Magyar Fürdőélet és Idegenforgalom, 1938. szept.–okt., 5. o.)

Kniezsa István: Magyarország népei a 11. században. [Sopron vármegye magyar, besenyő és frank-bajor települései.] (Különlenyomat az Emlékkönyv Szent István király halálának kilencszázadik évfordulóján c. mű 2. kötetéből. Budapest, 1938, 364–472. o. Egy térképmelléklettel.)

– A nyugatmagyarországi besenyők kérdéséhez. (Domavoszky-Emlékkönyv, 323–337. o. Budapest, 1937.)

Kokas Lajos dr.: Szemlélődés a Lövérék körül. (Soproni Hírlap, 25. évf., 190. sz., 1938. aug. 25.)

Láng János: Traeger Ernő – a Líceumi Gyorsíró Körben. (Soproni Ev. Líceumi Diákszövetség emlékkönyve 1918–1938. Sopron, Röttig-Romwalter ny.)

László Ernő: A peresznyei gróf Berchtold-kastély. (Soproni Szemle, II. évf., 3. sz., 157–159. o.)

Lauringer Ernő: Széchenyi István gróf szülőháza Bécsben. (Soproni Szemle, II. évf., 1938., 3. sz., 144–148. o.)

Lauringer E.–Csipkés K.: A városi múzeum gyarapodása 1937-ben. (Soproni Szemle, II. évf., 1938., 3. sz., 160–162. o.)

Legány Dezső dr.: Soproni népviseletek. II. Kapuvár népviselete. (Soproni Szemle, II. évf., 1938., 4. sz., 256–260. o.)

vitéz Magassy Sándor: Az Evangélikus Líceumi Diákotthon. (Soproni Ev. Líceumi Diákszövetség emlékkönyve 1918–1938, 40–53. o. Röttig-Romwalter ny. 1938.)

– A lélek otthona. (A Diákotthon ünnepélyes felavatása alkalmára.) (Soproni Ev. Líceumi Diákszövetség emlékkönyve 1918–1938. 53–54. o. Sopron, 1938. Röttig-Romwalter ny.)

Marusák Pál: Pályakezdemény a líceumban. (Soproni Ev. Líceumi Diákszövetség emlékkönyve 1918–1938. Sopron, Röttig-Romwalter ny.)

Mesterházy Ernő dr.: Diákszövetségünk hivatása. (Soproni Ev. Líceumi Diákszövetség emlékkönyve 1918–1938. 6. o. Sopron, 1938. Röttig-Romwalter-nyomda.)

330 *Mihalovits János*: Amit a Fertő nádrengetege mesél ... (Soproni Hírlap, 25. évf., 183. sz., 1938. aug. 14.)

Mikola Sándor: Megemlékezés Renner Jánosról. (Soproni Ev. Líceumi Diákszövetség emlékkönyve 1918–1938. Sopron, Röttig-Romwalter ny.)

Mollay Károly dr.: Középkori soproni családnevek. (8–r., 66. 1. Budapest, 1938.)

– Adalék Sopron régi helyrajzához. (Soproni Szemle II. évf., 1938., 4. sz., 263–262. o.)

Nagy Sándor: Egy öreg licista emlékezései a 60-as évekre. (Soproni Ev. Líceumi Diákszövetség emlékkönyve 1918–1938. 69–75. o. Sopron, Röttig-Romwalter ny.)

Nemenz Irén: Hol lakott és mivel töltötte idejét Sopronban Papp-Váry Eleménné? (Soproni Hírlap, 25. évf., 126. sz., 1938. jún. 5.)

- Németh Sámuel:* Húsz év a Soproni Evangélikus Líceumi Diákszövetség történetéből. 1918–1938. (Soproni Ev. Líceumi Diákszövetség emlékkönyve 1918–1938. 9–36. o. Sopron, 1938. Röttig-Romwalter ny.)
- Németh Sára:* Kolbenheyer Móric. (8°, 88 l., Minerva-könyvtár, 124. sz. Budapest, 1938. Kir. Magy. Egyetemi nyomda.)
- Párkányi Norbert:* Sopron (emlékül). Vers. (Sopronvármegye, 40. évf., 148. sz., 1938. júl. 17.)
- Payr Sándor:* A soproni líceum negyedfélszázados jubileumára. (Soproni Ev. Líceumi Diákszövetség emlékkönyve 1918–1938. Sopron, Röttig-Romwalter ny.)
- Prőhle Henrik:* A mi kedves soproni Alma Materünk. (Soproni Ev. Líceumi Diákszövetség emlékkönyve 1918–1938. Sopron, Röttig-Romwalter ny.)
- Prőhle Károly dr.:* Diákbúcsúzás – viszontlátásra. (Soproni Ev. Líceumi Diákszövetség emlékkönyve 1918–1938. Sopron, Röttig-Romwalter ny.)
– Takács Gábor huszárkapitány „Limanova legnagyobb magyar hőse”. (Soproni Ev. Líceumi Diákszövetség emlékkönyve 1918–1938. 145–149. o. Sopron, Röttig-Romwalter ny.)
- Prőhle Vilmos dr.:* Emlékezés Thiering Károlyról. (Soproni Ev. Líceumi Diákszövetség emlékkönyve 1918–1938. Sopron, Röttig-Romwalter ny.)
– Emlékezzünk régiokról. (Soproni Ev. Líc. Diákszövetség emlékkönyve 1918–1938. Sopron, Röttig-Romwalter ny.)
- Radó István:* Gróf Széchenyi István könyvtárának töredéke Sopron sz. kir. város közkönyvtárában. (Magyar Könyvszemle, 62. évf., 3. foly., 1938., IV–VI.)
- Reitter, Michael:* Prähistorische Fabeln. (Erzählung im Fabelkleid.) (Oedenburger Zeitung, 71. évf., 136. sz., 1938. jún. 19.)
– Prähistorische Fabeln. (Oedenburger Zeitung, 71. évf., 123. sz.)
- Rempert Elek dr.:* A líceumtól a honvédlaktanyáig. (Soproni Ev. Líceumi Diákszövetség emlékkönyve 1918–1938. Sopron, Röttig-Romwalter ny.)
- Renner János dr.:* Megemlékezés Bothár Dánielről. (Soproni Ev. Líceumi Diákszövetség emlékkönyve 1918–1938. Sopron, Röttig-Romwalter ny.)
- Rózsás Pál:* Gömbös Gyula, a kis licista. (Soproni Ev. Líceumi Diákszövetség emlékkönyve 1918–1938.) Sopron, Röttig-Romwalter ny.)
- 331** *Ruhmann Jenő dr.:* A Soproni Evangélikus Líceumi Diákszövetség emlékkönyve 1918–1938. 8–r. 221 l., 26 kép. Sopron, 1938. Röttig-Romwalter ny.
– A deákkúti búcsúzó. (Soproni Ev. Líceumi Diákszövetség emlékkönyve 1918–1938. 54–57. o. Sopron, 1938. Röttig-Romwalter ny.)
- Sárkány Ferenc:* Márciusi emlékezés. (Soproni Ev. Líceumi Diákszövetség emlékkönyve 1918–1938. Sopron, Röttig-Romwalter ny.)
- Schindler András dr.:* 25 év. (A városi mozgófényképszínház jubileuma.) (Soproni Mozi – Soproni Notesz

Hetilap, 8. évf., 14. sz., 1938. okt. 2.)

Soós Imre: Ősi rábaközi parasztnemzetségek. (Soproni Hírlap, 25. évf., 126. sz., 1938. jún. 5.)

– Ősi rábaközi parasztnemzetségek. (Soproni Hírlap, 25. évf., 145. sz., 1938. júl. 1.)

Storno Miksa: Római-kori leletek Sopron Belvárosából. (Az 1938. jún. 1-ig végzett csatornaépítés közben talált leletek.) (Soproni Szemle, II. évf., 1938., 4. sz., 221–234. o.)

Sümeghy Zoltán: Két nap a pápakörnyéki hadgyakorlaton soproni katonák között. (Sopronvármegye, 40. évf., 197. sz., 1938. szept. 17.)

Szieberth Imre: Ami tetszett és ami nem tetszett. Beszámoló soproni nyaralásom alatt összegyűlt észrevételeimről. (Sopronvármegye, 40. évf., 190. sz., 1938. szept. 8.)

Thier, Ladislaus: Alte Einblattdrucke. X. An der Wiege der Soproner Sparkasse. XI. Eintreibung der Steuern mit Militärgewalt. (Oedenburger Zeitung, 71. évf., 109–110., 234. sz., 1938. május 15., 17., okt. 16.)

– Aus alten Büchern. VI. „Gegen Klatsch- und Verläumdungssucht ...” VII. Leichenrede auf Michael von Ugróczy. (Oedenburger Zeitung, 71. évf., 115–116., 235–236., 238. sz., 1938. máj. 22., 24., okt. 18–19., 21.)

– Aus meiner Széchenyi-Mappe. I. Tage des Glückes. (Oedenburger Zeitung, 71. évf., 242–245. sz., 1938. okt. 26–29. sz.)

– Weinausfuhrsschwierigkeiten schon vor fast 90 Jahren! (Oedenburger Zeitung, 71. évf., 126. sz., 1938. jún. 5.)

– Seidenbaugesellschaft löst sich auf und andere Berichte einer alten Wiener Zeitung über Sopron. (Oedenburger Zeitung, 71. évf., 142. sz., 1938. jún. 26.)

– Ein literarisches Denkmal Moriz Kolbenheyers. (Oedenburger Zeitung, 91. évf., 144. sz., 1938. jún. 29.)

– 300 Jahre Soproner Exlibris-Kultur. (Oedenburger Zeitung, 71. évf., 187. sz., 1938. aug. 20.)

– Győrer deutsches Theater von 1742 bis 1885. (Oedenburger Zeitung, 71. évf., 230. sz., 1938. okt. 12.)

Tompa Kálmán: A soproni diákok. A soproni főiskola 350. évfordulója emlékére. (Soproni Ev. Líceumi Diákszövetség emlékkönyve 1918–1938. Sopron, Röttig-Romwalter ny.)

Torkos László: A soproni diákbanda. (1856.) (Soproni Ev. Líceumi Diákszövetség emlékkönyve 1918–1938. Röttig-Romwalter ny.)

– Sopron. (Vers a Líceumi Magyar Társaság fennállásának emlékére.) 332 (Soproni Ev. Líceumi Diákszövetség emlékkönyve 1918–1938. 66–67. o. Sopron, 1938. Röttig-Romwalter ny.)

Thirring Gusztáv dr.: Magyarország népessége II. József korában. (4-r. 1921. 8 térképpel. A Magy. Tudományos Akadémia kiadása. Budapest, 1938.)

– Sopron vármegye községeinek népesedési fejlődése az utolsó 150 év alatt. (Soproni Szemle, II. évf., 1938., 4. sz., 186–195. o.)

– Földrajzi visszaemlékezés. (Soproni Ev. Líceumi Diákszövetség emlékkönyve 1918–1938. Sopron, Röttig-Romwalter ny.)

– Die Bevölkerung Ungarns zur Zeit Josephs II. Die Hauptergebnisse der Zählungen von 1784–1787. (Sonderabdruck des Journal de la Société de Statistique Nr. 2–3. 1938.)

– Die ungarische Volkskonskription vom Jahre 1804. – (A Magyar Stat. Társaságban 1935 dec. 3-án tartott előadás.) Különnyomat: Journal de la Société Hongroise de Statistique. XIV. Année 1936. Nr. 1.

Töpler Kálmán dr.: Diákéveimből. (Soproni Ev. Líceumi Diákszövetség emlékkönyve 1918–1938. 77–83. o. Sopron, Röttig-Romwalter ny.)

Veszeka László dr.: A Bünker-kéziratok sorsa. (Soproni Szemle, II. évf., 1938., 3. sz., 167. o.)

– Gondolatok a székesfővárosi iparrajziskola kiállításán. (A soproni városi rajziskoláról, 1778.) (Soproni Szemle, II. évf., 3. sz., 167. o.)

– A soproni rajziskola története. (Első közlemény; 1778–1799.) (Soproni Szemle, II. évf., 1938., 4. sz., 203–220. o.)

– Ehrlinger János magánrajziskolája Sopronban. (1817–1820.) (Soproni Szemle, II. évf., 1938., 4. sz., 261–262. o.)

– Révai Miklós és Sopron. (Soproni Szemle, II. évf., 1938., 262–263. o.)

Weinberger Adolf: Ifj. Storno Ferenc. (Soproni Szemle, II. évf., 1938., 4. sz., 241–245. o.)

Wiczian Dezső dr.: Payr Sándor 1861–1938. Nekrológ. (Soproni Szemle, II. évf., 1938., 3. sz. 113–118. o.)

Zirczy Loly: Búcsú Soprontól. (Soproni Hírlap, 25. évf., 183. sz., 1938. aug. 14.)

*

A Magyar Kir. Állami Felső Építőipariskola 1936–37. tanév szünidei felvételei. 10. füzet. Sopron város építészeti műemlékei. III. rész. (4-r., 1–7. 1., 39 tábla. Kir. Magyar Egyetemi Nyomda, Budapest, 1938.)

Sopronmegyei Népviselőtestület. I. Kapuvár. (Soproni Szemle, II. évf., 3. sz., 162–166. o.)

1938. II. ÉVFOLYAM 5–6. SZÁM / Soproni irodalom.

Soproni irodalom.

1938. II. ÉVFOLYAM 5–6. SZÁM / Soproni irodalom. / Thirring Gusztáv dr.: Magyarország népessége II. József korában. Bpest. Sylvester Irodalmi és Nyomdai Intézet R.-T., 1938. (Magyar Tudományos Akadémia kiadása.)

Thirring Gusztáv dr.: Magyarország népessége II. József korában. Bpest. Sylvester Irodalmi és Nyomdai Intézet R.-T., 1938. (Magyar Tudományos Akadémia kiadása.)

A szerzőt már fiatalkorában érdekelte II. József népszámlálása.

Négy évtizeden át gyűjtötte 46 vármegye községeinek adatait és ezeket most tudományos feldolgozásban közzétette. II. József népösszeírásainak adatai csak hézagosan s sokszor hibásan kerültek eddig

nyilvánosságra. Thirring Gusztáv dr. most 333a felkutatott számanyagot, amely ma már szinte hozzáférhetetlen, vármegyék és városok szerint haladó részletezéssel dolgozza fel. II. József népösszeírása az első magyar általános népszámlálás, amely a korszerű népszámlálás lényegét és jellegét is megközelíti és nemcsak a statisztika története szempontjából érdekes. Habár ez az összeírás elsősorban katonai célt szolgált, a 18. század népessége művelődési és gazdasági életének mégis tükörképe. Így becses forrása népességtörténetünknek.

A József-féle népösszeírást a törvényhatóságok törvényellenesnek tekintették, ezért elhatározták, hogy az egész összeírási anyagot és a népesedési könyveket megsemmisítik. Szerencsére az összeírások főeredményei az Országos Levéltárban és több törvényhatósági levéltárban fennmaradtak. Ezeket a számadatokat dolgozta fel három részben a szerző.

Az első részben általános jellemzést ad az országról, ez a legfőbb szempontokat kidomborítja. Topográfiai részletezésbe nem megy. Összegyűjtötte itt a területi, demográfiai, társadalmi és városi adatokat.

A második részben a felkutatott anyagot táblázatokban teszi közzé. A harmadikban pedig a népszámlálásokra vonatkozó főbb rendeletek, utasítások, jelentések és felvételi minták szövegét ismerteti. Ezek a szervezésről és végrehajtásról adnak képet. Thirring Gusztáv dr., aki városunk díszpolgára, ezzel az óriási szorgalommal és ismert szaktudásával megírt művével megint úttörő munkát végzett. Megrajzolta a keretet, megmutatta az utat, amelyen haladni lehet. Topográfiai kitöltése most már a helyi kutatók feladata. Tudományos irodalmunk ezzel a munkával ismét nagy értékkel gyarapodott.

F. J. dr.

*

Ennek a műnek német kiadása „Die Bevölkerung Ungarns zur Zeit Josephs II. Die Hauptergebnisse der Zählungen 1784–1787” címen a Journal de la Société de Statistique 1938. évf. 2–3. számában lapunk zártakor jelent meg.

1938. II. ÉVFOLYAM 5–6. SZÁM / Soproni irodalom. / Thier Lászlós Scarbantia-könyvek. Sopron, 1938.

Thier Lászlós Scarbantia-könyvek. Sopron, 1938.

A „Soproni Szemle” már felhívta a figyelmet az ez évben megindult „Scarbantia”-könyvsorozat első számára, Thier László-nak „Adatok az 1849. június 13-iki csornai ütközet” c. tanulmányára (II., 174. l.). Azóta újabb három szám látott napvilágot. – Csatkai Endre „Idegenek a régi Sopronról” c. kötetében 1487-től 1841-ig fennmaradt s Sopronra vonatkozó levéltöredékeket és útinaplókat állított össze. Nagyon szerettük volna azonban, ha Csatkai Endre a szép képekkel díszített kötetben a levelek és útinaplók lehetőleg teljes jegyzékét is közölte volna. – Ehhez a számhoz szervesen kapcsolódik Collinder Björn uppsalai egyetemi tanárnak tanulságos cikke „A leghívebb város”-ról, amelyben a világháború után fájdalmassá vált nyugat-magyarországi kérdésre is kitér. Jó gondolat volt tehát északról jött meleg, tárgyilagos sorait magyar és német nyelven hozzáférhetőbbé tenni. – Legújabbban jelent meg „A soproni exlibris története”. Ezt Missuray-Krúg Lajos és Thier László közreműködésével Csatkai Endre állította össze. Több mint 70 soproni könyvvel gyönyörű hasonmása Sopron régi városias műveltségéről tanuskodik. A könyvvel rövid története után a soproni könyvvel háromszáz 334 éves multjával, majd az újabb, könyvjelet

rajzoló soproni művészek legfontosabb életrajzi adataival ismerkedünk meg. Így ez a kötet a majd megírandó soproni művészettörténetnek becses forrásául szolgálhat. Ezen túl azonban a magyarországi művelődés történetéhez szolgáltat értékes adalékot. Könyvjel és könyvszeretet ugyanis szorosan összefüggnek egymással. A Lackner Kristóf dr. polgármesterrel († 1631) meginduló könyvjelművészet bizonyára nem egyedülálló jelenség Nyugatmagyarországon. Ezért volna nagyon fontos a még fellelhető régi és újabb *sopronmegyei* könyvjelek összegyűjtése. Erre a munkára pedig elsősorban maga a kiadó, *Thier László* vállalkozhatnék, aki költséget és fáradságot nem kímélve adja példáját a magyar művelődést *önzetlenül* szolgáló s városát szerető soproni polgárnak. Külön elismerés illeti meg a soproni Röttig-Romwalter-nyomdát a kötet mintaszerű kiállításáért.

Remélhetőleg a helytörténetírás jelentőségét felismerő közönség támogatni fogja ezt a Soproni Szemle mellett működő vállalkozást s hozzájárul ahhoz, hogy helytörténetírás tekintetében külföldi szomszédainktól ne maradjunk el. A kiadványokat könyvgyűjtők is bátran sorozhatják könyveik közé.

Mollay Károly dr.

1938. II. ÉVFOLYAM 5–6. SZÁM / Soproni irodalom. / Soós Imre: Ősi rábaközi parasztnemzetségek. Soproni Hírlap 1938. jún. 5-től júl. 14-ig 31 közlemény.

Soós Imre: Ősi rábaközi parasztnemzetségek. Soproni Hírlap 1938. jún. 5-től júl. 14-ig 31 közlemény.

„Nem minden aggodalom nélkül fogtam e munka megírásához s nem minden félelem nélkül bocsátom most útjára, a nagy nyilvánosság színterére. Számtalanszor élém toltult a nyugtalanító kérdés: vajjon az olvasó közönséget, amely eddig a letűnt századoknak csak királyaival, nagy államférfiaival, hadvezéreivel, főpapjaival és íróival foglalkozott, fogja-e érdekelni az én egyszerű, nemes, becsületes polgárom.” Így kezdi 1902-ben Kerekes György nemes Almássy István kassai kereskedő és bíró életrajzát (Gazdaságtört. Szemle IX., 145. 1.). Ez az idézet jellemzően mutatja a *háborúelőtti* közönségnek még egészen rendi társadalomszemléletét. Csodálkozhatunk-e azon, ha a családtörténetírás pusztán csak „genealógia” maradt a szó legszorosabb értelmében és a nemesi családok hiúságának kiszolgálója lett. A genealógia művelői nem gondoltak arra, hogy ennek a tudománynak a családfakutatásán túl társadalom- és gazdaságtörténeti feladatai vannak. Ma is nélkülözünk egy olyan munkát, amely például a sopronmegyei nemességnek a magyar faj egyetemes céljai érdekében kifejtett működését tárgyilagosan megvizsgálná. A *mai* közönség figyelmét a polgári társadalom kérdéseire már nem kell felhívni, de tudatában ma is csak a *század végén* kialakult s törzsökös városi polgári körökben ellenszenves gentrytípus képe van meg. Nem meglepő tehát, ha ez a polgári társadalom, amely ma társadalmi **335**és társadalomtörténeti kérdésekkel szemben különösen fogékony, ezt a nem minden vonásában tárgyilagos képet a múltba is visszavetíti s midőn több-kevesebb történeti iskolázottsággal parasztságunknak ma annyira időszerű és fájó kérdéseiről beszél, sokszor mai szemüvegen át bírálja az elmúlt századokat. Ezért tartjuk fontosnak *Soós Imre* tanulmányát, aki az újságnak megfelelőbb népszerű feldolgozásban, de tudományos kutatás alapján dolgozza fel Rábaköznek ősi, törzsökös és újabb parasztnemzetségeit. – Tanulmánya ugyan csak izelítőt ad egy tudományos feldolgozásban is megjelenő nagyobb műből, mégis mily döbbenetes erővel rajzolódnak ki a rábaközi „népmozgalom” körvonalai s mily nyersen tárul eléink a nagy magyar mulasztás: *öntudatos parasztság kifejlésének hiánya*. Népi politikát hirdetünk, de tehetjük-e ezt a múlt tárgyilagos ismerete nélkül? S parasztságunk öntudatát nem fejlesztjük-e azzal, ha a magyar faj érdekében tett eddigi szolgálatait eléje tárjuk? Ezért örvendünk, hogy az új szellem éppen az ősi vármegyeház falai közül indul el a rábaközi porták felé.

Soós Imre dolgozata módszertani szempontból rámutat arra, hogy parasztkutatást a régi genealógiai módszerekkel (családfakutatás stb.) nem lehet végezni. A történeti anyag ezirányú elégtelensége feltétlenül *népiségtörténeti* kérdések felé fordítja a kutató figyelmét. Éppen ezért még sokat várhatunk a parasztkutatástól.

Mollay Károly dr.

1938. II. ÉVFOLYAM 5–6. SZÁM / Soproni irodalom. / Tóth János: Így épít a vasi nép... 8-r., 111 l., 170 képpel. A Vasi Szemle kiadása. Szombathely, 1938. Martineum-ny.

Tóth János: Így épít a vasi nép... 8-r., 111 l., 170 képpel. A Vasi Szemle kiadása. Szombathely, 1938. Martineum-ny.

Szerző – bevezető szavai szerint – a vasi nép települési és építészeti értékeinek összegyűjtésével, ennek az anyagnak közzétételével meg akarja menteni e pusztuló kincseket és megmutatni a népnek a saját magából

kitermelt értékeket abból a célból, hogy megszeressék és megbecsüljék évszázados munkával létrehozott alkotásaikat. Célja továbbá: meggyőzni népét arról, hogy helyesen járt el akkor, amikor józan elgondolásai alapján függetlenül, csak ösztönös és romlatlan izlésére hallgatva érte el gyakorlati és építészeti eredményeit. Ezt a célt a könyv a legteljesebb mértékben elérte. A tetszetős alakban megjelenő könyv öt önálló fejezetben tárgyalja a településeket, a templomokat, a lakóházakat, a tornácokat és a gazdasági épületeket. A szöveget gazdag képanyag és különösen sok értékes fametszet egészíti ki, ezeket a szerző nagyjából maga készítette. Az adatgyűjtés terjedelme, történeti és néprajzi megállapításainak gazdagsága, a kiváló képanyag elkészítése nemcsak nagy szorgalomra és lelkes gyűjtőre vall, hanem arra is, hogy a szerző rajongásig szereti fajtáját. A könyv nagy értéket jelent a magyar néprajz számára is és valóban alkalmas arra, hogy a magyar építőművészek képzeletét megtermékenyítse. Tudományos értéke mellett élvezetes olvasmány is azoknak akik népünk ősi művészeti megnyilatkozásai iránt érdeklődnek. Bár sok követőre találna ez a könyv, amíg nem késő, mert napról-napra észrevétlenül pusztulnak ezek a pótolhatatlan értékeink. A könyv sajtó alá rendezésénél nem ártott volna egy részletes tárgymutatót is csatolni, ami bizonyára a könyv használatát megkönnyítené. A könyv ára **3363.40 P**, megrendelhető: *Vasi Szemle* kiadóhivatalánál.

ry.

1938. II. ÉVFOLYAM 5–6. SZÁM / Soproni irodalom. / Moritz Durach: Das Grenzland als Erzieher. Am Beispiel einer Grenzlandkunde von Obersachsen. Erfurt, 1937. 192 old.1

Moritz Durach: Das Grenzland als Erzieher. Am Beispiel einer Grenzlandkunde von Obersachsen. Erfurt, 1937. 192 old.[1\(92\)](#)

Európa szeme immár féléve a szudétánémetségre figyel. Előttünk bontakozik ki az a nagyszabású küzdelem, amelynek gyökere évszázadokra vezethető vissza s amely a tudományos irodalomban egy emberöltő óta húzódik. A keletre nyomuló népmetség felkeltette kisebb népek hazafiúi aggodalmát s a különböző eszmekörtől fűtött egyének sűrűlódása sajátos határvidék-lelkiséget alakít ki az emberekben. Aki e jelenséget csak könyvekből olvasta, vagy csak szemével látta, igazi lényegét nem értheti meg: benne kell élni ebben a folyamatban, saját lelkünkben kell ezt a hullámozást megfigyelni. Az egyik népfaj veszélyeztetett helyzetét akarja menteni, a másik új honfoglalásra indul, természetes tehát, hogy e törekvésekben nagy szerepe van a nevelésnek. Durach könyve azt szemlélteti, milyen nevelőereje van a határvidéknek, miképp lehet az ifjúságot erre a nagy küzdelemre előkészíteni, miképp lehet a gyermek szemét kinyitni. Nem arról van szó, hogy a határvidék fogalmát külön tantárgy keretében tanítsuk, hanem arról, hogy ez legyen az eleven erő, amely az összes tárgyakat áthatja.

Durach műve nem eredeti kutatások, hanem eddigi eredmények ügyes összegezése a nevelő számára; Szászország déli részét mutatja be földrajzi, néprajzi, telepítéstörténeti és népbológiai szempontból, rávilágít a gazdasági és szellemi életre. Célja az, hogy példát adjon arra, hányféle irányból szükséges a nevelőnek a határvidéket ismernie; a növendék csak úgy állítható a küzdelembe, ha világos képe van a helyzetről. Célunk nem az, hogy fejezetről-fejezetre taglaljuk a művet, holott sok érdekes tanulságot vonhatnánk le belőle. Sopronnal közvetlen kapcsolatban nincsen, csupán a soproni lélek van hasonló helyzetben.

A könyv világos kifejezése annak a gondolatnak, hogy a határvidéken fokozottabb nevelői munkára van szükség. Érvényes e megállapítás városunkra is, amelynek nevelői rendje a békevilág hatása alatt nem érzi

sajátos feladatkörét; a határratétettség tudata csupán a fiatalokban jelentkezik. Szeretnők, ha Sopron mindenrendű nevelője végigolvasná Durach könyvét s szempontjai alapján mintegy munkaközösség eredményeképp Sopronról és vidékéről hasonló mű látna napvilágot, hogy rávilágítson az elhallgatott és fenyegető kérdésekre.

Verbényi (Veszélka) László dr.

1938. II. ÉVFOLYAM 5–6. SZÁM / Soproni irodalom. / Gergye Béla: Egyedül. – Krónikás énekek. Tatabánya, a szerző sajátja.

Gergye Béla: Egyedül. – Krónikás énekek. Tatabánya, a szerző sajátja.

A szerző, aki ebben a kötetben újabb keletű verseit bocsátotta közre, hivatása szerint nem a toll embere és nem költő, azonban ha a tenger szerelmeseire érvényes a latin mondás: *Vivere non, sed navigare necesse est*, akkor megfelelő módosítással érvényes azokra is, akik nem tudják magukba fojtani érzéseiket, hanem költői formában és nyelven akarják tudtára adni a világnak azt, ami addig szívük mélyén volt elrejtve. Igaz, hogy a költői formával ennél a versgyűjteménynél baj van, s a kritikus ítélete, akármilyen enyhe mértékű is, csak marasztaló lehet, de maga a [337](#) szerző sem sokat törődik a költészet magasabb követelményeivel, amit őszintén bevall következő soraiban:

*Verstan, mérték? Mire való?
– Ahogy ép jön: füttyülj rigó!*

Hogy szemlénk mégis foglalkozik ezzel a verses kötettel, annak a *Soproni krónika* címen külön egységbe foglalt kilenc vers az oka. Költői szempontból ezek sem igen ütnek el a gyűjtemény többi darabjától, de mégis megvan az a megkülönböztető jegyük, hogy valamennyi magán viseli a soproni *genius loci* bélyegét. Szerzőjük régi és őszinte rajongója városunk természeti és művészeti szépségeinek, s ez a rajongása már nem első ízben keres nála költői megnyilatkozást. Azzal az érzéssel olvassuk ezeket a soproni vonatkozású verseket, hogy szép városunknak egy idegenben élő igaz és hűséges barátja igyekszik bennük megörökíteni Sopronban nyert benyomásait, s ezt a ragaszkodó szeretetet és meleg barátságot mi soproniak örömmel és hálával vesszük tudomásul.

rj.

1938. II. ÉVFOLYAM 5–6. SZÁM / Soproni irodalom. / Nyugati Őrszem.

Nyugati Őrszem.

E címmel indított folyóiratot az ősi soproni líceum ifjúsága. A második évfolyamba lépő lap első száma: „Felvidéki szám”. Gazdag tartalma és változatossága, cikkeinek magas színvonala a szerkesztőség komoly törekvéseinek bizonyágtévése. A soproni magyar ifjúság izzó hazaszeretete és a jövőbe vetett törhetetlen hite szól minden szavából. Örömmel üdvözljük a soproni líceum ifjúságának e hazafias elhatározását és célkitűzéseit. Megjelenik hatszor egy iskolai évben. Szerkesztők: Bácskay István, Süsmeghy József és Kis Béla líceumi tanulók. A kiadásért és szerkesztésért felelős: Csaba József líc. tanár. Egyes szám ára 30 f;

előfizetés egy évre 1.80 P.

ry.

1938. II. ÉVFOLYAM 5–6. SZÁM / Soproni irodalom. / Művész szerzetesek és iparművészek a soproni kolostorokban a 17–18-ik században.

Csatkai Endre dr.: Művész szerzetesek és iparművészek a soproni kolostorokban a 17–18-ik században.

A jezsuiták templomában (a mai dómban) és házaikban, amelyek a Szt. György-utca nagy részét alkották, állandó díszítő munka folyt. Ebben kiváltképpen *Bösehaus János*, jezsuita fráter, a kitűnő faragóművész vett részt. Braunschweigben született 1632-ben. Az ungvári refektórium berendezése is tőle való. Sopronban halt meg 1678 szeptember 14-én, abban az időben, amikor a rend a belvárosi házak birtokába került és így a „kiváló asztalos”, ahogy a ház krónikája említi, sok munkához jutott. (A házkrónika 1. köt., 308. 1.)

A 18. század egyéb soproni iparművészeiről *Schoen Arnold* kitűnő részettanulmánya a „18. századbeli képző- és iparművész jezsuita frátereink” értesít. (Történetírás 1. évf., 3. sz.) Sopronban működtek: 1. *Kratz Fülöp*; tulajdonképpen kádár, de ezeknek a mestereknek is sok köze volt a művészethez, mert a hordó fenekét nem egyszer kitűnő relieffel díszítették. *Kratz* 1734–6 közt fordult meg először Sopronban; itt találjuk még 1746–7-ben is. *Moser Ferdinánd* festő; tiroli születésű volt, 1736-tól 1746-ig dolgozott a soproni rendházban. *Payr Mihály* asztalos; 338 nagymartoni születésű létére csak 1745-ben tevékenykedett városunkban. *Simkó György* asztalos Bártfán született, 1750-től 1753-ig foglalkoztatja a helybeli ház. *Steidner József* asztalos 1745–50-ben szerepel nálunk.

Évtizedekig tartott, míg a domonkosok temploma, belső berendezése és tornyai elkészültek. Történetírója, *Szalay János dr.* szerint, 1725–45 közt, *Gordán Jácint* házfőnöksége alatt *Domonkos* testvér, a szerzet tagja, készítette az oltárokat a hívők költségén. (Olvassátok! Röpirat. 9. 1.)

A franciskánusok (ma bencések) kolostorában sem pihentek a szorgos kezek. Soproni házuk utolsó időszakából van csak biztos adatunk. 1780 körül a templomban befejeződik a barokk berendezkedés; a padok egy része ebből az időből való. Talán erre a munkára szegődtettek a zárdába egy asztalossegédet. A soproni asztaloscéh ezt megtudva, panaszt tesz a tanácsnál, de *Ehrlinger Ferenc* templomatyja rögtön jelenti, hogy nem történt semmi sérelem, mert a legény belépett fráterképpen a rendbe. (Tanácsjegyzőkönyv 1783. 531. 1.)

A bánfalvi pálosoknak is megvolt a kitűnő faragójuk, *Hasenmiller János* frank származású fráter. 1724-ben Bánfalván 28 éves korában lépett a szerzetbe. Ezen az első állomáshelyén már szép kórusszékeket faragott, majd Márianosztrára került, ahol ma is megvan legértékesebb műve, a templom főoltára, Korán, már 1731-ben, meghalt. (Aggházy Mária: Adatok a pálosok 18. századbeli művészi tevékenységéhez. Arch. Értesítő, 1936. 98. 1.) A bánfalvi páloskolostor hajdani ékességei már nincsenek meg. Az 1786-ban történt feloszlítás alkalmával elkótyavetyélték azokat az ónmunkákat is, amelyeket *Redáczy József*, később soproni ónöntő, készített a kolostor szolgálatában. (Soproni tanácsjegyzőkönyv 1784. 1198. 1.)

Végül nem szabad megfeledkezni a remetéről sem, aki egyházi ruhákat készített. 1740-ben *Schaffer Gáspár* a mai Virág völgyben egy fafeszület helyén a saját földjein kápolnát, sekrestyét építtetett a remete számára, hozzája szobácskát, konyhát és kis folyosót. A remete, *Skopal Simon*, pedig erre a saját pénzén emeletet huzatott, kis karzatot, előszobát, szobácskát és kamarát. 1782 március 18-án megjött a helytartósági rendelet, hogy a soproni remete is öltön világi ruhát és hagyja el a remeteséget. Ettől fogva ruhakészítéssel foglalkozott. Korábban is ezzel kereste kenyerét, főképpen egyházi ruhákat varrt, így olvashatni erről a ruszti templom számadásai közt. Ide zászlót készített. Lakatos, szabó, takács volt egy személyben. Dolgozott a széplaki és bozi templomnak is. Szelíd, békés életéből II. József rendelete zavarta ki; öreg napjaira ismét be kellett állnia a mindennapi élet robotjába, harcába. A szabók céhe hamarosan panaszt tett ellene, hogy keresetüket kisebbiti, legalább vidéki mesternek iratkozzék be a céhbe, még ha papi ruhát készít is. Mikor pedig a volt remete annyira elerőtlenedett, hogy egyedül nem volt képes dolgozni, és segédet akart fogadni, akkor a városi tanács is azt követelte, hogy legalább fél taxával iratkozzék be a többi szabó közé. Úglátszik, inkább a szegényházat választotta, mert ott halt meg három évvel a torzsalkodás után, 1789-ben.

1938. II. ÉVFOLYAM 5–6. SZÁM / HIRDETÉS

HIRDETÉS

SCARBANTIA HELYTÖRTÉNETI ADATOK SOPRON ÉS SOPRON VÁRMEGYE MULTJÁBÓL GESCHICHTLICHES AUS SOPRONS UND DES KOMITATS VERGAGENHEIT

A *Scarbantia*-könyvek a soproni helytörténeti kutatás elmélyítését szolgálják. A Soproni Szemlének ez a testvérvállalkozása elsősorban *nagyobb* tanulmányokat közöl önálló számokban, amelyeknek értékét ritka képek, okmányok, érmek stb. művészi kivitelű hasonmásai emelik. Bibliofil kivitelüknél és értékes tartalmuknál fogva minden igaz soproni könyvtárának díszére válnak. Ezekből az értekezésekből idővel a régi Sopronnak és az ősi megyének kulturális élete tárulna elénk. *Ezért minden soproni támogassa a Scarbantiát!*

Eddig megjelentek:

1. *Thier László*: Adatok az 1849. június 13-iki csornai ütközet történetéhez. (2 műmelléklettel.)
2. *Dr. Csatai Endre*: Idegenek a régi Sopronról. Levéltöredékek, régi útinaplók 1487–1841. (10 műmelléklettel)
3. *Dr. Björn Collinder*: A leghívebb város. (Báró Podmaniczky Pál dr. egyetemi tanár fordítása. (4 műmelléklet)
4. *Thier, Ladislaus*: Gedrucktes und Handschriftliches über Alt-Sopron. (Mit 10 Kunstbeilagen.)
5. *Dr. Csatai Endre*: A soproni exlibris története. (Számos műmelléklettel.)

Besorozott könyvek:

Missuray-Krúg Lajos: A nyugatmagyarországi felkelés. (IV. bővített kiadás.)

Dr. Mollay Károly: Középkori soproni családnevek.

Thier, Ladislaus: Palatin fürst Paul Esterházy de Galántha (1635–1713.) Mit einem Bildnis.

Dr. Veszelka László: Sopron régi németsége és a német nyelv feltünése a városi kancelláriában.

Missuray-Krúg Lajos: Társphár. (Anthológia.)

Thier, Ladislaus: Sopron im Spiegel alter Drucke. (Mit 8 Bildbeilagen.)

A *Scarbantia*-könyvek *Barátai*, valamint a *Soproni Szemle* előfizetői az eddig megjelent 5 számot 10 pengőért kapják meg. Azonban a sorozat egyes számai helyett a *besorozott* könyvekből megfelelő értékben *tetszés szerint* választhatnak. A könyvek Thier Lászlónál szerezhetők be (Sopron, Színház utca 16), aki tudományos intézetekkel, könyvtárakkal és írókkal *csereviszonyba is lép*.

Mindig nivós műsor a Városi Moziban!

Telefon 424

LÓVÉR-SZÁLLÓ

Elsőrendű szálloda a tízezer holdas városi erdő közvetlen közelében.

110 szoba
Központi fűtés
Hideg és meleg folyóvíz
Lift
Garázs
Bar
Tennis pályák

Bérlő: **Horváth Imre**
Telefon 622 és 714.

Minden házban igazi öröm a családi sör!

PESTI MAGYAR KERESKEDELMI BANK

Alapított 1841-ében kelt királyi szabadalomlevéllel.

Bármely ügyben készséggel ad felvilágosítást.

Alaptőke és tartalékalapok

64,100.000 pengő.

Soproni fiókja: Várkerület 117 szám.

Telefonszám: 92-132 – Sürgőncím: COMMERZ

Soproni Takarékpénztár

A Pesti Magyar Kereskedelmi Bank leányintézete

SOPRON, SZÉCHENYI TÉR 19.

Alapított 1842 – Telefonszám 23

Kölcsönöket folyósít ház- és földingatlanokra. Betéteket legjobban gyümölcsöztet. Foglalkozik a banküzlet minden ágával. Minden ügyben díjmentesen felvilágosítással szolgál.

Hackstock Károly

Vaskereskedés várkerület 74. Telefon 33

Tűzhelyek, kályhák, zománcedények, építési anyagok!

Sopron topográfiaja

Szerkesztő: Heimler Károly dr.

Nélkülözhetetlen tájékoztatója hivataloknak és vállalatoknak!

Kapható minden könyvkereskedésben és a Röttig-Romwalter Nyomda Rt.-nél.

Sopron, deák-tér 56.

Pannonia-Szálló

A VÁROS KÖZPOTNJÁBAN

Hideg és meleg folyóvíz

Központi fűtés

Garage

Klubhotel

TELEFONSZÁM 80

Rauner Mihály

Nemzetközi szállítmányozási vállalat
Hivatalos vasúti szállító

Bútorszállítás
Raktározás
Fuvarozás
Elvámolás

SOPRON, MANNINGER-ÚT 8–10

Kirendeltségi irodák Sopron déli p. u. és Gysev. P. u. raktárépületeiben. S-és Sürgöncím: Rauner, Sopron.
Telefon: 577 és 900

Sopronban

Elég nagy távolságok vannak ahhoz, hogy mindent gyalog nem lehet megtenni. Ezért
utazzék autóbuszon vagy autón.

Elegáns személyautók bel- és külföldi túrákra rendelhetők az Idegenforgalmi Irodában.
Várkerület 44. telefon 379.

Autóbuszkirándulások rendezése.

Tómalom Strandszálló

Étterem, penziórendszer. Polgári árak!
Strandfürdő, csónakázás. Autóbuszjárat a városba és a Lövérékbe.

Egész éven át nyitva!
Tulajdonos Kovács Vince.

Telefon 153.

Az új villamos árszabás mellett érdemes a

Lövérékben

villamos rezsót, tűzhelyet, vasalót, hőtárolót és szivattyút alkalmazni.

Az új gáztarifa pedig a
városbeli konyhák és fürdőszobák üzemét teszi olcsóvá!

„HUBERTUS”-VADÁSZLAK

Sopron legszebb kirándulóhelye!
Gyönyörű kilátás az Alpokra.
Téli-nyáron nyitva.

Nyáralásra kiválóan alkalmas.

Vasárnap és ünnepnap, valamint az előző napokon rendszeres autóbusszjárat. – Teljes napi penzió négyszeri étkezéssel P 5.50

Telefonszám 633

Magyar Általános Hitelbank

BUDAPEST V., JÓZSEF-TÉR 2–4.

Alapítva 1867.
Sürgőnycím: Hitel.

Alaptőke és tartalékalapok:
71,600.000 pengő.

Fiókok és affiliált pénzügyintézetek hálózata.

Levelezők:
a bel- és külföld minden fontosabb kereskedelmi gócpontjában.

Soproni fiók: Várkerület 64. Tel. 18 és 362

Végjegyzet

1 (Megjegyzés - Popup)

Sopron sz. kir. város monographiája. Kézirat gyanánt kiadva a városi monographiai bizottság számára. Sopron, 1890, 1894.

2 (Megjegyzés - Popup)

Jellemző erre *Nagy Imre*, Sopronvármegye története I. Sopron, 1889 bevezetése is: „A két kötetre szorított oklevéltárban valamennyi (t. i. oklevelet) közölni lehetetlen, így csak is az *érdekesebbeket* válogattam ki.”

3 (Megjegyzés - Popup)

V. ö. Századok X. (1876), 863. 1.; XXVIII. (1894), 765. 1. Csak most jelent meg a vármegyei történet első kötete *Belitzky János* tollából.

4 (Megjegyzés - Popup)

A soproni, ill. sopronmegyei helytörténetírás módszerének történetét csak e helytörténetírás történetén belül látjuk megoldhatónak. Dolgozatunk azonban egyrészt e helytörténetírás jelenlegi állapotáról akar helyzetképet adni, másrészt a nem szakképzett soproni és sopronmegyei helytörténetírók rögzös útját szeretné egyengetni. A soproni, ill. sopronmegyei helytörténetírás történetével e dolgozat keretén belül már csak terjedelme miatt sem foglalkozhattunk. Ezért módszertörténeti szempontból csak a fentemlített, nyomtatásban is megjelent tervezetet vehettük figyelembe.

5 (Megjegyzés - Popup)

Mi emeltük ki.

6 (Megjegyzés - Popup)

Mi emeltük ki.

7 (Megjegyzés - Popup)

Mi emeltük ki.

8 (Megjegyzés - Popup)

Lehetetlen, hogy itt ne idézzük, a nagyérdemű *Póda Endrének* „A soproni parochia és a soproni kath. hitközség története. Sopron, 1892” c. műve bevezetésében írt szavait: „A tudósok, a kiktől tanácsot kértem arra nézve, hogy miképpen kellend plébániám történetét megírnom, néhány törekvésemet dicsérő szóval otthagytak az ismeretlenek zárt kapuja előtt. A tudományukat féltékenyen reserváló urak szeszélyét kerülve mint ‚autodidakt’ nekifogtam a keresgélés keserves munkájához, mert a régi iratok olvasásában járatlan voltam.”

9 (Megjegyzés - Popup)

V. ö. erre különösen a *Hóman Bálint* által szerkesztett „A magyar történetírás új útjai, Budapest, 1931” c. mű fejezeteit, továbbá az ugyancsak *Hóman Bálint* által szerkesztett „A magyar történettudomány

kézikönyve” c. sorozat egyes köteteit.

10 (Megjegyzés - Popup)

A vármegyék történeti monographiájának tervrajza. Századok VI. 412. 11.

11 (Megjegyzés - Popup)

Vélemény a megyei monographiák tervrajza ügyében. Századok XXVIII. 364–71. 11.

12 (Megjegyzés - Popup)

A helytörténeti kutatás feladatai. Századok LVIII, 538–66. 11.

13 (Megjegyzés - Popup)

Népiségtörténet. V. ö. *Hóman* i. m. 237–68. 11. Igaz, hogy a történettudománynak a népiség felé fordulását csak a világháborút követő politikai változások idézték elő s mi elsősorban német példán okulva tértünk ezekre az új utakra; mégis legyen szabad rámutatnunk arra is, hogy *Horváth Jenő* már 1912-ben a mai szellemű népiségtörténetre hívta fel a magyar történettudomány figyelmét: „Akkor megírható lesz a *magyar faj* és a birodalom *idegen fajcsoportjainak*, elhelyezkedésüknek és eltolódásaiknak, a magyarság előnyomulásának története is; a néma harc, mely távoli zajként üt csak át a politikai küzdelmeken, de melynek gyakori jelentkezése állandóságát is sejteti velünk ...” (Nemzetiségeink művelődéstörténete. Békefi-Emlékkönyv 38–43. 11. Budapest, 1912.)

14 (Megjegyzés - Popup)

Szabó István, Ugocsa megye. Budapest, 1937.

15 (Megjegyzés - Popup)

A helytörténeti kutatás problémái. Budapesti Szemle 1931, 53–82. 11.

16 (Megjegyzés - Popup)

Holub József, Zala megye története a középkorban, I. A megyei és egyházi közigazgatás története. Pécsent, 1929.

17 (Megjegyzés - Popup)

Századok LXVI (1932), 104–9. 11.

18 (Megjegyzés - Popup)

Itt *megyei* kutatón természetesen nem értjük azt, aki évenként hosszabb időt tölthet Sopronban, ill. a fővárosban és a városi kutatónak helyzeti előnyét is megszerezheti; ugyancsak *városi* kutatón sem azt, akinek módjában van hosszabb időt töltenie a megyében.

19 (Megjegyzés - Popup)

Ennek a gyűjtőmunkának módszerére itt külön nem térhetünk ki. Erre a célra e folyóirat hasábjain külön

cikksorozatot indítunk, amely a multa és a jelenre vonatkozó részletkutatások módszerét *elvi és gyakorlati* szempontból fogja megvilágítani. Jelen dolgozatunk adja meg e cikksorozat általános keretét. A következő cikkek: *Horváth Péter*: Tájszempontról falukutatás Sopron megyében; *Zsirai Miklós*: A sopron megyei magyar nyelvjáráskutatás; *Mollay Károly*: A sopron megyei német nyelvjáráskutatás; *Hadrovics László*: A sopron megyei horvát nyelvjáráskutatás; *Maár Károly*: Dülönév- és helynévgyűjtés Sopron megyében; *Weger Imre*: A térképes módszer a nyelvjárás- és a néprajzkutatásban; *Fél Edit*: A sopron megyei tárgyi néprajz; *Fél Edit*: A sopron megyei szellemi néprajz.

20 (Megjegyzés - Popup)

V. ö. *Soós Imre*-nek az előző jegyzetben említett sorozatban megjelenő tanulmányát: A sopron megyei községtörténetírás.

21 (Megjegyzés - Popup)

A magyar helytörténetírás problémái. *Vigilia* I, 91–108. 11.

22 (Megjegyzés - Popup)

V. ö. Századok XVII. (1883) évi pótfüzet.

23 (Megjegyzés - Popup)

Az 1932. évin pl. Sopronból csak *Sopronyi-Thurner Mihály dr.* polgármester és *vitész Házi Jenő dr.* városi főlevéltáros szerepelt.

24 (Megjegyzés - Popup)

1931-ben indult meg a *Győri Szemle*, 1933-ban a *Vasi Szemle*. 1935-ben a *Székesfehérvári Szemle*. A Soproni Szemlé pl. egy egészen más célra alakult egyesület, a *Soproni Városszépítő Egyesület* adja ki és főszerkesztője sem a céhbéli történészek közül való. Ez mutatja, hogy ehhez a munkához elsősorban önzetlenség és a szűkebb hazának szeretete szükséges. Csak tanuságul említjük meg, hogy az osztrákok már 1927-ben indították meg Kismartonban a *Burgenland. Vierteljahrshefte für Landeskunde, Heimatschutz und Denkmalpflege* és a *Mitteilungen des Burgenländischen Heimat- und Naturschutzvereines* (utóbb *Burgenländische Heimatblätter*) c. folyóirataikat.

25 (Megjegyzés - Popup)

Belitzky i. h. 97. 1.

26 (Megjegyzés - Popup)

Németországban pl. 1917 óta több olyan tudományos intézményt alapítottak, amely kizárólag a külföldi németekkel, tehát a magyarországgal is foglalkozik s e célra több folyóiratot s könyvsorozatot ad ki. Így pl. az *Institut zur Erforschung des deutschen Volkstums im Süden und Südosten in München* 1936-ban indította meg *Südostdeutsche Forschungen* c. folyóiratát, amelynek eddigi köteteiben több nyugatmagyarországi, ill. sopron megyei vonatkozású cikk látott napvilágot, sőt *Karsai-Kurzweil Géza* tollából *Bünker Rájmund*-ról, a nagyérdemű soproni néprajzi kutatóról hosszabb tanulmányt közölt (*J. R. Bünker und die deutsche Volkskundeforschung. Südostdeutsche Forschungen* II, 364–78. 11.).

27 (Megjegyzés - Popup)

V. ö. *Házi Jenő*, Négy év múlva ünnepli Sopron alapításának 2000. évfordulóját. Sopron, 1936; *Mollay Károly*, Középkori soproni családnevek. Budapest, 1938.

28 (Megjegyzés - Popup)

Helyesebben IV. László királyunk.

29 (Megjegyzés - Popup)

Rábel László, Hol voltak még besenyők? Soproni Hírlap 1931. jan. 15. sz. V. ö. még Oedenburger Zeitung vom 10. Juni 1917.

30 (Megjegyzés - Popup)

A vármegyei monographiák megírása érdekében. Századok III. 681–2. 11.

31 (Megjegyzés - Popup)

Csak mellékesen jegyezzük meg, még az sem bizonyos, hogy a Sopronnal szomszédos egykori Lövér falu lakói besenyők voltak.

32 (Megjegyzés - Popup)

Századok XLV. 654. 1.

33 (Megjegyzés - Popup)

Váczy i. h. 75. 1.

34 (Megjegyzés - Popup)

A következő sorokban, amennyiben ez lehetséges, nem említünk neveket, hogy a személyeskedés vádja ne érhesse bennünket.

35 (Megjegyzés - Popup)

Megemlítjük, hogy már az 1869-ben Sopronban kiadott „Gassen- und Häuser-Schema der königl. Freistadt Oedenburg und der dazu gehörigen Vorstädte nebst Brennbürg” az *Unterlöver* és az *Oberlöver* neveket magyarul *Alsó-lövér*-nek és *Felső-lövér*-nek mondja (54. 1.).

36 (Megjegyzés - Popup)

Oedenburger Intelligenz- und Anzeige-Blatt vom 28. Juli 1856.

37 (Megjegyzés - Popup)

Sopron város dél-nyugoti környéke a 13. században. Győri Tört. és Rég. Füzetek III, 308. 1.

38 (Megjegyzés - Popup)

Erre a hibás magyarázatra nyilván szép számmal található *Őr* (okleveleinkben; *Ewr*) nevű helységeink készítették. Hibás magyarázatát azóta *bírálat nélkül* többen átvették. Így pl. még *Polány István* is *lövő-örök*-ről beszél (Nyugatmagyarország néprajzi története. 1936, 31, 11.). Érdekes, hogy Nagy Imre az értekezéséhez csatolt térképre (közli még *Heimler Károly*, Sopron topográfiaja. Sopron, 1936, 278a. 1.) óvatosan ezt írja: *Luer v(agy) Löör (Lebereck)*.

39 (Megjegyzés - Popup)

Századok XVII. (1883) évi pótfüzet 54. 1. és első lapalji jegyzet.

40 (Megjegyzés - Popup)

Polány i. m. 43. l. ugyan azt írja, hogy Szent László törvénye a besenyőket „a végek védőinek, *lüéri*-nek nevezi.” Az idevonatkozó harmadik lapalji jegyzetben azonban *rosszul* idézi a törvényt: „Custodes ergo confiniorum, qui vulgo *lueri* vocantur.” Szent László törvényében (Lib. II, 17) ugyanis *lueri* helyett *ewrii* van (v. ö. *Magyar Törvénytár*. Budapest, 1899, 74. 1.; *Závodszy Levente*, A Szent István, Szent László és Kálmán korabeli törvények és zsinati határozatok forrásai. Budapest, 1904, 170. 1.). Ennélfogva a *lövér köznévről* ma is csak mint nagyon valószínű feltevésről beszélhetünk, az oklevelek *sagittarii* kitételét tehát *csak* ebben az értelemben fordíthatjuk *lövérek*-nek. (Ezt teszi pl. *Szalay József* i. h.; *Erdélyi László*, A tizenkét legkritikusabb kérdés. Kolozsvár, 1917, 110. 1., stb.)

41 (Megjegyzés - Popup)

Ismeretes, hogy a némettség *Lövő* nevű helységeinket *Schützen*-nek fordította. Bizonyára ezért tartotta *Szalay József Levárd*-ot a magyar *Lövérd* eltótosodott alakjának. Az említett *Levárd*ot ma *Lévárd*nak írják.

42 (Megjegyzés - Popup)

1884 jan. 26. és 30 sz.

43 (Megjegyzés - Popup)

Bruchstücke aus Oedenburgs Vergangenheit. Rónai's Oedenburger Comitats-Bote. Oedenburg, 1889, 3–24. S. V. ö. még Sopronvármegye 1934. szept. 30. és okt. 6. sz.

44 (Megjegyzés - Popup)

Magyarország történelmi földrajza a Hunyadiak korában. Budapest, 1897, III. 593–4. 11.

45 (Megjegyzés - Popup)

I. h. V. ö. még Oedenburger Zeitung vom 10. Juni 1917.

46 (Megjegyzés - Popup)

Soproni Hírlap 1933. aug. 4. sz.

47 (Megjegyzés - Popup)

I. h.; ugyanott 1938. jan. 13. sz.

48 (Megjegyzés - Popup)

V. ö. *Pais Dezső*: Lövél és Lőd. Magyar Nyelv XXIII, 53. 1.

49 (Megjegyzés - Popup)

Lövé. I. h. XXII, 129–31. 11.: v. ö. még *Schwartz Elemér*: Sonntagsblatt vom 26, Jänner 1926, Magyar Nyelv XXV, 218.

50 (Megjegyzés - Popup)

Soproni Hírlap 1933. okt. 6. sz.

51 (Megjegyzés - Popup)

Így még két magyarázat született meg; az egyik a finn *lävä* ‚marhatenyésztésre alkalmas legelő’ szóból származtatta Lövér falu nevét; a másik Napoleon 1809. évi átvonulásával(!) hozta kapcsolatba és a francia *lieu vert* ‚zöld hely’ jelentést adta neki (Sopronvármegye 1931. jan 21. sz., 1933. okt. 8. sz.; Függetlenség 1935. ápr. 30. sz.).

52 (Megjegyzés - Popup)

A nagy port felvert vitára jellemző, hogy a vitás kérdésben Magyarország akkori miniszterelnöke, Gömbös Gyula is nyilatkozott (Függetlenség 1935. ápr. 24. sz., Sopronvármegye 1935. ápr. 25. sz.).

53 (Megjegyzés - Popup)

Bizonyítja ezt az egyik vitatkozóknak az a kijelentése, hogy a multszázadi Horváth Istvánnak délibábos nyelvészkedése ellenére nagy és tiszteletreméltó erénye, „hogy minden szót a magyar nyelvből akart megfejtteni.” (Sopronvármegye 1934. szept. 25. sz.)

54 (Megjegyzés - Popup)

V. ö. még Soproni Hírlap 1931. jan. 13., 22. (szerkesztői üzenetek), május 6., 1932. márc. 12., Sopronvármegye 1934. szept. 18., 19., 23., Soproni Hírlap 1934. szept. 29., Sopronvármegye 1934. okt. 9., 1935. ápr. 26., 27., máj. 1., 2., 4., 5., 7., 8., Soproni Hírlap 1935. máj. 5., 14. sz.

55 (Megjegyzés - Popup)

Sopron régi németsege és a német nyelv feltűnése a városi kancelláriában. Sopron, 1934. 24. 1.

56 (Megjegyzés - Popup)

I, 683. 1.

57 (Megjegyzés - Popup)

Szamota–Zolnai, Magyar Oklevél-Szótár. Budapest, 1902–6, 596. hasáb.

58 (Megjegyzés - Popup)

Gombocz Zoltán, Magyar történeti nyelvtan, III, 114. 11. Budapest, 1925 (Kézirat gyanánt).

59 (Megjegyzés - Popup)

Lövő nevű helységeinket a németség ezért fordította Schützen-nek.

60 (Megjegyzés - Popup)

Ugyanis a lövéri sagittáriusok 1277-ben soproni polgárok lettek. A telep eddig ismert utolsó említése 1304-ből való.

61 (Megjegyzés - Popup)

Bizonyára ez az oka annak, hogy a németség a Lövér szót nem fordította Schützennek.

62 (Megjegyzés - Popup)

Házi Jenő, Sopron sz. kir. város tört. I, 1:230. 1.

63 (Megjegyzés - Popup)

I. m. II. 1:27, 37; I, 4:45; I, 5:36; II, 2:17, 202–3. 11.

64 (Megjegyzés - Popup)

Magyarázataira v. ö. *Vollmann, Remigius*, Flurnamensammlung. München, 1926, 63. S.

65 (Megjegyzés - Popup)

Fasc. XX. 270. b) a soproni levéltárban.

66 (Megjegyzés - Popup)

Prot. Sen 1798. II. 423, 439, 143–146; 1799 II. 92, 262.

67 (Megjegyzés - Popup)

Fasc. IX. 118. m, Prot. Sen, 1799. II. 148–9. – A pályázók Matuschek kivételével a rajziskola további sorsában szerepet nem játszottak, életükre vonatkozó adatok a soproni művészettörténet körébe tartoznak, neveléstörténeti szempontból figyelmet csupán kérvényeik érdemelnek.

68 (Megjegyzés - Popup)

Fasc. IX. 118. h, Prot Sen 1799. II. 166.

69 (Megjegyzés - Popup)

Fasc. IX. 148. g, Prot Sen. 1799. II. 167, Fasc. IX. 118. 1.

70 (Megjegyzés - Popup)

Prot. Sen. 1799. II. 186.

71 (Megjegyzés - Popup)

Prot. Sen. 1799. II. 235.

72 (Megjegyzés - Popup)

Prot. Sen. 1799. II. 275.

73 (Megjegyzés - Popup)

Fasc. IX. 118, Prot. Sen. 1799. II. 188.

74 (Megjegyzés - Popup)

Prot. Sen. 1799. II. 207.

75 (Megjegyzés - Popup)

Prot. Sen. 1799. II. 188–89.

76 (Megjegyzés - Popup)

Fasc. IX. 118. r, Prot. Sen. 1799. II. 251.

77 (Megjegyzés - Popup)

Fasc. IX. 118. t, Prot. Sen. 1799. II. 598.

78 (Megjegyzés - Popup)

Prot. Sen. 1799. II. 156, 168.

79 (Megjegyzés - Popup)

Fasc. IX. 118. n.

80 (Megjegyzés - Popup)

Vig: i. m. 95. o.

81 (Megjegyzés - Popup)

Gestions-Prot. 1787. II. 81–82, 116.

82 (Megjegyzés - Popup)

Iványi: Rajz- és egyéb iskolai műszerek és iskolai felszerelések. (Magyar Iparoktatás 1904–5. évf., 528–29)

83 (Megjegyzés - Popup)

* Erster Teil in Nr 4.

84 (Megjegyzés - Popup)

Fasc. IX. 366. c. a soproni levéltárban.

85 (Megjegyzés - Popup)

Fasc. IX. 376, 383, 389, 424.

86 (Megjegyzés - Popup)

Fasc. IX 366. d, 424 a soproni levéltárban. A reáltanfolyam 1836-ban indult meg.

87 (Megjegyzés - Popup)

Fasc IX. 447; *Kárpáti S.*: A soproni áll. főreáliskola története 12–30, *Lauringer E.*: A soproni reáliskola 1925–26. évi értesítője 26–32.

88 (Megjegyzés - Popup)

Fasc. IX. 464.

89 (Megjegyzés - Popup)

Peres S.: A magyarországi tanítóegyesületek története; Ped. Lexikon 740.

90 (Megjegyzés - Popup)

* 4395/175. kgy. 1889. sz. 61. §.

91 (Megjegyzés - Popup)

* 1938 okt. 31-ig.

92 (Megjegyzés - Popup)

Helyszűke miatt utolsó számunkból kimaradt.